

**T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANA BİLİM DALI
MUHASEBE-FİNANSMAN YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**MUHASEBE BİLGİ KALİTESİ İLE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK
RAPORLAMASI VE GÜVENCE HİZMETLERİ İLİŞKİSİ**

Yüksek Lisans Tezi

Merve GÜLMEZ ÖZDEMİR

Danışman
Prof. Dr. İdris VARICI

SAMSUN
2024

**T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANA BİLİM DALI
MUHASEBE-FİNANSMAN YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**MUHASEBE BİLGİ KALİTESİ İLE
SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK RAPORLAMASI VE GÜVENCE
HİZMETLERİ İLİŞKİSİ**

Yüksek Lisans Tezi

Merve GÜLMEZ ÖZDEMİR

Danışman
Prof. Dr. İdris VARICI

SAMSUN

2024

TEZ KABUL VE ONAYI

Merve GÜLMEZ ÖZDEMİR tarafından, Prof. Dr. İdris VARICI danışmanlığında hazırlanan “MUHASEBE BİLGİ KALİTESİ İLE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK RAPORLAMASI VE GÜVENCE HİZMETLERİ İLİŞKİSİ” başlıklı bu çalışma, jürimiz tarafından 23.07.2024 tarihinde yapılan sınav sonucunda oy birliği ile başarılı bulunarak Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

	Unvanı Adı Soyadı Üniversitesi Ana Bilim/Ana Sanat Dalı	Sonuç
Başkan	Prof. Dr. İdris VARICI Ondokuz Mayıs Üniversitesi İşletme Ana Bilim Dalı	☒ Kabul ☐ Ret
Üye	Doç. Dr. Hüseyin TEMİZ Samsun Üniversitesi Sağlık Yönetimi Ana Bilim Dalı	☒ Kabul ☐ Ret
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Fevziye KALIPÇI ÇAĞIRAN Ondokuz Mayıs Üniversitesi İşletme Ana Bilim Dalı	☒ Kabul ☐ Ret

Bu tez, Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen ve yukarıda adları yazılı jüri üyeleri tarafından uygun görülmüştür.

Prof. Dr. Ahmet TABAK

Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI

Hazırladığım Yüksek Lisans tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara rivayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin Kaynaklar'da gösterilenlerden oluştuğunu, her unsurun enstitü yazım kılavuzuna uygun yazıldığını ve TUBİTAK Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Yönetmeliği'nin 3. Bölüm 9. Maddesinde belirtilen durumlara aykırı davranılmadığını taahhüt ve beyan ederim.

Etik Kurul Gerekli mi?

Evet ☐ (Gerekli ise ekler kısmına ekleyiniz)

Hayır ☒

23 /07 /2024

Merve GÜLMEZ ÖZDEMİR

TEZ ÇALIŞMASI ÖZGÜNLÜK RAPORU BEYANI

Tez Başlığı: MUHASEBE BİLGİ KALİTESİ İLE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK RAPORLAMASI VE GÜVENCE HİZMETLERİ İLİŞKİSİ

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışması için şahsım tarafından 27.06.2024 tarihinde intihal tespit programından alınmış olan özgünlük raporu sonucunda;

Benzerlik oranı : % 12

Tek kaynak oranı : % 4 çıkmıştır.

23 /07 /2024

Prof. Dr. İdris VARICI

ÖZET

MUHASEBE BİLGİ KALİTESİ İLE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK RAPORLAMASI VE GÜVENCE HİZMETLERİ İLİŞKİSİ

Merve GÜLMEZ ÖZDEMİR
Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
İşletme Ana Bilim Dalı
Muhasebe-Finansman Programı
Yüksek Lisans, Temmuz/2024
Danışman: Prof. Dr. İdris VARICI

İçerisinde bulunduğumuz bilgi çağında yaşamın her aşamasında en büyük güç artık doğru bilgiye sahip olmaktır. İşletmeler de üretim, yönetim ve diğer tüm faaliyetleri için doğru bilgiye ihtiyaç duyarlar. Dışarıdan sağlanan bilgiler kadar işletme içerisindeki sistemler tarafından üretilen bilgilerin güvenilirliği de büyük önem arz etmektedir. İşletmelerin ürettiği finansal ve finansal olmayan bilgileri iç ve dış bilgi kullanıcılarına sunan muhasebe bilgi sistemi de açık, doğru ve güvenilir bilginin sunulmasını sağlamalıdır. Firmaların son zamanlarda gündeminde yer alan konulardan bir diğeri de sürdürülebilirlik kavramıdır. Kaliteli finansal bilgi üreten işletmelerin sürdürülebilirlik açısından da daha önemli raporlamalar yapması beklenmektedir. Çünkü kaliteli finansal bilgi üreten işletmelerin şeffaflık adına daha fazla gönüllü bilgi sunmaya yönelik adımlar attığı bilinmektedir. Sürdürülebilirlik raporlamasının da kaliteli finansal bilgi üretiminde daha yüksek katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu doğrultuda çalışma firmaların muhasebe bilgi kaliteleri bağlamında sürdürülebilirlik raporu yayınlamaları ile bu raporlara güvence denetimi yaptırımları arasındaki ilişkinin incelenmesidir.

Çalışma kapsamında 2008-2022 yılları arasında BIST TÜM endeksinde yer alan ve verilerine eksiksiz ulaşılabilen 318 işletmenin 2.590 gözlemi incelenmiştir. Çalışmada muhasebe bilgi kalitesi göstergesi olarak tahakkuk temelli kâr yönetimi tespit modellerinden Jones Modeli ve Modifiye Edilmiş Jones Modeli kullanılmıştır. Sürdürülebilirlik raporlaması ve güvence bilgileri firmaların resmi internet siteleri ve Kamuyu Aydınlatma Platformu'ndan (KAP) elde edilmiştir. Yapılan panel veri regresyonları sonucunda beklentilerle uygun olarak her iki kâr yönetimi modeli için de firmaların muhasebe bilgi kaliteleri ile sürdürülebilirlik raporu yayınlamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı pozitif bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Güvence denetimi ile muhasebe bilgi kalitesi arasında ise Jones Modeline göre anlamlı pozitif bir ilişki tespit edilmiştir. Bu çalışma kapsamında çalışmanın ilk bölümünde sürdürülebilirlik, sürdürülebilirlik raporlaması ve güvence denetimi konuları teorik olarak incelenmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde muhasebe bilgi kalitesi, bilgi kalitesini etkileyen faktörler, muhasebe bilgi kalitesinin ölçümünde kullanılan yaklaşımlar ve tahakkuk temelli kâr yönetimi tespit modelleri teorik olarak açıklanmıştır. Üçüncü bölümde ise araştırma kısmı yer almaktadır. Bu bölümde çalışmanın amacı, önemi, literatürde yer alan çalışmalar, veri, yöntem, hipotezler ve bulgulara yer verilmiştir. Son olarak sonuç bölümü ile çalışma tamamlanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Muhasebe bilgi kalitesi, Kâr yönetimi, Sürdürülebilirlik raporlaması, Güvence denetimi

ABSTRACT

THE RELATIONSHIP BETWEEN ACCOUNTING INFORMATION QUALITY WITH SUSTAINABILITY REPORTING AND ASSURANCE SERVICES

Merve GÜLMEZ ÖZDEMİR
Ondokuz Mayıs University
Institute of Graduate Studies
Department of Business Administration
Accounting-Finance Programme
Master, July/2024
Supervisor: Prof. Dr. İdris VARICI

Having the right information is the greatest power at every stage of life in the information age we live in. Businesses need accurate information for production, management and all other activities. The reliability of the information produced by the systems within the enterprise is of great importance as well as the information provided from outside. The accounting information system, which presents financial and non-financial information produced by the enterprises to internal and external information users, should also ensure the provision of clear, accurate and reliable information. Another issue that has recently been companies' agenda is the concept of sustainability. In this context, this study examines the relationship between the quality of accounting information of firms and their publishing sustainability reports and having external assurance audits on these reports. Enterprises that produce quality financial information are expected to make more important reporting regarding sustainability. Because it is known that enterprises that produce quality financial information take steps to provide more voluntary information in the name of transparency. Sustainability reporting is also thought to make a higher contribution to the production of quality financial information. In this direction, the study aims to examine the relationship between firms' publishing sustainability reports in the context of accounting information quality and having external assurance on these reports.

Within the scope of this study, sustainability, sustainability reporting and external assurance are theoretically analyzed in the first part of the study. In the second part of the study, accounting information quality, factors affecting information quality, approaches used in measuring accounting information quality and accrual-based earnings management determination models are explained theoretically. The third section includes the research part. This section; presents the purpose and importance of the study, studies in the literature, data, methodology, hypotheses and findings. Finally, the study is completed with the conclusion section. Within the scope of the study, 2,590 observations of 318 enterprises in the BIST ALL index between 2008 and 2022, whose data can be accessed completely, are analyzed. The study uses the Jones and Modified Jones Model, accrual-based earnings management determination models, as accounting information quality indicators. Sustainability reporting and external assurance information are obtained from firms' official websites and Kamuyu Aydınlatma Platformu (KAP). Panel data results reveal a statistically significant positive relationship between firms' accounting information quality and sustainability reporting for both earnings management models. A significant positive relationship was found between external assurance and accounting information quality according to Jones Model.

Keywords: Accounting information quality, earnings management, sustainability reporting, external assurance

ÖN SÖZ VE TEŞEKKÜR

Gerek çalışma ortamında gerekse tez çalışmamda her zaman desteklerini hissettiğim, bilgi birikimini esirgemeyen, her sorumda beni sabırla dinleyen ve yönlendiren değerli danışman hocam Sayın Prof. Dr. İdris VARICI'ya teşekkürü borç bilirim.

Tez çalışmamın özellikle uygulama bölümünde beni yönlendiren, sabırla dinleyen değerli katkılarını esirgemeyen hocam Sayın Doç Dr. Hüseyin TEMİZ'e çok teşekkür ederim.

Tez hazırlama sürecimde benimle tecrübelerini paylaşan, ilgilerini esirgemeyen hocam Sayın Dr. Öğr. Üyesi Fevziye KALIPÇI ÇAĞIRAN'a teşekkür ederim.

Tezimi hazırlama sürecimde moral ve motivasyonumu kaybettiğimde bana destek olan, güç veren arkadaşlarım Sayın Arş. Gör. Hilal CENGİZ ve Sayın Arş. Gör. Gizem AĞAOĞLU PAŞAOĞLU'na desteklerinden dolayı teşekkür ederim. Her ihtiyaç duyduğumda değerli görüşlerini benimle paylaşan, tez çalışmamda zorlandığım noktalarda danıştığım ve moralimi yükselten arkadaşım Sayın Arş. Gör. Sümeyye UZUN'a çok teşekkür ederim.

Hayatımın her aşamasında desteklerini ve emeklerini esirgemeyen, sevgilerini her zaman en derinden hissettiğim biricik annem, babam ve kardeşlerime canı gönülden teşekkür ederim.

Hem en güzel anlarımda hem en bunaldığım zor zamanlarımda yanımda olan, her düştüğümde beni kaldıran, hayata olumlu bakabilmemi sağlayan, her zaman yüzümü güldüren sevgili eşim Emre ÖZDEMİR'e ne kadar teşekkür etsem azdır.

Son olarak tez yazma aşamamda hayatımıza bir güneş gibi doğan, yaşama amacım olan, gülüşüyle içimizi ısıtan ve annelik duygusunu bana tattıran biricik oğlum Arden Doğa ÖZDEMİR'e sonsuz sevgilerimle.

Merve GÜLMEZ ÖZDEMİR

İÇİNDEKİLER

TEZ KABUL VE ONAYI	i
BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI	ii
TEZ ÇALIŞMASI ÖZGÜNLÜK RAPORU BEYANI	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖN SÖZ VE TEŞEKKÜR.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
ŞEKİLLER DİZİNİ	x
TABLolar DİZİNİ	xi
1.GİRİŞ	1
2. SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK, SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK RAPORLAMASI VE GÜVENCE DENETİMİ.....	3
2.1.Sürdürülebilirlik Kavramı	3
2.1.1. Sürdürülebilirlik Kavramının Tarihsel Gelişimi	5
2.2. Sürdürülebilir Kalkınma Kavramı	7
2.2.1. Sürdürülebilir Kalkınmanın Dayandığı Temel İlkeler	9
2.2.2. Sürdürülebilir Kalkınmanın Boyutları	10
2.3. Kurumsal Sürdürülebilirlik	13
2.3.1. Kurumsal Sürdürülebilirliğin Unsurları	15
2.4. Sürdürülebilirlik Raporlaması.....	20
2.4.1. Sürdürülebilirlik Raporlaması Teorileri.....	23
2.4.1.1. Meşruiyet Teorisi	23
2.4.1.2. Paydaş Teorisi	24
2.4.1.3. Kurumsallaşma Teorisi	25
2.4.2. Sürdürülebilirlik Raporlamasında Raporlama Sistemleri	26
2.4.2.1. Küresel Raporlama Girişimi (Global Reporting Initiative-GRI).....	26
2.4.2.2. Birleşmiş Milletler Küresel İlkeler Sözleşmesi (United Nation Global Compact-UNGC)	27
2.4.2.3. Uluslararası Entegre Raporlama Konseyi (International Integrated Reporting Council- IIRC)	29
2.4.2.4. ISO (International Organization for Standardization) Standartları	30
2.4.2.5. OECD Çok Uluslu Şirketler Rehberi	30
2.4.3. Türkiye’de Sürdürülebilirlik Raporlaması	31
2.4.4. Sürdürülebilirlik Raporları ve Güvence Denetimi	32
2.4.4.1. Güvence Denetiminin Unsurları.....	34
2.4.4.2. Sürdürülebilirlik Raporlarına İlişkin Güvence Denetim Standartları	38

3. MUHASEBE BİLGİ KALİTESİ.....	40
3.1. Muhasebe Bilgisi	40
3.2. Muhasebe Bilgi Kalitesi.....	41
3.3. Muhasebe Bilgi Kalitesini Etkileyen Faktörler.....	43
2.3.1. Ülkelere Özgü Faktörler.....	44
3.3.1.1. Yasal ve Politik Sistem	44
3.3.1.2. Muhasebe Standartları.....	45
3.3.1.3. Finansal Piyasaların Gelişmişlik Düzeyleri	46
3.3.1.4. Vergi Sistemi.....	46
3.1.1.1.Kültür	47
3.3.2. Firmalara Özgü Faktörler	48
3.3.2.1. Firma Büyüklüğü.....	48
3.3.1.2. Sermaye Yapısı	48
3.3.1.3. Sahiplik Yapısı	49
3.3.1.4. Yabancı Menkul Kıymetler Borsalarına Kote Olma	50
3.3.1.5. Denetim Kalitesi.....	50
3.4. Muhasebe Bilgi Kalitesinin Ölçümünde Kullanılan Yaklaşımlar.....	51
3.4.1. Tahakkuk Kalitesi	53
3.4.1.1. Tahakkuk Esaslı Kâr Yönetimi Tespit Yöntemleri	54
4. MUHASEBE BİLGİ KALİTESİ İLE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK RAPORLAMASI VE GÜVENCE HİZMETLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ.....	60
4.1. Araştırmanın Önemi ve Amacı	60
4.2. Araştırmanın Kapsamı	61
4.3. Araştırma Konusu ile ilgili Literatür İncelemesi	62
4.4. Araştırmanın Hipotezleri, Modelleri, Yöntemi ve Örneklemi	66
4.4.1. Araştırmanın Hipotezleri.....	66
4.4.2. Araştırmanın Modelleri	67
4.4.2.1. Kâr Yönetimi Tahmin Modelleri.....	67
4.4.4. Araştırmanın Örneklemi.....	70
4.5. Araştırmanın Analizi ve Bulguları.....	70
5.SONUÇ VE ÖNERİLER.....	83
KAYNAKÇA.....	89
ÖZGEÇMİŞ.....	102

SİMGELER VE KISALTMALAR

AB	:Avrupa Birliği
ABD	:Amerika Birleşik Devletleri
AICPA	:Amerikan Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Enstitüsü
A	:Aktif Toplam
BİST	:Borsa İstanbul
CD	:Yatay Kesit Bağımlılığı
CFO	:İşletme Faaliyetlerinden Sağlanan Nakit
DA	:İsteğe bağlı tahakkuklar
DEP	:Dönemdeki amortisman ve itfa giderleri toplamı
EBT	:Vergi Öncesi Net Kâr
EKK	:En Küçük Kareler Yöntemi
ESG	:Çevresel- Sosyal-Yönetişim
EU	:Avrupa Birliği
FASB	:Finansal Muhasebe Standartları Kurulu
GDS	:Güvence Denetim Standardı
GH	:Güvence Hizmeti
GRI	:Küresel Raporlama Girişimi
IAASB	:Uluslararası Bağımsız Denetim ve Güvence Denetimi Standartları Kurulu
IASB	:Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu
IFRS	:Uluslararası Finansal Raporlama Standartları
ISAE	:Uluslararası Güvence Denetimi Standardı
ISEA	:Sosyal ve Etik Hesap Verebilirlik Enstitüsü
ISSB	:Uluslararası Sürdürülebilirlik Standartları Kurulu
İT	: İhtiyari Tahakkuklar
JM	:Jones Modeli
KAP	:Kamuyu Aydınlatma Platformu
<i>KEJI</i>	:Kore Ekonomik Adalet Enstitüsü <i>İndeksi</i>
<i>KLCA</i>	:Kore Listelenmiş Şirketler Birliği
LM	:Lagrange Çarpanı
LR	:Olabilirlik Oranı
MJM	:Modifiye Edilmiş Jones Modeli
NASDAQ	:Ulusal Menkul Kıymet Satıcıları Birliği Borsası
NDA	:İsteğe Bağlı Olmayan Tahakkuklar
OECD	:Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
PPE	:Brüt Maddi Duran Varlık Değeri
ROA	:Aktiflerin Kârlılığı

SKA	:Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları
SPK	:Sermaye Piyasası Kurulu
SR	:Sürdürülebilirlik Raporlaması
TA	:Toplam tahakkuklar
TMS	:Türkiye Muhasebe Standartları
UFRS	:Uluslararası Finansal Raporlama Standartları
UK	:Birleşik Krallık
UN	:Birleşmiş Milletler
UNCHE	:Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansı
VIF	:Varyans Şişirme Faktörü
WCED	:Dünya Çevre ve Gelişme Komisyonu
ΔCA	:Dönen varlıklardaki değişim
ΔCASH	:Nakit ve nakit benzerlerindeki değişim
ΔCL	:Kısa vadeli yükümlülüklerdeki değişim
ΔREC	:Ticari Alacaklardaki Değişim
ΔREV	:Gelirdeki Değişim

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 2.1. Sürdürülebilir Kalkınma Alanı Modeli	8
Şekil 2.2. Sürdürülebilir Kalkınmanın Eş Zamanlı Üç Boyutu	10
Şekil 2.3. Sürdürülebilir Kalkınmanın Çevre Kapsamlı Boyutları	11
Şekil 2.4. Kurumsal Sürdürülebilirliğin Unsurları ve Oluşumu	16
Şekil 2.5. Sürdürülebilirlik Raporlamasının Evrimi	21
Şekil 2.6. Güvence Denetimi Unsurları	34

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 2.1. Sürdürülebilirlik Kavramının Tanımları	4
Tablo 3.1. Finansal Bilginin Niteliksel Özellikleri	41
Tablo 4.1. İşletmelerin Sektörel Dağılımı	70
Tablo 4.2. Kâr Yönetimi Parametreleri Tanımlayıcı İstatistik Sonuçları	71
Tablo 4.3. Kâr Yönetimi Değişkenleri Korelasyon Analizi Sonuçları	72
Tablo 4.4. Jones Modeli Sonuçları	74
Tablo 4.5. Modifiye Edilmiş Jones Modeli Sonuçları.....	74
Tablo 4.6. Çalışma Modeli Tanımlayıcı İstatistik Sonuçları	75
Tablo 4.7. Kâr Yönetimi, SR, GH ve Kontrol Değişkenleri Korelasyon Sonuçları...	76
Tablo 4.8. JM Regresyon Sonuçları	79
Tablo 4.9. MJM Regresyon Sonuçları.....	81

1.GİRİŞ

Muhasebe sistemleri faydalı finansal bilginin kaydedilmesi yoluyla yöneticilerin ve diğer bilgi kullanıcılarının kararlar alabilmesini sağlar. Muhasebe, finansal işlemlerin tümünün doğru, tarafsız ve karşılaştırılabilir şekilde kayıt altına alınmasını ve finansal bilgilerin iç ve dış bilgi kullanıcılarına sunulmasını sağlamaktadır. Teknolojik ve ekonomik şartların gelişmesi ile sınırların ortadan kalktığı günümüzde bilgiye kolay ulaşılması muhasebe sistemlerini de daha modern ve bütüncül yaklaşımlara yöneltmiştir. Firmaların küresel çapta faaliyet göstermesi, paydaşların çeşitlenmesi ve ekonomik, sosyal ve çevresel farkındalıkların artması ile muhasebenin bilgi verme fonksiyonu daha da önem kazanmıştır.

Finansal tablo kullanıcılarına sunulan muhasebe bilgilerinin ihtiyaca uygun şekilde sunulması ve gerçeği olduğu gibi yansıtması beklenmektedir. Muhasebe bilgilerinin tam, tarafsız ve hatasız, bilginin tahmin ve teyit gücünün olması finansal rapor kalitesini etkileyerek bilgi kullanıcılarının doğru kararlar alabilmesini sağlar. Kimi zaman muhasebe bilgileri firma yöneticileri tarafından yanıltıcı şekilde yansıtılabilmektedir. Kişisel çıkarlar veya firma çıkarlarına hizmet etmesi beklenen bu yanıltıcı işlemlere kâr yönetimi uygulamaları denilmektedir. Muhasebe bilgi kalitesini düşüren kâr yönetimi uygulamaları, firmanın gerçek performansını gizleyerek yanıltıcı kararlar alınmasını sağlayabilir.

Firmaların finansal performansları hakkında açık, doğru ve güvenilir bilgiye erişmek önemli bir gereklilik iken aynı zamanda dünyada yaşanan iklim felaketleri, kaynak yetersizliği, sosyal açıdan tartışmalı uygulamalar, hızla gelişim gösteren tedarik zinciri ve teknolojik gelişmeler hem işletmeler hem de bilgi kullanıcılarının gündemindedir. Bilgi kullanıcılarının da bilgi edinme beklentilerinin artmasıyla firmalar çevresel etkilerini, sosyal farkındalıklarını ve kurumsal yönetim uygulamalarını sunmaya daha istekli hale gelmiştir. Firmalar strateji ve politikalarını belirlemede ekonomik beklentilerin yanı sıra sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin hedeflerine de yer vermeye başlamışlardır.

Sürdürülebilirlik kavramının hızla hayata girmesi ile işletmelerin en önemli amaçlarından biri olan kâr maksimizasyonu artık yerini değer maksimizasyonuna bırakmıştır. Firma değerini belirlemede hem finansal hem finansal olmayan birçok faktör etkili olduğundan çevresel, sosyal ve kurumsal yönetim anlamında atılan

adımların bilgi kullanıcıları ile paylaşılması önemsenmektedir. Birçok veri tabanının bu alanlarda firma performanslarını ölçmeleri ve bazı kurumların raporlama çerçeveleri hazırlamaları ile sürdürülebilirlik raporlaması yaygınlaşmaktadır.

Üzerinde yaşadığımız dünyanın ve sahip olduğumuz doğal kaynakların gelecek nesillere en iyi şekilde aktarılmasındaki sorumluluğumuz ile firmalar da üzerine düşen görevleri yerine getirmelidir. Bu düşüncenin gereklilikleri olan çevresel, sosyal ve ekonomik faaliyetler işletme yönetimine ve süreçlerine entegre edilerek raporlar aracılığıyla bilgi kullanıcılarına sunulmalıdır.

Güvenilir bilgiye ihtiyaç duyan bilgi kullanıcıları finansal raporlarda olduğu gibi finansal olmayan raporlarda da sunulan bilgilerin bağımsız üçüncü kişilerce teyit edilmesini beklerler. Çünkü bu bilgilere doğrudan ulaşmak ve bilgileri kontrol etmek her bilgi kullanıcısının kendi inisiyatifinde değildir. Sürdürülebilirlik raporlamasına olan rağbetin artması ile bağımsız denetim şirketleri ve uzman kuruluşlarca sürdürülebilirlik raporlarında yer alan bilgilere verilen sınırlı güvence de son yıllarda yaygınlaşmıştır. Sürdürülebilirlik raporlarına alınan güvencenin ilerleyen zamanlarda finansal tablolara alınan bağımsız denetim hizmetleri gibi içerik ve kapsam açısından genişlemesi beklenebilir.

Bu çalışmanın amacı, firmaların sürdürülebilirlik raporu yayınlamaları ve raporlarına güvence denetimi yaptırmaları ile muhasebe bilgi kaliteleri arasındaki ilişkinin tespit edilmesidir. Bu doğrultuda çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde; sürdürülebilirlik, sürdürülebilirlik raporlaması ve güvence denetimi kavramlarının kuramsal çerçeveleri, unsurları ve düzenlemeleri konularına değinilmiştir. İkinci bölümde, öncelikle muhasebe bilgi kalitesi ve onu etkileyen faktörler açıklanmıştır. Daha sonra muhasebe bilgi kalitesinin ölçümünde kullanılan yaklaşımlardan tahakkukların kalitesi ve tahakkuk esaslı kâr yönetimi tespit modellerine yer verilmiştir. Üçüncü bölümde ise, sürdürülebilirlik raporlaması ve güvence denetimi ile muhasebe bilgi kalitesi arasındaki ilişkiyi inceleyen BİST TÜM endeksinde yapılan araştırmaya yer verilmiştir. Araştırmanın amacı ve önemi, konu hakkındaki literatür taraması ve araştırmanın veri, yöntem, hipotezleri açıklanmış, analiz ve bulgulara yer verilmiştir. Sonuç bölümünde ise, araştırmanın bulguları özetlenmiş, kısıtlar ve gelecek çalışmalar için öneriler belirtilmiştir.

2. SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK, SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK RAPORLAMASI VE GÜVENCE DENETİMİ

2.1.Sürdürülebilirlik Kavramı

Etimolojik kökeni Latince “*sustenerere*” kelimesine dayanan sürdürülebilirlik, “sürdürmek, desteklemek” anlamlarına gelmektedir (Becker, 1987: 4). Sürdürülebilirlik kelimesi İngilizcede “*sustainability*” sözcüğünün karşılığıdır (Saraç ve Alptekin, 2017: 3). Sürdürülebilirlik kavramı Türk Dil Kurumu sözlüğünde “süreklilik” kelimesinin ifade ettiği şekilde kesintisiz olarak sürüp gitme durumu olarak tanımlanmaktadır.

Sürdürülebilirlik kavramının çeşitli disiplinlerde yapılmış bazı tanımlamaları şu şekildedir. Bu tanımlamaların temelde dayandığı olgu ise, insanların geleceğine ve kullanılan kaynakların korunmasına dayanmaktadır (Tıraş, 2012: 59). 1950’li yıllardan sonra hızla artan iktisadi kaynak kullanımı ve ikinci dünya savaşının neden olduğu dünya kaynaklarında meydana gelen tahribat sürdürülebilirlik kavramının küresel çapta ele alınmasında büyük etken olmuştur ve bu alanda yapılan akademik çalışmalar hızla artmıştır (Sultankhanova, 2020: 6). Sürdürülebilirlik kavramı doğal, beşeri, sosyal, kültürel ve bilimsel tüm kaynakları ihtiyatlı kullanan ve bunlara saygı duyan bir toplum vizyonu yaratan katılımcı bir süreç olarak tanımlanmaktadır (Gladwin vd., 1995: 877).

Sürdürülebilirlik kavramı ilk kez Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu tarafından 1987 yılında yayınlanan Bruntland Raporu’nda (Ortak Geleceğimiz) tanımlanmıştır. Rapora göre sürdürülebilirlik “*Bugünün ihtiyaçlarının, gelecek nesillerin ihtiyaçlarını karşılama kabiliyetinden ödün vermeksizin karşılanması*” olarak ifade edilmiştir (Dünya Çevre ve Gelişme Komisyonu, 1987). Buna göre insanoğlunun doğal kaynakları tüketirken sürdürülebilir olması, gelecek nesillerin kullanacağı kaynakları gözetmesi ve onlara daha yaşanabilir bir gelecek hazırlaması açısından önemlidir.

Bir sistem, çıktı veya sürecin kesintisiz sürüp gitmesi olarak tanımlanan sürdürülebilirlik üç ana ilke ile ilişkilendirilmiştir (Arslan, 2017: 5; Aydın, 2021: 28):

- Korumak (gelecek nesillerin refahı ve tüm canlıların korunması),
- Eşitlik (ekonomik faydaların nesiller arasında adil şekilde paylaşılması),

- Devamlılık (sistem ve süreçlerin kesintisiz şekilde devam etmesinin sağlanması).

Sürdürülebilirlik, odağında insan olduğundan her türlü yaşamsal faaliyet içerisinde yer almaktadır. Örneğin orman ve tarım arazilerinin sürdürülebilirliği, kentlerin sürdürülebilirliği, gezegenin sürdürülebilirliği, mimarinin sürdürülebilirliği vb. pek çok alan ile ilişkilendirilebilir (Yavuz, 2010: 65). Sürdürülebilirlik kavramının bazı tanımlamaları Tablo 2.1’de ifade edilmiştir.

Tablo 2.1. Sürdürülebilirlik Kavramının Tanımları

Kaynak	Tanım
Meadowcroft, J. (1997:168)	Mevcut bir şeyin varlığının sürekli kılınabilmesi amacının güdülmesidir.
Ratiu, D. (2013: 127)	Zarar verici özelliği olmayıp, desteklenebilir olan, hukuki açıdan ve bilimsel olarak doğruluğu ispat edilebilir yöntemlerle iyi olarak ifade edilen koşulların korunabilmesidir.
Kagan, S. ve Verstraete, K. (2011)	Çelişkiler arasındaki benzerliklerden yola çıkma, farklılıklardan bir bütün oluşturma ve değişimlerde yaşanan sürekliliktir.
Gazibey vd., (2014: 514)	Gelişimci bir yaklaşım ve kontrollü tutumlarla devamlılığı sağlayabilme çabasıdır.
Karabıçak, M. ve Özdemir, M. B. (2015: 44)	Dünyanın var olan kaynaklarının korunarak, gelecek nesillere aktarılması hedefinin sağlanmasıdır.

Kaynak: Saraç B. ve Alptekin N. (2017:21)

Sürdürülebilirliğin ilkeleri ve yukarıdaki tanımlamalar dikkate alındığında sürdürülebilirlik gelecek nesillerin, doğal kaynakların ve tüm canlıların korunması, tüm fayda ve kaynakların günümüz nesli ile gelecek nesiller arasında adil paylaşılması, sistemler, süreçler ve ekolojinin kesintisiz devam edebilmesi şeklinde ifade edilebilir.

Sürdürülebilirlik kavramı bütün disiplinlerde işlenen bir konu olduğundan tanımlamaların farklı olması doğaldır. Yukarıda da kısaca ifade edildiği üzere kavramın ortak bileşenlerinin olduğu anlaşılmaktadır. Bu ortak bileşenler bağlamında farklı disiplinler tanımlamalarını yapmakta ve kavramın çerçevesini belirlemektedir. Ancak son yıllardaki çevresel tahribatta şirketlerin paylarının da hayli yüksek olduğu düşüncesi işletmeler ve işletmeler üzerinde araştırma yapılan akademik alanlar için kavramın önemli hale gelmesinde etkili olmuştur.

2.1.1. Sürdürülebilirlik Kavramının Tarihsel Gelişimi

Sürdürülebilirlik düşüncesinin ortaya çıkışının Orta Çağ'a hatta Yunan mitolojisine dayandığı söylene de sürdürülebilirlik ile ilgili ilk basılı kaynakların 18. yüzyıl sonu ve 19. yüzyıl başlarında ortaya çıktığı saptanmıştır. Hill'in belirttiğine göre sürdürülebilirlik ile ilgili ilk resmi kaynak Almanya'nın Baden bölgesinde yer alan Karaormanlar'ın yok edilmesini önlemek için çıkarılan yasalardır (akt. Bozlağan, 2010: 1013-1014). Sürdürülebilirlik (Nachhaltigkeit) kelimesinin bilinen ilk kullanımı ise 1713 yılında Alman ormancı ve bilim adamı Hans Carl von Carlovitz tarafından "Sylvicultura Oeconomia" adlı kitabında geçmektedir (Heinberg ve Lerch, 2010: 1).

Sürdürülebilirlik üzerine ilk adımlardan biri Rachel Carson tarafından 1962 yılında atılmıştır. Carson "Sessiz Geliş" isimli araştırmasında tarımda kullanılan böcek ilaçlarının ekosistemi tahrip ediciliğine dikkat çekerek çevrebilimi üzerine araştırmalarını yürütmüştür (Seydioğulları, 2013: 21).

Önemi giderek artan sürdürülebilirlik konusu üzerine Birleşmiş Milletler (United Nations- UN) tarafından 5- 6 Haziran 1972 tarihlerinde İsveç'in Stockholm kentinde "Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansı" (United Nations Conference on the Human Environment- UNCHE) gerçekleştirilmiştir (Paglia, 2021: 2). 1972 yılında gerçekleşen diğer önemli gelişme ise, Rome Kulübü'nün yayınladığı Büyümenin sınırları (Limits to Growth) isimli rapordur. Dennis ve Donelle Meadows tarafından koordine edilen Massachusetts Teknoloji Enstitüsü'nden bir ekip tarafından hazırlanan rapor verdiği mesaj ve yayınlandığı tarihlerde yaşanan ekonomik depresyon dolayısıyla büyük sansasyon yaratmıştır. Rapor nüfus artışı ve gelişigüzel ekonomik büyümenin yol açacağı felaketleri gözler önüne sermiştir. Rapor sözü edilen felaketleri (doğal kaynakların sömürülmesi, gıda üretimindeki yetersizliği, kirlilik vb.) önlemek ve küresel dengeye ulaşmak için taahhütlerde bulunulması gerektiğini belirtmektedir (Colombo, 2001: 7).

Birleşmiş Milletler bünyesindeki Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu 1987 yılında "Ortak Geleceğimiz" isimli raporda sürdürülebilir gelişme, uluslararası ekonomi, gıda güvenliği, biyoçeşitliliğin ve ekosistemin korunması, çevre ve kalkınma için enerji, sürdürülebilir üretim ve kentsel mücadele ana başlıkları tartışılmıştır (WCED, 1987).

Brezilya'nın Rio de Janeiro kentinde 3-14 Haziran 1992 tarihinde gerçekleşen, aynı zamanda "Dünya Zirvesi" olarak da bilinen Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı sürdürülebilir gelişme için atılan önemli adımlardan bir diğeridir. Rio de Janeiro konferansında farklı sosyal, ekonomik ve çevresel faktörlerin nasıl birbirine bağlı olduğunu, birlikte geliştiklerini ve bir sektördeki başarının diğer sektörlerdeki başarıları da sürdürülebilir kılması için gereken eylemler konuşulmuştur. Dünya Zirvesi'nin birincil amacı, yirmi birinci yüzyılda uluslararası iş birliği oluşturulmasına rehberlik etmeye yardımcı olacak çevre ve kalkınma konularında uluslararası eylem için geniş bir gündem oluşturmak ve plan üretmek olarak belirlenmiştir. Konferansın en önemli sonuçlarından biri, sürdürülebilir kalkınmayı başarmak için geleceğe yatırım yapmaya yönelik yeni stratejileri barındıran ve cesur bir eylem programı olan Gündem 21'in kabul edilmesi olmuştur. Dünya Zirvesi'nde elde edilen diğer kazanımlar ise Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi ve Biyolojik çeşitlilik Sözleşmesi'nin imzalanması olmuştur (UN, 1992).

Rio +5 olarak da bilinen, 1997 yılında gerçekleşen konferansta Gündem 21'in beş yıllık değerlendirmesi yapılmıştır. 2002 yılında ise, Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi (Rio +10 Zirvesi) Güney Afrika Cumhuriyeti'nin Johannesburg kentinde gerçekleşmiştir. Yüzden fazla devlet başkanı, on binlerce hükümet temsilcisi ve sivil toplum kuruluşunun katıldığı Zirve'de su, enerji, sağlık, tarım, biyolojik çeşitlilik ve birçok diğer ilgi alanına ilişkin kararlar alınmıştır. Zirve sonucunda Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'ni imzalayan ülkeler için Kyoto Protokolü'nde yer alan sera gazı azaltımına ilişkin hükümler tekrarlanmıştır. Bunun yanı sıra yenilenebilir enerjinin artırılmasına ilişkin ve yoksulluğun ortadan kaldırılması için küresel bir dayanışma fonunun oluşturulması kararları alınmıştır (UN, 2002).

Birleşmiş Milletlerin 2015 yılında bir yol haritası olarak sunduğu Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (SKA) öncelikle yoksulluğa, adaletsizliğe, eşitsizliğe karşı durmak ve gezegenimizi korumak için 17 amaçtan oluşmaktadır. 2030 yılına kadar tamamlanacak olan bu yol haritası farklı gelişmişlik düzeylerine sahip ülkelere uyum sağlayacak şekilde oluşturulsa da iş dünyası, yenilikçilik, teknoloji, iş birliği vb. etkenler önemli rol oynamaktadır (UN, 2015). 2015 yılında gerçekleşen diğer bir gelişme ise Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Konferansının

Paris Anlaşmasını kabul etmesidir. Paris İklim Anlaşması içerisinde bulunduğumuz yüzyılda küresel sıcaklık artışını 2 santigrat derece ile sınırlandırmak için sera gazı emisyonlarını önemli ölçüde azaltmayı hedeflemektedir. Anlaşmanın uygulanmasına yönelik olarak detaylar 2018 yılında Polonya'nın Katowice kentinde kararlaştırılmış ve 2021 yılında İskoçya'nın Glasgow şehrinde yapılan konferansta sonuca bağlanmıştır (UN, 2015).

Hedefi Avrupa'yı dünyanın ilk karbon nötr kıtası haline getirmek olan Avrupa Komisyonu (European Commission) 2019 yılında Avrupa Birliği Yeşil Mutabakatını (EU Green Deal) kabul etmiştir. Avrupa Birliği (AB) kıtada 2050 yılına kadar net sıfır sera gazı emisyonu ortaya çıkmasını hedeflemektedir. Mutabakat AB ülkelerinin modern, kaynakları verimli kullanan ve rekabetçi bir ekonomiye dönüşmesini sağlamış olacaktır (UN, 2019). Birleşmiş Milletlerin gerçekleştirmiş olduğu son konferans ise, 2022 yılında İsviçre'nin Stockholm şehrinde yapılmıştır (UN, 2022).

Sürdürülebilirlik finans alanında da gelişmelere yol açmış, 2005 ve 2008 yıllarında Birleşmiş Milletler Sorumlu Yatırım İlkeleri duyurulmuş ve ilgili politikaların teşvikini sağlamaya yönelik çalışmalar yapılmıştır. Birleşmiş Milletler 2009 yılında ise “Sürdürülebilir Borsalar” oluşumunun başlangıcını yapmıştır (Kurt, 2023: 7). 2012 yılında Rio konferansının yirminci yıl dönümünde Rio +20 Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı yapılmıştır (Özerhan ve Sultanoğlu, 2018: 58). Sürdürülebilirliğin “Sorumlu Yatırım İlkeleri” ve “Sürdürülebilir Borsalar” dışında da finansal etkileri olmuştur. Finansal piyasalarda sürdürülebilirliğin dikkate alınması ilk olarak Birleşmiş Milletler Çevresel Program Finansmanı Teşebbüsü'nün 1991 yılında faaliyete başlaması ile olmuştur. Daha sonra 1999 yılında Dow Jones Sürdürülebilirlik Endeksi hesaplanmaya başlamıştır. Bu gelişmelere ek olarak Avrupa Birliği 2018 yılında “Sürdürülebilir Finans Eylem Planı'nı” yayınlarak geliştirdiği stratejileri uygulamaya devam etmektedir (Turguttopbaş, 2020: 268-270).

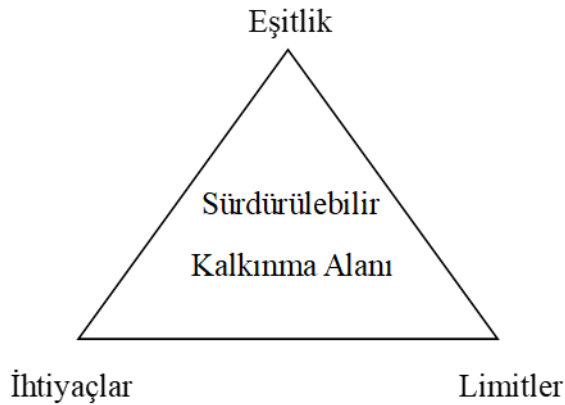
2.2. Sürdürülebilir Kalkınma Kavramı

Son birkaç yüzyıldır çevre insanlıktan ayrı görülmüş, insanlar ve çevre arasındaki ilişki insanlığın zaferi şeklinde tasarlanmıştır. İnsan bilgisi ve teknolojinin tüm engellerin üstesinden gelebileceği görüşü hakimdir. Bu görüş kapitalizmin gelişimi, sanayi devrimi ve modern bilimin gelişimi ile sağlamlaştırılmıştır. Artan üretimin öncelik olarak tasarlandığı ekonomik büyüme de insanlığın refaha ermesi ve

yoksulluğun azalması açısından kilit nokta olarak görülüyordu. Sürdürülebilirlik düşüncesine olan farkındalığın artmasıyla çevre sorunları, yoksulluk ve eşitsizlik gibi sosyo-ekonomik sorunlar arasında bağlantı kurulması da bu artan farkındalığın sonucudur. Sürdürülebilir kalkınma kavramı çevresel sorunlarla ilgili artan endişeleri sosyo-ekonomik sorunlarla birleştirme girişimidir (Hopwood vd., 2005: 38-39).

Birleşmiş Milletlerin 1987 yılında yayınladığı “Ortak geleceğimiz” isimli raporda sürdürülebilir kalkınmanın sabit bir uyum durumu olmadığı, kaynakların kullanımının, yatırımın yönünün, teknolojik gelişmelerin yöneliminin ve kurumsal değişimin gelecek ile uyumlu hale getirildiği bir değişim süreci olduğu belirtilmiştir (WCED, 1987: 16)

Sürdürülebilir kalkınma ne yapılması gerektiğine dair güçlü bir etik ya da ahlaki bildiridir. Sürdürülebilir kalkınma kavramının üç temel ahlaki zorunluluğa dayandığı düşünülmektedir: insan ihtiyaçlarının karşılanması, sosyal eşitliğin sağlanması ve çevresel sınırlara saygı gösterilmesi (Holden vd., 2017: 215). Sürdürülebilir kalkınma alanı modeli Şekil 2.1’de gösterilmektedir.

Şekil 2.1. Sürdürülebilir Kalkınma Alanı Modeli

Kaynak: (Holden vd., 2017: 216)

Holden vd. (2017)'in oluşturduğu sürdürülebilir kalkınmanın alanını belirleyen modele göre modeli oluşturan her bir ahlaki zorunluluk birbiri ile eşdeğer öneme sahiptir ve hiçbirini ihmal edilemez.

Sürdürülebilir kalkınma kavramı dışında geliştirilen iktisadi kalkınma modelleri doğal kaynakların tahribatını ve çevre sorunlarını dikkate almadan geliştirilen modellerdir. Çevresel ve beşeri sorunları da konu alan sürdürülebilir kalkınma iktisat literatüründe de kendine sıkça yer bulmuştur (Beyhan, 2008: 12). Sürdürülebilir kalkınma kavramı, ekonomi, çevre bilimi ve yönetimi, işletme yönetimi, siyaset ve hukuk gibi birçok alanda kendine yer edinmiş geniş bir kavramdır (Wilson, 2003: 1).

2.2.1. Sürdürülebilir Kalkınmanın Dayandığı Temel İlkeler

Sürdürülebilir kalkınma kavramı üç temel ilke etrafında şekillenmiştir. Bu kavramlar: çevresel bütünlük, ekonomik refah ve sosyal eşitliktir (Elkington, 1998: 37). Bu ilkelere her biri gerekli fakat tek başına yeterli değildir. İlkelerden herhangi biri desteklenmezse sürdürülebilir kalkınma gerçekleşmemektedir (Bansal, 2005: 198).

Çevresel Bütünlük: Sürdürülebilir kalkınma kavramının ekolojik denge ve ekonomik büyümeyi birlikte ele alan yapısı çevresel kaliteyi ve doğal kaynakların optimum kullanımını gözetmektedir (Gürlük, 2001: 9). Sürdürülebilir bir kalkınma için doğal kaynakların tüketim hızının onların kendini yenileme hızını aşmaması beklenir fakat küreselleşme ve sanayileşmenin artışıyla bu durumun dengesi bozulmuştur. Sürdürülebilir kalkınmanın hedeflerine ulaşabilmesi için çevresel bütünlüğü koruması elzemdir. İnsan sağlığının, biyoçeşitliliğin, havanın, suyun, toprak kalitesinin, hayvan ve bitki yaşamlarının korunması ve bütünlüğünün sağlanması kalkınmanın sürdürülebilir kılınması için gerekliliklerdir (Kaypak, 2023: 26).

Ekonomik Refah: Ekonomik refah işletmelerin yaşam döngüsü boyunca ekolojik etkilerini ve üretimdeki kaynak yoğunluğunu en azından dünyanın tahmini taşıma kapasitesiyle uyumlu bir düzeye düşürürken, insan ihtiyaçlarını yeterli düzeyde karşılayan ve yaşam kalitesini artıran mal ve hizmetleri sunmaları ile elde edilir (Holliday Jr vd., 2002: 83).

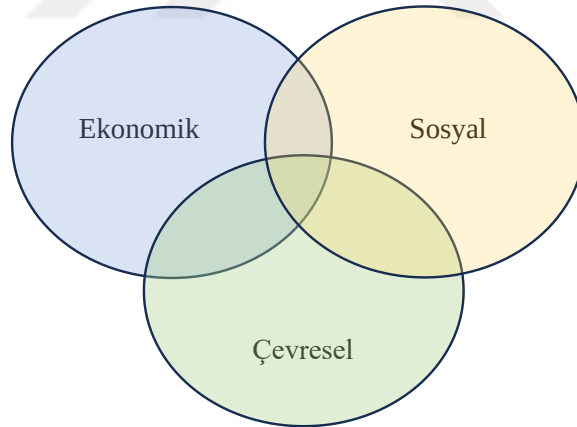
Ürettikleri mal ve hizmetlerle değer yaratan şirketlerin sürdürülebilir kalkınmanın ekonomik refahı sağlaması için bazı yönergeleri şu şekildedir: mal ve hizmetlerinin malzeme ve enerji yoğunluğunun azaltılması, geri dönüştürülmüş malzeme kullanımının artırılması, üretim sonucu ortaya çıkan atıkların azaltılması,

yenilenebilir kaynakların kullanımı ve ürün dayanıklılığının artırılması (Desimone ve Popoff, 2000: 305).

Sosyal Eşitlik: Sosyal eşitlik ilkesi gelecek nesillerin sosyal kaynaklara mevcut nesil ile aynı veya daha fazla oranda erişiminin sağlanması fikridir (Mak ve Peacock, 2011: 4). Aynı zamanda sosyal adalet işletmelerin kurumsal sosyal sorumluluk uygulamalarının ekonomik, yasal, etik ve ihtiyari konuları tüm paydaşları için karşılamasıdır (Bansal, 2005: 199).

2.2.2. Sürdürülebilir Kalkınmanın Boyutları

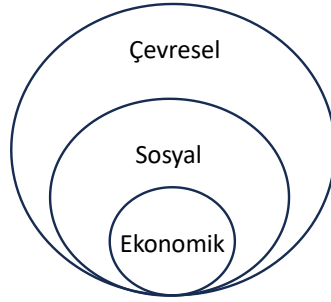
Brundtland Komisyonu'nun 1987 tarihli orijinal tanımında böyle bir ayrım yapılmamasına rağmen, sürdürülebilir kalkınma kavramı daha sonra çevresel, ekonomik ve sosyal boyutlar olmak üzere bu üç boyutun kombinasyonu olarak algılanmaya başlanmıştır. Uluslararası kuruluşlar tarafından sürdürülebilir kalkınmanın boyutları arasındaki ilişki eşit ve karşılıklı iletişim içinde bulunan boyutları onaylamaktadır (Lehtonen, 2004: 200). Sürdürülebilir kalkınmanın eş zamanlı üç boyutu Şekil 2.2'de gösterilmektedir.

Şekil 2.2. Sürdürülebilir Kalkınmanın Eş Zamanlı Üç Boyutu

Üçlü kar hanesi (Triple Bottom Line) kavramı ise sürdürülebilir kalkınmanın boyutları üzerine 1997 yılında çevreci ve ekonomist John Elkington tarafından geliştirilmiştir. Bu kavram her üç sürdürülebilir kalkınma boyutunun en azından temel seviyelerine ulaşmadan, arzu edilen düzeyde çevresel, sosyal veya ekonomik sürdürülebilirlik düzeyine (ayrı ayrı) ulaşmanın mümkün olmadığını savunmaktadır

(Mckenzie, 2004: 6). Sürdürülebilir kalkınmanın çevre kapsamlı boyutları Şekil 2.3’de gösterilmektedir.

Şekil 2.3. Sürdürülebilir Kalkınmanın Çevre Kapsamlı Boyutları

Sürdürülebilir kalkınmanın boyutları ekonomik boyut, sosyal boyut ve çevresel boyut olarak şu şekildedir:

Ekonomik Boyut: Sürdürülebilir kalkınmanın ekonomik boyutu; büyüme ve kalkınmaya dair tartışmaları, alternatif ekonomik modelleri, ekolojik ekonomiyi ve maddiyata değer vermemeyi içermektedir (Moore, 2005: 180). Küresel Raporlama Girişimi (Global Reporting Initiative- GRI) sürdürülebilir kalkınmanın ekonomik olarak işletmelerin faaliyetlerini baz alan ve paydaşlarının ekonomik gelişimini, çevre ve topluma olan ekonomik etkilerini yansıtması gerektiğini vurgulayan birtakım yönergelerde bulunmuştur (Çeltikci, 2023: 67).

Temel amacı kâr maksimizasyonu olan işletmeler uzun vadede kârlılığını sürdürmek ve varlıklarını artırmak istemektedirler. İşletmelerin varlığını sürdürmesinin en önemli yolu, kârın artırılarak gerekli finansal altyapının sağlanmasıdır. İşletmelerin ekonomik sürdürülebilirliğini sağlamasındaki ilk unsur kâr sürekliliğini sağlamak iken bu kârı büyüme hedefleri için kullanması da gerekmektedir. Aksi takdirde işletmenin elde ettiği kâr büyüme hedefleri için kullanılmadığında kaynakların boşa harcanması söz konusu olacaktır. Kârını büyüme hedeflerini gerçekleştirmek için kullanan işletmeler sağlıklı ve dinamik bir sistem kurarak işletme sürekliliğini sağlamaya katkıda bulunurlar (Öztürk, 2014:19).

İşletmelerin ekonomik sürdürülebilirliklerini sağlamanın yolları arasında kâr maksimizasyonunun yanı sıra kaynakların etkin kullanılması, gereksiz maliyetlerin azaltılması, etkin pazar araştırması yapılması, çalışan motivasyonunun sağlanması ve potansiyel yatırımcının işletmeye çekilmesi de sağlanmalıdır. Bu hususlar işletmenin

ekonomik olarak sürdürülebilir hale gelmesinde etkili olabilecek noktalardır (Tuna ve Besler, 2015:175).

İşletmeler kendi sürekliliklerini sağlayarak dünyanın ortak sürdürülebilir kalkınma hedefine de katkıda bulunurlar. İşletmeler sürdürülebilir kalkınmaya katkı sağlamak adına gerçekleştirdikleri faaliyetler neticesinde finansal ve çevresel kaynakların etkin kullanılmasında rol alırlar. Örneğin, işletmenin faaliyeti için kullandığı finansal veya çevresel kaynak hem ekonomik açıdan sürdürülebilir olmalı hem de çevresel kaynakları gelecek nesillere taşımada sorumlu bir rol üstlenmelidir. Dolayısıyla işletmeler finansal ve çevresel kaynakları kullanarak hem paydaşları hem de toplum için çeşitli faydalar sağlayabilirler. Özetle sürdürülebilir kalkınmanın ekonomik boyutu gelecek nesillerin mal, hizmet ve finansal kaynaklara erişmesinde adaleti sağlamayı hedefler. Gelecek nesillere dengeli bir ekonomi bırakmak isteyen işletmelerden yeterli nakit akışını sağlayabilmeleri ve ortaklarını memnun edecek likiditeye sahip olmaları beklenmektedir (Günel, 2017: 47).

Sosyal Boyut: Sürdürülebilir kalkınmanın sosyal boyutu topluluklar içerisinde uygun koşulları sağlayabilmek ve bu koşulları oluşturacak sistem ve süreçleri gerçekleştirebilmektir (Morelli, 2011: 3). Morelli'ye göre sürdürülebilir kalkınmanın sosyal boyutu şu ilkeleri içerir:

- Temel hizmetlere erişimdeki eşitlik,
- Nesiller arasındaki eşitlik,
- Farklı kültür ve değerlere önem veren ilişkiler sistemi,
- Vatandaşların siyasi katılımı,
- Topluluğu sahiplenme duygusu,
- Sürdürülebilirliğin sosyal tarafını desteklemek için bir sistem,
- Toplulukların mümkün olduğu durumlarda kendi ihtiyaçlarını karşılamasını sağlayan bir sistem,
- Toplulukların eylemleri ile karşılanamayan ihtiyaçlarını karşılamak için siyasi savunuculuk.

Çevresel Boyut: Ekolojik sürdürülebilirlik çoğu tanıma göre ekosistemlerin varlığını ve durumunu tehlikeye atmadan toplum ihtiyaçlarını karşılamaktır (Morelli, 2011: 2). İşletmeler açısından faaliyet, uygulama ve süreçlerinin doğal çevre üzerindeki olası etkilerini azaltmaya yönelik adımları ve stratejileri önem arz

etmektedir. Sürdürülebilir kalkınma bağlamında çevre politikaları geliştirmek için şu ilkeler dikkate alınmalıdır: (Moldan vd., 2012: 6)

- Doğal kaynakların verimli kullanılması ile çevresel bütünlüğün korunması,
- Çevresel baskılar ile ekonomik baskıların birbirinden ayrılması,
- Karar vericiler için bilginin iyileştirilmesi,
- Yaşam kalitesinin artırılması,
- Karşılıklı olarak küresel çevrenin bağımlılığı,
- Uzun vadeli düşünme yeteneği,
- Geri bildirimlerin dikkate alınması,
- Esneklik,
- Yerel koşulların kilit önemi,
- Doğaya ve biyolojik çeşitliliğe saygı duyulması.

İşletmeler içerisinde bulundukları doğal çevreyi, sosyal ortamı ve ekonomik gelişmişliği etkiler. İşletmelerin üretim faaliyetleri sonucu meydana getirdiği atıklar, su ve enerji kullanımları ya da biyoçeşitlilik üzerindeki etkileri doğal çevresini etkilemektedir. İşletmelerin çalışanları arasındaki eşitlik ve adaleti gözetmeleri veya çalışmaya uygun ortamı hazırlamaları da sosyal açıdan önemsenmelidir. Ekonomik olarak ise işletmelerin süreklilik gösteren ekonomik büyümeyi sağlamaları amaçlanmalıdır.

2.3. Kurumsal Sürdürülebilirlik

Kurumsal sürdürülebilirlik muhasebe literatüründe yeni bir kavram olmamakla birlikte önemi büyüktür. Kurumsal sürdürülebilirlik genel bir ifadeyle sürdürülebilir kalkınma ilkelerinin işletmeler düzeyinde ele alınmasıyla ortaya çıkmıştır. Kurumsal sürdürülebilirlik hakkında birçok tanım mevcuttur. Dyllick ve Hockerts (2002) kurumsal sürdürülebilirliği işletmelerin doğrudan ve dolaylı tüm paydaşlarının (hissedarlar, çalışanlar, müşteriler ve diğer baskı grupları vb.) ihtiyaçlarını, gelecekteki paydaş ihtiyaçlarını da karşılama yeteneğinden ödün vermeksizin gözetmek olarak tanımlamaktadır.

Kurumsal sürdürülebilirliğe ait bir diğer tanım ise Van Marrewijk (2003) tarafından yapılmıştır ve işletmelerin sosyal ve çevresel kaygılarının ticari faaliyetlere ve paydaşlarla olan etkileşime dahil edilmesi olarak ifade edilmiştir. Başka bir tanıma göre ise kurumsal sürdürülebilirlik “işletmelerde uzun dönemli

değer yaratmak için ekonomik, çevresel ve sosyal faktörlerin kurumsal yönetim ilkeleriyle birlikte şirket operasyonlarına ve karar süreçlerine uyarlanarak ortaya çıkabilecek risklerin yönetilmesi” olarak ifade edilmiştir (Aytekin ve Erol, 2018: 870).

Geleneksel ekonomik büyüme ve kâr maksimizasyonu modeline bir alternatif olarak sayılan kurumsal sürdürülebilirlik; ekonomik büyüme ve kâr edebilirliğin yanı sıra sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin ekonomik, sosyal ve çevresel konuların da dikkate alınmasını amaçlamaktadır (Wilson, 2003: 1). Genel kabul görmüş muhasebe kavramlarından süreklilik ve sosyal sorumluluk kavramları ışığında geliştirilmiş olan kurumsal sürdürülebilirlik muhasebe teorisi içerisinde sıklıkla kendine yer bulmaktadır (Wilson, 2003: 4). Muhasebe açısından süreklilik ve sosyal sorumluluk kavramları birlikte değerlendirildiğinde işletmelerin faaliyetlerinin belli bir süreye bağlanmaksızın devamını sağlarken belli bir tarafın değil toplumun her kesiminin çıkarlarını düşünerek bilgi üretilmesini sağlayan bir yaklaşımın esas alındığı anlaşılmaktadır.

Muhasebenin süreklilik kavramı gereğince işletmelerin yaşam süreleri işletme sahip ve ortaklarından bağımsız olarak kabul edilmektedir. Süreklilik ve kurumsal sürdürülebilirlik işletmelerin yaşam sürelerinin sonsuza kadar devam etmesi noktasında buluşmaktadırlar. Sosyal sorumluluk kavramı ise; işletmelerin faaliyetlerinin yürütülmesinde, muhasebe uygulamalarının yürütülmesinde, finansal tabloların hazırlanması ve sunulmasında belirli kişi ve grupların değil toplumun tüm fertlerinin çıkarlarının gözetilmesini ve gerçeğe uygun, tarafsız bilginin üretilmesini ifade etmektedir. Kurumsal sürdürülebilirlik de işletme faaliyetlerinde şimdiki ve gelecekteki tüm paydaşlarının ihtiyaçlarını gözettiği için temel olarak sosyal sorumluluk kavramı ile ilişkilendirilebilir (Sultankhanova, 2020: 18).

İşletmeler kurumsal sürdürülebilirliği sağlamak adına ekonomik, sosyal ve çevresel sürdürülebilirlik faaliyetlerinde bulunmaktadır. Bu sürdürülebilirlik faaliyetleri işletmeler açısından kaynak kullanımında verimliliğin artmasını, maliyet ve risklerin düşmesini, pazar değerinin artmasını, rekabet üstünlüğü oluşturulmasını, teknolojik açıdan yetkinliği, paydaş sadakati oluşmasını ve toplumsal refaha katkıda bulunulmasını sağlamaktadır (Ayrar ve Saracel, 2021: 2379). Bu bağlamda kurumsal sürdürülebilirliğin unsurlarının ayrı ayrı irdelenmesinde fayda görülmekte olup her üç unsurun bir bütün olarak analiz edilmesi de önem arz etmektedir.

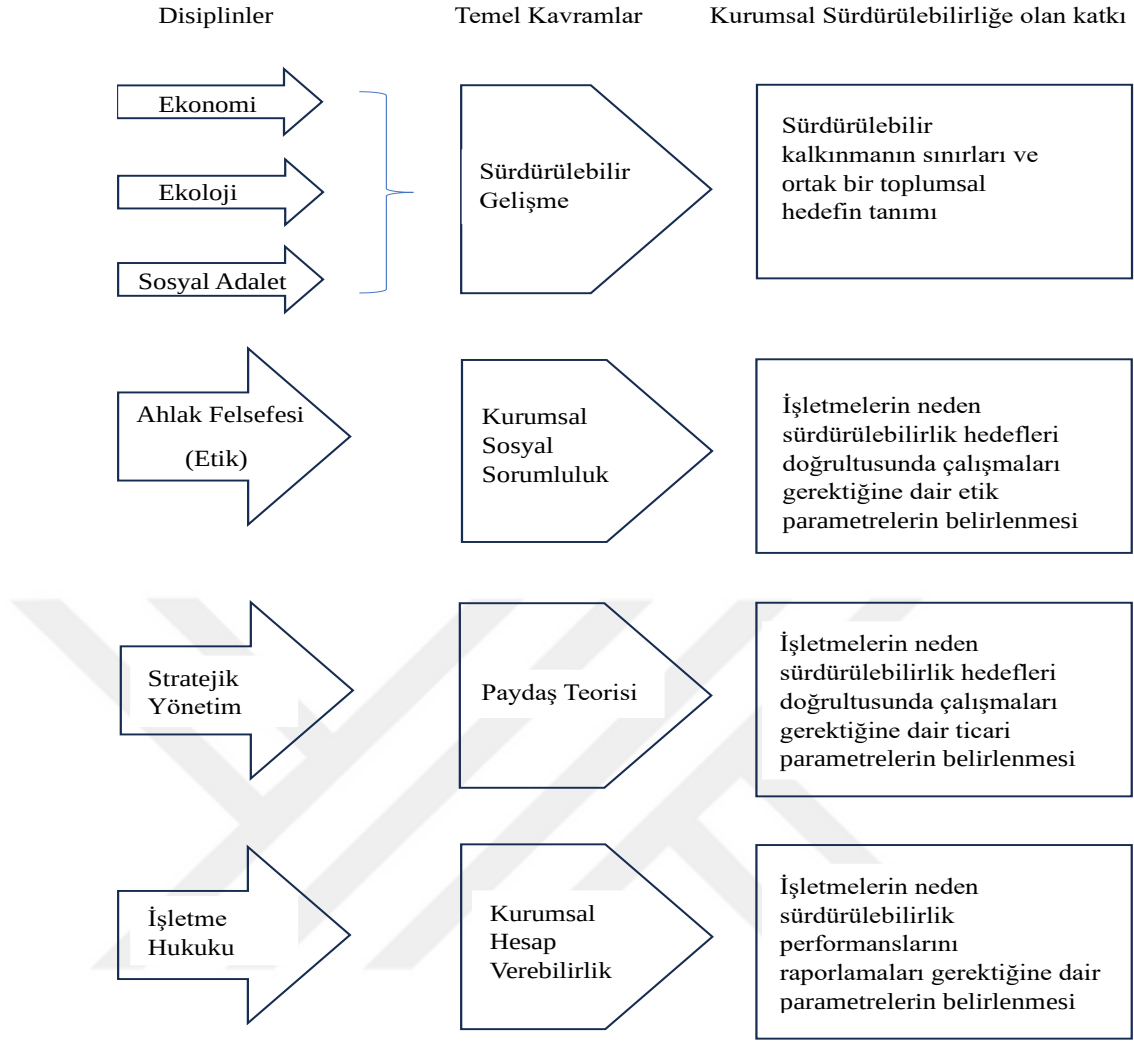
2.3.1. Kurumsal Sürdürülebilirliğin Unsurları

Kurumsal sürdürülebilirlik yaklaşımı ekonomik büyümeye ve kâr maksimizasyonuna önem vermesi ile birlikte sürdürülebilir gelişme modelini destekleyen bir yönetim anlayışıdır. Kurumsal sürdürülebilirliğe dair unsurların kurumsal yönetim ilkeleri ile örtüştüğü görülmektedir. İşletmelerin kurumsal sürdürülebilirlik anlayışlarının gelişimi odak noktaları olan ekonomik büyüme ve kârlılığa ek olarak kurumsal sürdürülebilirlik unsurlarının üzerinde de ilginin artmasına yol açmıştır (Öztürk, 2014: 35).

Kurumsal sürdürülebilirliğe ait literatür incelendiğinde kurumsal sürdürülebilirlik kavramının şu dört kavramdan öğeler içerdiği görülmektedir.

- Sürdürülebilir Gelişme
- Kurumsal Sosyal Sorumluluk
- Paydaş Teorisi
- Kurumsal Hesap Verilebilirlik Kuramı

Bu dört kavramın hangi disiplinlerden meydana geldiği ve kurumsal sürdürülebilirliğe olan katkıları Şekil 2.4'te gösterilmektedir (Wilson, 2003: 1-2).

Şekil 2.4. Kurumsal Sürdürülebilirliğin Unsurları ve Oluşumu

Kaynak: (Wilson, 2003: 2)

Sürdürülebilir Gelişme: Sürdürülebilir gelişme kavramı ekonomik büyümenin çevresel duyarlılık ve sosyal adalet anlayışı ile desteklenmesi ile sağlanan bütüncül yaklaşımdır. Sürdürülebilir gelişme kavramı ekonomi, sosyal adalet, çevre yönetimi, işletme yönetimi, siyaset bilimi ve hukuk bilimlerinin bir araya gelmesi ile geliştirilen geniş bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır (Tokgöz ve Önce, 2009: 257). Wilson (2003) sürdürülebilir gelişmenin ekonomik büyüme ve kârlılık kavramlarının yanı sıra çevrenin ve doğal kaynakların korunması, sosyal eşitlik ve adaletin sağlanması bağlamlarını da içerdiğini belirtmiştir.

Sürdürülebilir gelişme/kalkınma fikrinin işletme düzeyinde ele alınması kurumsal sürdürülebilirlik kavramını oluşturan unsurlardan bir tanesidir. Tüm ticari faaliyetlerin amacı, insan ihtiyaçlarını karşılamak ve sürdürülebilir gelişmeyi

sağlamak olan işletmeler bu konuda büyük rol almaktadır. İşletmeler insan ihtiyaçlarını tatmin ederken aynı zamanda yeni ihtiyaçların doğmasına da neden olurlar (kaynak tüketimi, atık üretimi vb.) (Zink, 2008: 7). Bu husus sürdürülebilir kalkınmaya giden yolda işletmelerin çift yönlü rolünü göstermektedir.

Sürdürülebilir gelişmenin kurumsal sürdürülebilirliğe olan katkısı iki yönlüdür. Birincisi işletmelerin ekonomik, sosyal ve çevresel performanslarını göz önüne alarak odaklanmaları gereken alanları belirlemeye yardımcı olur. Böylece işletmeler hem sürdürülebilir kalkınmaya olan desteklerini verebilir hem de yaşamlarını devam ettirirler. İkincisi şirketler, hükümetler ve sivil toplum için ekonomi, sosyal adalet ve çevresel konularda ortak bir toplumsal hedef sağlar (Wilson, 2003: 2). Bu katkılar ele alındığında sürdürülebilir gelişme kavramının kurumsal sürdürülebilirliğin temel unsuru olduğu söylenebilir.

Bansal'a (2005) göre sürdürülebilir gelişmenin sağlanmasında işletmenin rolü çevresel bütünlüğe uygun çevre yönetimi, sosyal eşitliğe dayalı kurumsal sosyal sorumluluk uygulamaları ve ekonomik refahı gözetken değer yaratma faaliyetleri oluşturmaktır. Bu bağlamda işletmeler çevresel, sosyal ve ekonomik problemlerini tanıyarak bu olguları strateji, politika ve uygulamalarına dahil ettikleri takdirde sürdürülebilir gelişmeyi sağlayabilirler.

Kurumsal Sosyal Sorumluluk: Kurumsal sosyal sorumluluk kavramı ilk kez 17. yy.' da ortaya çıkmış ve tarih boyunca gelişerek kurumsal sürdürülebilirliğin dayandığı unsurlardan bir tanesi haline gelmiştir. Geniş bir ifadeyle kurumsal sosyal sorumluluk; işletmelerin faaliyetlerini sürdürdükleri çevre ve tüm paydaşların saygınlığını gözetmek, hayat standartlarını artırmak ve bulundukları ülkenin ekonomilerine katkı sağlamak için hem yasal hem de etik sorumluluklarını yerine getirerek toplum nezdindeki itibarını artırma ve işletme sürdürülebilirliğinin sağlanması çabasıdır (Daştan ve Bellikli, 2015: 179-180).

Kurumsal sosyal sorumluluk örgütlerin açıklığı ve şeffaflığı ile paydaşlarının istek ve beklentilerini dikkate almasını içermektedir. Ticari çıkarlarını paydaş çıkarları ile birleştirebilen işletmeler işlevlerini en iyi şekilde yerine getirirler (Juholin, 2004: 22). İşletmelerin sürdürdüğü faaliyetlerin olumsuz etkilerinin en aza indirilmesi ve olumlu etkilerinin artırılmasını sağlayan sosyal sorumluluk yönetim uygulamalarını düzenleyerek işletmenin kurumsal yönetimine de katkı sağlar.

Kavram temelinde işletmelerin ekonomik, hukuki, etik ve gönüllü olarak dört sorumluluk türü ile topluma fayda sağlamasını amaçlar (Tüm, 2014: 62).

İşletmelerin sosyal sorumluluğuna dair literatürde zıt görüşler bulunmaktadır. Bu görüşlerin bir kısmı işletmelerin sadece ekonomik amaçlar için kullanılmasını savunurken bir kısmı ise toplumun bir parçası olan işletmelerin sosyal sorumluluk konusunda bazı uygulamaları gerçekleştirmeleri gerektiği yönündedir (Daştan ve Bellikli, 2015: 180). Toplumda artan sürdürülebilirlik bilinciyle işletmelerin görevlerinin sadece mal ve hizmet üretmek olmadığı, faaliyet gösterdiği çevreye ve topluma karşı da sorumlulukları olduğu anlaşılmıştır. Bunun farkına varan işletme sorumluları etik değerleri de göz önünde bulundurarak kurumsal sürdürülebilirliklerine ve nihayetinde sürdürülebilir kalkınmaya katkıda bulunabilirler.

Paydaş Teorisi: Kurumsal sürdürülebilirlik kavramının faydalandığı bir diğer yaklaşım ise, paydaş teorisidir. Paydaşlar, örgütler için kurumsal faaliyetlerinin yönetiminde ve/veya maddi olarak meşru çıkarları olan kişi veya gruplardır (Donaldson ve Preston, 1995: 67). Paydaş teorisine göre sosyal sorumluluk anlayışına sahip işletmelerin yalnızca hissedarlarının çıkarlarını değil, tüm paydaşlarının meşru çıkarlarını eşit derecede gözetmeleri gerekmektedir (Kaptein ve Van Tulder, 2017: 208).

İşletme paydaşları için birçok farklı sınıflandırma yapılmıştır. Birincil ve ikincil paydaşlar, iç ve dış paydaşlar, sermaye piyasası ve örgütsel paydaşlar bu sınıflandırmalardan bazılarıdır. En genel sınıflandırmalardan birisi olarak Carroll ve Buchholtz (2000) işletme paydaşlarını birincil ve ikincil paydaşlar olarak sınıflandırmıştır. Birincil paydaşlar “hissedarlar, çalışanlar, yöneticiler, müşteriler, tedarikçiler ve işletme ortakları” olarak ikincil paydaşlar ise “hükümet, sivil toplum kuruluşları, sosyal baskı grupları ve rakipler” olarak sınıflandırılmıştır (akt. Kuşat, 2012: 235). Ayrıca işletme paydaşları iç paydaşlar (işletme sahipleri ve çalışanları) ve dış paydaşlar (müşteriler, sendikalar, tedarikçiler, dağıtımıcılar, hükümet ve yerel yönetimler) olarak da sınıflandırılmaktadır. Uluslararası muhasebe standartları açısından ise paydaşlar temel bilgi kullanıcısı ve diğerleri şeklinde ikiye ayrılmaktadır. Temel bilgi kullanıcıları borç verenler (kreditörler) ile hisse sahipleri iken diğer bilgi kullanıcıları bunların haricinde kalan bütün bilgi kullanıcılarıdır. Bu bilgi kullanıcılarının tamamı paydaş olarak nitelendirilmekte ve işletmelerin finansal

ve finansal olmayan bilgilerinden yola çıkarak karar vermeye çalışmaktadırlar. Paydaşlara ait bu sınıflandırmalar ne şekilde olursa olsun paydaşların işletme ile olan ilişkileri işletme hayatı boyunca sürecektir. İşletme faaliyetlerinden olumlu veya olumsuz etkilenecek olan paydaşlar ile işletme arasında güven ve saygı ilişkisi kurulmalıdır. İşletmelerin paydaşları ile olan ilişkileri sürdürülebilir kalkınma için gösterdikleri çaba ile doğru orantılıdır (Wilson, 2003: 4). Tüm paydaşlar ile değer temelli ve dengeli ilişkilerin kurulması işletmelerin kurumsal sürdürülebilirliğini sağlayabilmesinin önemli gerekliliklerinden biridir.

Kurumsal Hesap Verilebilirlik: Kurumsal hesap verilebilirlik kurumsal sürdürülebilirliğe katkı sağlayan son unsurdur. Hesap verilebilirlik işletmelerin faaliyetleri sonucunda ortaya çıkan sonuçlardan sorumlu olması ve paydaşlarına ortaya çıkan durumlar hakkında şeffaf şekilde bilgi vermesidir. Aras (2007) hesap verilebilirlik kavramını, işletmelerin gerçekleştirdikleri faaliyet neticelerinin dış paydaşlara raporlama yoluyla açıklanması olarak tanımlamıştır. Hesap verilebilirlik kavramı işletme ile çevresinin sağlıklı ilişkiler kurabilmesine olanak sağlar.

Kurumsal hesap verilebilirlik kurumların faaliyetlerinin bütün paydaşlara iletilmesinde sorumluluk üstlenmesi anlamına gelmektedir. Bu sorumluluk kurumsal sürdürülebilirlik açısından değerlendirildiğinde işletmelerin finansal, sosyal ve çevresel sorumluluklarını raporlama vasıtasıyla paydaşlara ulaştırması anlamına gelmektedir. Bu nedenle kurumların bu üç boyutta hesap verilebilir olması için şeffaf davranması adına raporlama boyutunda istekli olması gerekmektedir.

Raporlamanın geleneksel anlayış ve uygulamalarında işletmeler faaliyetleri sonucunda ortaya çıkan durumları sadece hissedarlarına raporlarken sürdürülebilirlik anlayışında ise bu durum değişmiş ve tüm paydaşlara sonuçların açıklanması sağlanmıştır. Sürdürülebilirlik yaklaşımı ile faaliyet sonuçlarının sadece finansal performans göstergeleri olarak değil ekonomik, sosyal ve çevresel sonuçlar olarak da ifade edilmesi gerekliliği doğmuştur (Tokgöz ve Önce, 2009: 258). İşletme yöneticilerinin bu bilgileri izah etme, ispatlama ve raporlamasıyla paydaşlarına şeffaf bilgileri aktarmış ve sürdürülebilirliği sağlamak için kurduğu ilişkileri sağlamlaştırmış olur.

İşletmeler için kurumsal sürdürülebilirliğin sağlanması için gerekli unsurlar açıklanmaya çalışılmıştır. Bunun yanı sıra kurumsal sürdürülebilirliğin de tıpkı

sürdürülebilir kalkınma kavramında olduğu gibi taban tabana aynı üç boyutu bulunmaktadır. Bunlar: ekonomik boyut, sosyal boyut ve çevresel boyuttur. Sürdürülebilir kalkınmanın boyutları başlığında bu üç boyuta değinilmiştir.

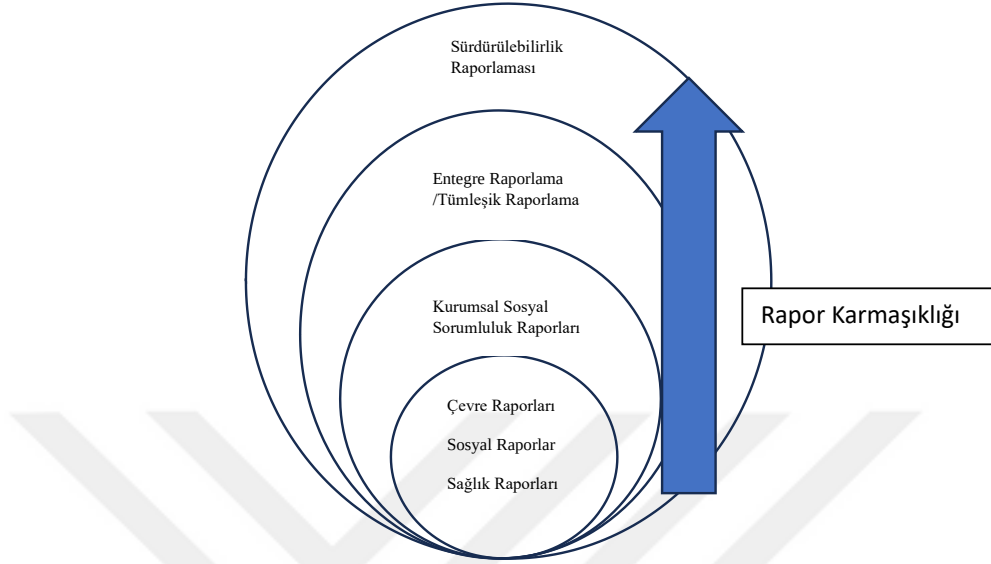
2.4. Sürdürülebilirlik Raporlaması

Günümüzde işletmeler sadece sattıkları ürün veya hizmetler, karlılık oranları, borsada işlem gören hisse değerleri ile değil öncelikle çalışanları olmak üzere tüm paydaşlarına, topluma ve faaliyette bulunduğu çevreye karşı duyarlı olduğunu göstermeleri gerektiğinin farkına varmışlardır (Yanık ve Türker, 2012: 297). Bilinçli toplumlarda sadece kâr amacına yönelerek topluma hizmet etme amacını önemsemeyen işletmelerin başarı şanslarının düşük olduğunu fark etmeleriyle ve sosyal sorumluluk konularını benimsemeye başlamalarıyla muhasebe ve raporlama da daha geniş bir bakış açısıyla ele alınmaya başlanmıştır (Uluslan, 2009: 182).

Finansal raporlama işletmelerin değerinin belirlenmesi, faaliyetlerin yürütülmesi, işletme hakkındaki bilgilerin edinilmesi açısından önemli bir araç olmakla birlikte finansal raporlamanın işletmelerin finansal durumunu göstermesi için doğru ve güvenilir olması gerekmektedir. 1990'lı yıllardan itibaren, işletmelerin varlık ve kaynaklarının verimli bir şekilde tüketimini, korunmasını ve yönetimini konu edinen finansal muhasebe, raporlamadan beklenen faydaları elde etmekte yetersiz kalmıştır. İşletme ve paydaşları açısından finansal bilgilerin yanı sıra finansal olmayan bilgilerin de raporlanması bir gereklilik haline gelmiştir (Akarçay, 2014: 2).

Finansal olmayan raporlama olarak literatüre geçen bu raporlama oluşumunun gelişimi üç temel aşamadan meydana gelmektedir. Birinci aşama; işletmelerin çevreye verdikleri zararı minimize etmeye çalıştıkları 1960'lı ve 1970'li yılları kapsayan dönemdir. İkinci aşama; hükümetler tarafından bazı düzenlemelerin getirildiği ve şirketlerin bu düzenlemelerin ortaya çıkardığı maliyetleri düşürmeye çalıştıkları 1980'li yıllardır. Son aşama ise, Kurumsal Sosyal Sorumluluk Raporlaması, Üçlü Sorumluluk Raporlaması çerçevesi gibi pek çok raporlama çerçevesinin ortaya çıktığı 1990'lı yıllardır (Çalışkan Özsözügün, 2012: 54). Daha sonra üçlü performans ölçütlerinin (çevresel, sosyal ve ekonomik performans) ele alınmasıyla kurumsal sosyal sorumluluk raporlaması geliştirilerek sürdürülebilirlik

raporlamasına evrilmiştir. Sürdürülebilirlik raporlamasının evrimine ait raporlama hiyerarşisi aşağıda Şekil 2.5 üzerinde gösterilmiştir.

Şekil 2.5. Sürdürülebilirlik Raporlamasının Evrimi

Kaynak: (Comyns, 2013: 11)

Şekil 2.5 incelendiğinde sürdürülebilirlik raporlarının tümleşik raporları, kurumsal sosyal sorumluluk raporlarını, çevre, sosyal ve sağlık raporlarının tümünü kapsadığı görülür. Ayrıca rapor karmaşıklığının da içten dışa doğru arttığı görülmektedir.

Sürdürülebilirlik raporlamasının çok çeşitli tanımları yapılmıştır. Küresel Raporlama Girişimi sürdürülebilirlik raporlamasını “Kuruluşun sürdürülebilir kalkınma hedefine yönelik örgütsel performansını iç ve dış paydaşlarla paylaştığı ölçme, açıklama ve sorumlu olma uygulaması” olarak tanımlamıştır. Riley ve Gadonniex (2009) sürdürülebilirlik raporlamasını, bir kuruluşun performansını ekonomik, sosyal ve çevresel odaklı olarak çeşitli çerçeveler dahilinde ölçebilen, finansal raporlar gibi bir düzen içerisinde sunulan, kuruluşa özgü belgeler olarak ifade etmişlerdir.

Finansal olmayan raporlamanın son oluşumu olan sürdürülebilirlik raporlaması tüm paydaş gruplarını önemseyerek kurumsal performansın sürdürülebilir olmasına katkı sağlayan ve işletmelerin ekonomik, sosyal ve çevresel olarak değerlendirilmelerine imkân veren bir raporlamadır.

Küresel Raporlama Girişimi sürdürülebilirlik raporlamasının amaçlarını soyut konuları somutlaştırmak olarak şu şekilde sıralamıştır;

- Sürdürülebilirlik ile ilgili strateji ve faaliyetlerin geliştirilmesine rehberlik etmek,
- Sürdürülebilirlik ile ilgili hedeflerin belirlenmesi, performansın ölçülmesi ve değişimin yönetilmesini sağlamak,
- Hesap verilebilirliği artırmak, risklerin belirlenmesi ve yönetilmesine yardımcı olmak ve kuruluşların yeni fırsatları yakalamasına olanak sağlamak,
- Yönetişimin ve paydaş ilişkilerinin geliştirilmesine, itibarın artırılmasına ve kuruluşa olan güvenin oluşturulmasına katkıda bulunmak,
- Tüm paydaşlarla daha bilinçli diyaloglar kurulmasını sağlamak,
- Kuruluş içerisinde farklı zaman dilimlerinde veya farklı kuruluşlarla geliştirilmiş veri karşılaştırılabilirliğine olanak tanımak.

Sürdürülebilirlik raporları hazırlayan şirket sayısının her geçen gün artmasıyla, yayınlanan raporların işletmelere sağladığı faydalar da sorgulanmaya başlamıştır. Sürdürülebilirlik raporlamasının kuruluşlara sağlayacağı faydalardan en önemlileri faaliyet, ürün ve hizmetlerin meşrulaştırılması, marka değerinde artış, rekabet avantajı elde etme, şeffaflığın artırılması, yöneticiler ve çalışanların motive edilmesi ve rakiplerle karşılaştırılabilirliğin artırılması olarak sıralanabilir (Herzig ve Schaltegger, 2011: 302). Sürdürülebilirlik raporu hazırlayan işletmeler yönetsel kararların daha kolay alınması, uzak ve yakın çevreden elde edinilen kazanımlar, ürünlerin maliyet kazanç analizlerinin kolaylaşması, maliyetlerde meydana gelecek tasarruflar, kaynak verimliliği, risklerin azaltılması, sosyal ve çevresel farkındalık, paydaş iletişiminde gelişmeler gibi pek çok fayda elde etmektedir (Gümrah ve Büyükepekçi, 2019: 306).

Sürdürülebilirlik raporu hazırlamanın önemli faydalarının yanında birtakım zorlukları da bulunmaktadır. Pricewaterhouse Coopers şirketi, İstanbul Menkul Kıymetler Borsası ve Sürdürülebilir Kalkınma Derneği tarafından 2011 yılında yapılan bir araştırmada 215 Türk işletmesinin vermiş olduğu verilere göre sürdürülebilirlik raporlaması yapılmasının önündeki engeller olarak işletmede sürdürülebilirlik uygulamalarına ihtiyaç duyulmadığı, bilgi eksikliği, maliyetli olması

ve yetişmiş insan gücünün az olması gibi etkenlerin belirleyici olduğu saptanmıştır (Sultankhanova, 2020: 43).

Sürdürülebilirlik kavramının işletmelerce anlamının kavranmasıyla birlikte raporların artış gösterdiği görülse de bu raporlarda verilen bilgilerin doğru, tarafsız, anlamlı, karşılaştırılabilir olması ve zamanında sunulması da bazı zorluklar oluşturmaktadır. Tüm zorluklara rağmen ekonomik, sosyal ve çevresel bilgiler tüm pozitif ve negatif etkileriyle beraber dengeli bir şekilde sunulmalıdır.

2.4.1. Sürdürülebilirlik Raporlaması Teorileri

Sürdürülebilirlik bilgilerini açıklamak isteyen kuruluşlar dış baskılar, ekonomik nedenler ve etik kaygılar gibi birçok diğer nedenlerle sürdürülebilirlik raporları yayınlatabilirler. Kuruluşları sürdürülebilirlik bilgilerini açıklamaya yönelten nedenler meşruiyet teorisi, paydaş teorisi ve kurumsallaşma teorisi başlıkları altında sınıflandırılmış ve açıklanmaya çalışılmıştır.

2.4.1.1. Meşruiyet Teorisi

Meşruiyet teorisi Gray ve arkadaşları (1996) tarafından sistem odaklı bir teori olarak kabul edilmiştir. Organizasyona ve topluma sistem odaklı bir bakış açısına sahip olan meşruiyet teorisi hükümetler, bireyler ve kuruluşlar arasındaki ilişkilerde bilgi ve açıklamaların rolüne önem verir.

Suchman (1995) meşruluğu “Bir varlığın eylemlerinin sosyal olarak inşa edilmiş bazı normlar, değerler ve inançlar sistemi dahilinde arzu edilebilir ve uygun olduğuna dair genelleştirilmiş bir algı varsayımı” olarak tanımlamaktadır.

Örgütlerin daha geniş bir sosyal sistemin parçası olduğu görüşüyle şekillenen meşruiyet teorisi perspektifi örgütlerin kaynaklara sahip olmalarına ilişkin doğuştan kazandıkları haklarının olmadığını ve faaliyetlerini sürdürme haklarına sahip olmadıklarını savunur. Örgütler belirli bir toplumun “meşru” olduğunu düşündüğü ölçüde vardır ve toplum örgüte meşru olma durumunu bahşeder. Meşruluk kavramı örgütler ve toplum arasında toplum sözleşmesi veya sosyal sözleşmeler ile kurulur. Bu sözleşmelerin ihlal edildiği algılanırsa örgütün varlığının tehdit altında olduğu düşünülebilir. Örgütün toplumun beklentilerine uymayan eylemleri tüketicilerin örgütün ürünlerine olan talebinde azalışa, örgüte olan işgücü arzında ve finansal sermayede kısıtlamalara gidilmesine, kamu otoritesine bazı yasaklamalar ve cezalar

için lobicilik faaliyetlerinin düzenlenmesine neden olabilmektedir (Deegan, 2002: 292-293).

Meşruiyet teorisinin sürdürülebilirlik raporlaması üzerindeki en belirgin teori olması bu teorisinin toplumsal beklentiler ile örgütün kurumsal uygunluğunu gösterme arzusunun kesişiminde yer almasıdır (Owen, 2008: 247). İşletmelerin sürdürülebilirlik raporlarındaki ekonomik, sosyal ve çevresel eylemlerine yönelik bilgileri paylaşımları toplumun bu konular hakkındaki bilgi edinme beklentilerini karşılar ve kuruluşun da bilgileri ilgili taraflara iletmesini sağlar. Ayrıca zorunlu olarak raporlanması gerekli finansal raporların dışında topluma karşı sorumluluklarının olduğunu gösteren raporlamaların yapılması toplum nezdindeki meşruiyeti oldukça önemli hale gelecektir. Sonuç olarak işletmelerin sürdürülebilirlik raporları kuruluşun toplum gözündeki meşruluğunu sağlamlaştırarak bilgi kullanıcılarının da bilgiye ulaşımını sağlar ve böylece her iki taraf ortak noktada buluşmuş olur.

2.4.1.2. Paydaş Teorisi

Kuruluşların kurumsal sürdürülebilirliklerine hizmet eden ikinci teori paydaş teorisidir. Kurumsal sürdürülebilirliğin sağlanmasında sadece hissedarların değil tüm paydaşların dikkate alınması gerekmektedir. Paydaş kavramı GRI raporlama ilkelerinde “Kurumun faaliyetlerinden, ürünlerinden ve/veya hizmetlerinden ciddi şekilde etkilenmesi veya eylemleri aracılığı ile kurumun stratejilerini başarıyla uygulama ve hedeflerine ulaşma kabiliyetini etkilemesi makul olarak beklenebilen kuruluşlar veya bireyler” olarak tanımlamıştır (GRI, 2006). Paydaş terimi bir kuruluşun faaliyetlerini etkileyebilecek olan yatırımcıları, çalışanları, müşterileri, rakipleri, bağlı bulunduğu kamu otoritesi ve toplumu ifade etmektedir.

Stratejik yönetim yaklaşımı olan paydaş teorisinin temelleri R. Edward Freeman’ın 1984 yılında yayınladığı “Stratejik Yönetim: Bir Menfaat Sahipleri Yaklaşımı” isimli kitabına dayanmaktadır. Bahsedilen paydaş kuramına göre kuruluşların paydaşları ile olan ilişkisi ne kadar güçlü olursa kuruluşun kurumsal amaçlarına ulaşması da o denli kolay olacaktır. Paydaşların beklentileri, istekleri ve hedefleri birbirinden farklı olsa da ekonomik istikrarın sağlanması, sosyal adaletin sağlanması ve çevrenin korunması gibi amaçlar ortak noktayı oluşturmaktadır (BİST,

2014). Bu ortak noktalardan hareketle kurumun paydaşlarına en yüksek katkıyı sağlayacak anlayış içinde raporlama yapması sürdürülebilirliğin gereklerindendir.

Paydaş teorisinde işletmelerin sahip ve ortaklarına karşı olan hissedar değerini maksimize etme misyonu yanında diğer paydaşlarına olan bilgi sunma sorumlulukları sürdürülebilirliklerinde kilit rol oynamaktadır. İşletmelerin paydaşlarına sundukları raporlardaki sürdürülebilirlik faaliyetleri iki taraf arasındaki güven duygusunu sağlamlaştırarak uzun vadeli ilişkilerini etkilemektedir. Bu kapsamda işletmelerin sürdürülebilirlik faaliyetleri aracılığıyla paydaşlarıyla uzun vadeli olarak kurulan güçlü ilişkilerinin gelir/kâr artışı sağlaması beklenir (Temiz ve Varıcı, 2023: 415-416).

2.4.1.3. Kurumsallaşma Teorisi

Kurumsallaşma teorisi aynı alanlarda faaliyet gösteren işletmelerin karşılaştıkları kurumsal baskılar nedeniyle bazı uygulama ve faaliyetlerinin yakınlaşarak benzer hale gelebileceklerini savunmaktadır. Kurumsallaşma teorisi meşruiyet teorisini destekleyici bir yaklaşıma sahiptir. Meşruiyet teorisi işletmelerin stratejilerini nasıl uygulayacaklarını ele alırken; kurumsallaşma teorisi ise işletmelerin meşruiyetini sağlamaları için uygulayacakları toplumun algılarına, sosyal ve kültürel değerlerine uygun davranış ve uygulamaları nasıl benimseyeceklerini tartışmaktadır. Kurumsallaşma teorisi, işletmelerin kurumsal davranışlarının açıklanmasında kullanılan temel teorilerdendir (Niyit Chiong, 2011: 88).

İşletmelerin kurumsal sürdürülebilirlik yaklaşımlarında birer araç olarak gördükleri sürdürülebilirlik raporları ekonomik, sosyal ve çevresel tüm etkilerin belirli çerçevelerle paydaşlara sunulmasını sağlar. Bu durum işletmelerin sürdürülebilirlik politikaları ve yönetim stratejilerinde kurumsallaşma teorilerini nasıl benimsediklerini göstermektedir. İşletmelerin bu bilgi sunumları sayesinde kurumsal itibar ve marka değerinin arttığı düşünülmektedir (Owen, 2008: 248).

Uyguladıkları sürdürülebilirlik politikaları ile meşruiyetini nasıl sağlayacaklarını çözen işletmeler uzun vadede maliyet ve risklerini azaltarak verimliliklerini ve kârlılıklarını artırmaktadır. Kurumsal sürdürülebilirlik yaklaşımı işletmelere kısa vadede çeşitli ek maliyetler (araştırma, eğitim, risk yönetimi vb.) yaratsa da uzun vadede teknolojik yeniliklere ulaşma, kurum kültürü geliştirme ve

şirket performansında artış gibi faydalar sağlayacaktır (Gücenme Gençoğlu ve Aytaç, 2016: 64).

Kurumsal sürdürülebilirlik yaklaşımını benimseyen işletmeler meşruiyet teorisi, paydaş teorisi ve kurumsallaşma teorisini birbirini tamamlayıcı teoriler olarak ele almalı ve politika ve uygulamalarını bu çerçevede oluşturmalarıdır.

2.4.2. Sürdürülebilirlik Raporlamasında Raporlama Sistemleri

İşletmelerin kurumsal kimliklerini meşrulaştırması ve tedarik kaynaklarını güvenli hale getirmesi için paydaşlarını işletmenin finansal olmayan konuları hakkında da bilgilendirmesi gerekmektedir. İşletmenin sunduğu raporların güvenilir olması açısından belirli kurallara, standartlara ve ilkelere uygun olmaları gerekmektedir (Herzig ve Schaltegger, 2006: 302). Bilgi kullanıcılarının işletmelerin çevresel, sosyal ve ekonomik yönlerini değerlendirmeleri ve birbirleri ile karşılaştırmaları için sunulan sürdürülebilirlik raporlarının dünya genelinde kabul görmüş birtakım raporlama çerçevelerine uyması beklenmektedir. Bu raporlama sistemleri; bilgi kullanıcıları için raporların açık, anlaşılır ve şeffaf olmasını sağlamasının yanı sıra değişen taleplere uygun olarak güncellenmektedir. Raporlama çerçeveleri işletmelerin çevresel, sosyal ve ekonomik bilgilerini sunmaları noktasında bir rehber niteliğinde olup bu raporların standart hale gelmesi açısından da önemlidir.

İşletmelerin sürdürülebilirlik raporu hazırlarken hangi standart ve çerçeveleri kullanacakları, raporları hangi sıklıkla yayınlayacakları tamamen kendi verecekleri kararlardır. Geçerliliği olan tek bir standart veya çerçeve bulunmadığından ulusal veya uluslararası birçok kurum tarafından standartlar, çerçeveler ve rehberler belirlenmiştir (KPMG ve UNEP, 2010). Ayrıca çeşitli akademik çalışmalarda uluslararası raporlama kriterlerinden yola çıkılarak raporlama çerçevesi oluşturulduğu gözlemlenmiştir. Bu bölümde uluslararası olarak en çok geçerliliği bulunan çerçeve, rehber ve ilkelerden bahsedilecektir.

2.4.2.1. Küresel Raporlama Girişimi (Global Reporting Initiative-GRI)

Sürdürülebilirlik raporlamasının daha yaygın ve standart hale gelmesi için çaba harcayan kurumların başında gelen GRI, kâr amacı gütmeyen ve sürdürülebilir ekonomi için işletmelere rehberler sunan bir organizasyondur (GRI, 2023a).”*Exxon Valdez*” çevre felaketinden sonra bir grup yatırımcı, dini organizasyonlar, emeklilik

fonları ve sendikalar Çevreye Karşı Sorumlu Ekonomiler Koalisyonunu (Coalition for Environmentally Responsible Economies – CERES) kurarak çevresel konular ile ilgili konuları içeren “*CERES İlkelerini*” belirlemişlerdir. Daha sonraki yıllarda GRI, CERES ve Tellus Enstitüsünün sürdürülebilirlik raporlaması çerçevesi oluşturma girişimleri devam etmiştir. GRI 2001 yılında bağımsız hale gelmiş ve merkezi Boston’dan Amsterdam’a taşınmıştır (Gümrah, 2018: 33).

GRI’nin amacı yayınladığı raporlama çerçeveleri ile sürdürülebilirlik raporlaması yapmak isteyen paydaşlarına yol gösterici olacak katkılar sağlamaktır. GRI vizyonunu “sürdürülebilirlik kavramının kurumların karar alma süreçlerinin ayrılmaz parçası olduğu bir gelecek yaratmak” olarak belirlemiştir. Misyonu ise; yayınladığı raporlama çerçeveleri ve paydaşlarıyla olan açık iletişimi sayesinde daha sürdürülebilir bir dünyaya ulaşılmasına destek sağlamak ve dünyada en yaygın kullanılan sürdürülebilirlik standartlarının sağlayıcısı olmaktır (GRI, 2023b).

GRI kurulduğunda, kurumların sorumlu çevresel davranış ilkelerine uymalarını sağlayacak hesap verebilirlik mekanizmalarını oluşturmayı hedeflemiştir. Sonraki yıllarda bu mekanizma sosyal, ekonomik ve yönetim konularını da kapsayacak şekilde genişletilmiştir. GRI kılavuzlarının ilki (G1) 2000 yılında yayınlanarak sürdürülebilirlik raporları için küresel bir çerçeve oluşturulmuştur. 2002 yılında kılavuzlar güncellenerek (G2) tekrar yayınlanmıştır. Kuruluşların GRI raporlama çerçevelerini kullanımı arttıkça kılavuzlar genişletilmiş ve geliştirilmiştir. 2006 yılında G3 kılavuzu ve 2013 yılında G4 kılavuzu ortaya çıkmıştır. 2016 yılında kılavuzlardan sonra GRI standartları belirlenmesine yönelik çalışmalar başlatılmıştır. 2019 yılında vergi standardı, 2020 yılında atık standardı yayınlanmıştır. GRI’nin son standardı olan sektör standartları ise 2021 yılında yayınlanmış ve evrensel standartlar güncellenmiştir. Gelişmeler ve talepler doğrultusunda standartlar genişlemeye ve yenilenmeye devam etmektedir (GRI, 2023b).

2.4.2.2. Birleşmiş Milletler Küresel İlkeler Sözleşmesi (United Nation Global Compact- UNGC)

Birleşmiş Milletler Küresel İlkeler Sözleşmesi (United Nations Global Compact) 160’dan fazla ülke, 15.000’in üzerinde şirket ve 5.000’in üzerinde diğer dış paydaş ile dünyanın en büyük kurumsal sürdürülebilirlik girişimlerinden biridir. 26 Haziran 2000’de temelleri atılan Küresel İlkeler Sözleşmesi, işletmelerin

kurumsal sorumluluk ve sürdürülebilirlik bilincinin artırılması amacıyla faaliyet göstermektedir. Platformun amacı işletmelerin sosyal sorumluluk politikalarını ve raporlamalarını artırmaya teşvik etmektir (UNGC, 2023a).

Küresel İlkeler Sözleşmesi yalnızca Birleşmiş Milletleri değil tüm özel- kamu sektörlerini ve toplumu da kapsayacak şekilde politikalar üreten bir inisiyatiftir. Ekonominin dengede olmasını ve sürdürülebilirliğini sağlamak amacıyla çevresel ve sosyal konularda ilkeler içeren bir sözleşme hazırlanmıştır. Sözleşmeyi imzalayan tarafların faaliyetlerinde, stratejilerinde ve yatırımlarında gönüllülük ilkesi gereğince hareket edeceği vurgulanmaktadır. Bu sözleşme üç ana başlıktan oluşmaktadır. Bunlar; “insan hakları”, “iş gücü”, ve “çevre ve yolsuzlukla mücadele” dir. Ana başlıkları oluşturan on ilke aşağıda sıralanmıştır (UNGC, 2023b).

İnsan Hakları

İlke 1: İş dünyası, uluslararası olarak ilan edilmiş insan haklarının korunmasını desteklemeli ve insan haklarına saygı göstermelidir.

İlke 2: İş dünyası, insan hakları ihlallerinde suç ortağı olmamalıdır.

İş Gücü

İlke 3: İş dünyası, çalışanların sendikalaşma ve toplu müzakere özgürlüğünü desteklemelidir.

İlke 4: İş dünyası, zorla ve zorunlu işçi çalıştırılmasına son vermelidir.

İlke 5: İş dünyası, her türlü çocuk işçi çalıştırılması uygulamasına son vermelidir.

İlke 6: İş dünyası, çalışanların istihdamında ve mesleki hayatında ayrımcılığı ortadan kaldırmalıdır.

Çevre ve Yolsuzlukla Mücadele

İlke 7: İş dünyası, çevre sorunlarına karşı ihtiyari yaklaşımları desteklemelidir.

İlke 8: İş dünyası, çevresel sorumluluğu artırmaya yönelik girişimlerde bulunmalıdır.

İlke 9: İş dünyası, çevre dostu teknolojilerin geliştirilmesini ve yayılmasını teşvik etmelidir.

İlke 10: İş dünyası, rüşvet ve haraç dahil her türlü yolsuzluk ile savaşmalıdır.

Küresel İlkeler Sözleşmesi'ni uygulamak isteyen kuruluşlar, yukarıda belirtilen ilkelere bağlı olarak bir niyet mektubu imzalamaktadır. Bunun yanı sıra işletmelerin yıllık olarak ilerlemeleri doğrultusunda bir rapor yayınlamaları da beklenmektedir. Yayınlanacak raporların içerik ve şekil olarak bir standardı bulunmamaktadır. İki yıl üst üste ilerleme raporu yayınlamayan kuruluşlar uygun işletmeler kategorisinden çıkarılmaktadır (Voegtlin ve Pless, 2014: 183).

2.4.2.3. Uluslararası Entegre Raporlama Konseyi (International Integrated Reporting Council- IIRC)

Entegre raporlama, kuruluşların stratejileri, performans çıktıları, yönetişimi ve beklentileri hakkındaki önemli bilgileri faaliyet gösterdiği ticari, sosyal ve çevresel bağlamı yansıtacak şekilde raporlamasıdır. Uluslararası Entegre Raporlama Konseyi işletmeler, yatırımcılar, düzenleyici otoriteler, muhasebe meslek mensupları, akademik ve sivil toplum kuruluşları tarafından oluşturulmuş bir koalisyonudur. Koalisyonun temel amacı; kuruluşların uzun vadeli beklentilerini değerlendirmek için yatırımcılar ve diğer paydaşların ihtiyaç duyduğu geniş bilgi setini açık, özlü, bağlantılı ve karşılaştırılabilir bir formatta sunmak konusunda kuruluşlara rehberlik etmektir (IIRC, 2011: 2-3).

Uluslararası Entegre Raporlama Konseyi'nin vizyonu kamu ve özel sektörde faaliyet gösteren kuruluşlar tarafından kurumsal raporlama formatı olarak Entegre Raporlamanın (ER) yaygın olarak kullanılması ve entegre düşünce yapısının benimsendiği bir dünyadır. Konseyin entegre raporlamayı artırmak ile hedeflediği amaçlar şu şekildedir; (IIRC, 2013: 2)

- Kuruluşların, sermayenin etkili ve üretken şekilde dağıtılması amacıyla finansal sermaye sağlayan paydaşlara daha kaliteli bilgiler sunmasının sağlanması,
- Kurumsal raporlamalara alternatif olarak farklı raporlama yolları sunan ve kuruluşların zaman içerisinde değer yaratma kabiliyetlerini geliştiren faktörleri içeren birleşik ve etkili bir yaklaşım ortaya koymak,
- Finansal sermaye, fikri sermaye, insan kaynakları sermayesi, doğal sermaye vb. gibi geniş çaptaki sermaye türleri için hesap verebilirlik ve

yönetilebilirlik uygulamalarını güçlendirmek ve bu farklı sermaye türlerinin birbirleri ile olan bağımlılıklarının anlaşılmasını sağlamak,

- Kuruluşların kısa, orta ve uzun vadelere değer yaratılmasına odaklanan entegre raporlama ve düşünme ile ilgili karar verme ve uygulama unsurlarının desteklenmesidir.

2.4.2.4. ISO (International Organization for Standardization) Standartları

ISO (Uluslararası Standardizasyon Örgütü) 169 kuruluşun üyeliği ile desteklenen bağımsız bir kuruluştur. 1946'da kurulan teşkilat küresel sorunlara çözüm sağlamak amacıyla fikir birliğine dayalı, pazarlar ile ilgili uluslararası standartlar geliştirmek ve bilgi paylaşımı yapmak için bir araya gelen bir organizasyondur. ISO sürdürülebilir kalkınma hedeflerine katkıda bulunmak için çeşitli alanlarda standartlar yayınlamaktadır (ISO, 2017).

ISO standartlarının çevresel konuları içeren ilk çalışması ISO 14000 serisidir. Sürdürülebilirlik ile ilgili raporlama ilkelerinin uygulanmasına yardımcı olan bu standart serisi sürdürülebilirlik raporlamasından ziyade çevre yönetim standardı olarak oluşturulmuştur. ISO çok paydaşlı bir çalışma grubu ile 2010 yılında sürdürülebilirlik sorumlulukları için bir standart olarak ISO 26000 Sosyal Sorumluluk Rehberini yayınlamıştır. ISO 26000 standardında diğer standartlar gibi gerekliliklere uygunluk aranmaz, kuruluşlara rehberlik etmesi amaçlanmıştır. Bu yüzden ISO 26000 serisi sertifikalandırılmaz. Bunun yerine her türlü kuruluşa sosyal sorumluluğun ne olduğunu açıklamaya çalışır ve sürdürülebilirlik ilkelerinin eylemlere dönüşmesine yardımcı olacak uygulamaları paylaşır (ISO, 2010).

2.4.2.5. OECD Çok Uluslu Şirketler Rehberi

Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) 35 ülkenin temsilcileri ile 1961 yılında kurulmuştur. OECD yönergeleri ilk kez 1976 yılında yayınlanmıştır ve ihtiyaçlar doğrultusunda güncellenmektedir. Çok Uluslu Şirketler Rehberi OECD hükümetleri tarafından çok uluslu şirketlere hatta bazı durumlarda diğer şirketler için de yapılan tavsiyelerden oluşmaktadır. OECD, 27 Haziran 2000 tarihinde Çok uluslu İşletmeler Genel İlkelerini (OECD Guidelines For Multinational Enterprises) yayınlamıştır. Bu ilkeler OECD üyesi devletler tarafından çok uluslu işletmelere yapılan tavsiyeler niteliğindedir. İlkeler aynı zamanda yasalara uygun olarak sorumlu

ticari faaliyetlerde bulunulması konusunda gönüllülüğe dayalı olarak belirlenmiştir (OECD, 2000).

Çok Uluslu Şirketler Rehberi sürdürülebilir kalkınmaya katkı sağlamak, yabancı yatırımcılar için güvenli bir ortam oluşturmak, işletmeler ve toplum arasında karşılıklı güven iklimi sağlamak gibi amaçlara hizmet etmektedir. İki bölümden oluşan rehberin ilk bölümünde genel ilkeler, çerçeve ve raporlama belirtilmiş olup insan hakları, çevresel meseleler, tüketici hakları, bilim ve teknoloji konuları hakkında da politika ve uygulamalara yer verilmiştir. Rehberin ikinci kısmında ise ilk bölümde belirlenen ilkeler yorumlanmıştır (Aktan ve Börü, 2007: 96).

2.4.3. Türkiye’de Sürdürülebilirlik Raporlaması

Sürdürülebilirlik kavramının yaygın bir düşünce haline gelmesiyle ülkemizde de çeşitli çalışmalar ve uygulamalar ortaya konulmuştur. Türkiye’nin Onuncu Kalkınma Planı’nda sürdürülebilir kalkınma kavramına yer verilmesi, bakanlıklar ile sürdürülebilirlik konusunda yürütülen çalışma ve raporların artması, Sürdürülebilirlik Endeksinin Borsa İstanbul’da işlem görmesi gibi gelişmeler sürdürülebilirlik kavramının önemsendiği ve hızla ele alındığını göstermektedir (Gümrah, 2018: 40). Türkiye’de kurumsal sürdürülebilirlik kavramı, kurumsal yönetim kavramı ile birlikte ortaya çıkmıştır. Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) kurumsal yönetim ilkelerini 2003 yılında yayınlamış ve “uy ya da açıkla” yaklaşımını benimsemiştir (SPK, 2003). İlkelerin ilk olarak gönüllülük esasına dayalı uygulanması beklenirken 2011 yılında SPK bazı hükümleri halka açık büyük şirketler için zorunlu kılarak uygulamaya zorunlu bir yaklaşım getirmiştir (Hof ve Hoştut, 2021: 305).

SPK’nın yönettiği gelişmelerle birlikte İstanbul Menkul Kıymetler Borsası-Borsa İstanbul (BİST) tarafından 2007 yılında BİST Kurumsal Yönetim Endeksi ve 2014 yılında BİST Sürdürülebilirlik Endeksi hayata geçirilmiştir. BİST Sürdürülebilirlik Endeksinin oluşturulması ile sürdürülebilirlik konusundaki bilgi, farkındalık ve uygulamaların artırılması hedeflenmiştir. Endeks, yatırımcıların çevresel, sosyal ve yönetim sorunlarını yüksek performans ile yöneten şirketlere olan bağlılıklarını gösterebilecekleri bir platform olarak devam etmektedir (BİST, 2019: 37). Bu gelişmelere ek olarak ülkemizde sürdürülebilirlik ile ilgili konularda standartların belirlenmesi ve yayınlanmasında, güvence denetimlerine dair standartların belirlenmesi ve yayınlanmasında yasalar tarafından yetkili mercii olarak

Kamu Gözetim Kurumu (KGK) belirlenmiştir. KGK tarafından Uluslararası Sürdürülebilirlik Standartları Kurulunun (ISSB) yayınladığı “Sürdürülebilirlik ile İlgili Finansal Bilgilerin Açıklanmasına İlişkin Genel Hükümler” ve “İklimle İlgili Açıklamalar” standartlarını Türkçeye çevrilmiştir. Buna ek olarak Uluslararası Bağımsız Denetim ve Güvence Denetimi Standartları Kurulu (IAASB) tarafından yayınlanan “Güvence Denetim Standartları “ ve “Sürdürülebilirlik Güvence Denetimlerine İlişkin Uygulama Rehberi” de mevzuata kazandırılmıştır (KGK, 2023: 1).

Ülkemizde sürdürülebilirlik raporları önceleri faaliyet raporları içerisinde yer alsa da zamanla ayrı bir rapor şeklinde sunulmaya başlanmıştır. Raporlama yapan işletmelerin çoğu Küresel Raporlama Girişimi’nin (GRI) kılavuzlarına uygun olarak raporlama yapmaktadır. GRI kılavuzları küçük, orta ve büyük ölçekli işletmeler için uygulanabilir olması, farklı dillere çevrilmiş olması ve kullanılmasının kolay olması sebebiyle tercih edilmektedir (Özdemir ve Pamukçu, 2016: 18).

2.4.4. Sürdürülebilirlik Raporları ve Güvence Denetimi

Bilgi kullanıcıları, işletmelerin raporlarında sundukları finansal ve finansal olmayan bilgilere güven duyma arzusu içerisindedirler. Sunulan bilgilerin güvenilirlik düzeyinin artırılması için bağımsız uzman kişilerce incelemeler yapılması ve görüş bildirilmesi önemlidir. Raporlarda sunulan bilgilerin doğruluğunun alınacak kararları etkilemesi sebebiyle bilgilerin güvenilirlik düzeyini artırmak işletmelerin önem vermesi gereken bir konudur. Bilgi kullanıcılarının güvenilir ve doğru bilgiye ulaşma ihtiyacı, muhasebe sistemlerinin karmaşıklığı nedeniyle bilginin anlaşılabilmesi ve taraflar arasında oluşabilecek çıkar çatışmaları gibi nedenler denetimi gerekli hale getirmektedir (Kavut vd., 2009: 13). Bu nedenler ve beklentiler işletmelerin finansal bilgilerinin yanında finansal olmayan bilgilerinde de güvence ihtiyacını doğurmaktadır. Finansal olmayan bilgilerin sunulduğu sürdürülebilirlik raporları için güvence alınması da yatırımcılar, müşteriler, kamu otoriteleri gibi paydaşlar açısından önem arz etmektedir (Hodge vd., 2009: 179).

Ülkemizde KGK 2015 yılından bu yana uygulanması için “GDS 3000 Güvence Denetim Standardını” yayınlamıştır. Bu standart finansal bilgilerin bağımsız denetimi ve sınırlı bağımsız denetimler dışında kalan güvence denetimleri için oluşturulmuştur. Standartta güvence denetimi “*Sorumlu taraf dışındaki hedef*

kullanıcıların, denetime konu bilgiye ilişkin güven seviyesini artıracak şekilde tasarlanmış bir sonuç bildirmek üzere, denetçinin yeterli ve uygun kanıt elde etmeyi amaçladığı denetimdir” şeklinde tanımlanmaktadır (GDS 3000, md:12(i)). Güvence denetimi kavramından bahsederken dış denetim, dış doğrulama, sertifikasyon gibi terimler de sıklıkla kullanılmaktadır (Atabay, 2019: 911).

Teknolojide ve dünya ekonomisinde yaşanan hızlı gelişim yoğun rekabet ortamına neden olmuştur. Aynı zamanda ortaya çıkan yoğun rekabet ortamı bilgi kullanıcılarının zamanında ve güvenilir bilgiye erişme ihtiyacını artırmıştır. Böylece toplum için bilgi üreten hizmetlerin değeri artmıştır. Birçok mesleğin bu doğrultuda değişmesi gibi muhasebe mesleği de müşterilerine geleneksel hizmetlerden çok bilgi sağlayıcı rolü sayesinde hizmet etmeyi önemsemiştir. Bu nedenle AICPA 1993 yılında tasdik hizmetlerini muhasebe mesleği için bir çalışma alanı olarak belirlemiştir (Çeltikci, 2023: 24).

GRI’nın “Sürdürülebilirlik Raporlarının Dış Güvencesi” isimli araştırma raporuna göre sürdürülebilirlik raporlarına güvence sağlayabilen kuruluşlar; denetim şirketleri, mühendislik şirketleri ve sürdürülebilirlik hizmeti sunan şirketler olarak belirlenmiştir. Denetim şirketleri tarafından verilen güvence hizmeti finansal ve finansal olmayan raporlama hakkında uzmanlığa sahip kişilerce denetim kontrolleri ve prosedürlerine uygun olarak yapılır, buna ek olarak teknik konularda uzman kişilere başvurulur üçüncü taraf güvencesi sunulur. Mühendislik firmaları işletmelere ait karmaşık süreçleri çözümler, risk analizleri yaparlar, teknik alanlarda sertifikalandırma yaparlar ve mühendislik uzmanlığı ile üçüncü taraf güvencesi sunarlar. Sürdürülebilirlik hizmetleri sunan şirketler ise, sürdürülebilirlik raporu hazırlanmasında uzman olan ve bu konuda danışmanlık veren genellikle yerel olarak tanınırlığa sahip işletmelerdir (GRI, 2013: 10).

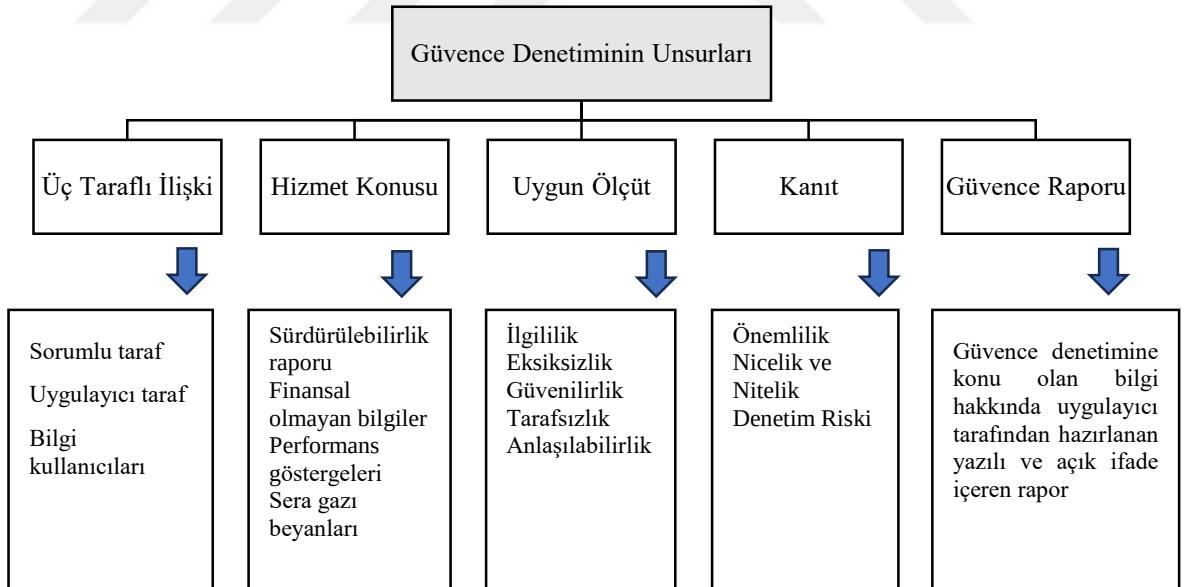
KPMG denetim şirketinin 2022 yılında dünyadaki en büyük 250 şirket (G250) ile yaptığı araştırmaya göre 2005 yılında yaklaşık %65 civarında olan sürdürülebilirlik raporu yayınlama oranı 2022 yılında %96 seviyesine çıkmıştır. Araştırmaya göre sürdürülebilirlik raporlarına alınan bağımsız güvence oranı 2005 yılında %30 iken bu oran 2022 yılında %63’e yükselmiştir (KPMG, 2022: 13,34). Bu durum sürdürülebilirlik raporlaması ve güvence denetiminin işletmelerin sunduğu bilgilerin güvenilirliğinin sağlanması konusundaki rolünü ve önemini göstermektedir. Bu raporların diğer şirketlerde de yaygınlaşması ile birlikte raporlara olan güvenin

sağlanması için güvence denetiminin raporlarla birlikte yaygınlaşacağı tahmin edilmektedir.

İşletmelerin sürdürülebilirlik raporu yayınlamaları ve bu raporlara sağlanan bağımsız güvence konusu akademisyenler için de ilgi çekici olmuştur. Sürdürülebilirlik raporu ve bağımsız denetim işletmelerin çeşitli değişkenleri ile birlikte incelenmiştir. Bazı çalışmalarda sürdürülebilirlik raporu hazırlamanın sermaye maliyetlerini azalttığı (Casey ve Grenier, 2015; Simnett vd., 2009), finansal performansı artırdığı (Delmas ve Toffel, 2010; Harjoto ve Wang, 2020) ve müşterilerin güven duygusunu artırdığı (Bögel, 2019) saptanmıştır. Bu nedenle sürdürülebilirlik raporlamalarının yanında raporlama ile ilerleyecek olan güvence denetiminin de birlikte irdelenmesinde fayda görülmektedir.

2.4.4.1. Güvence Denetiminin Unsurları

Çalışmanın bu bölümünde güvence denetiminin unsurları açıklanmaya çalışılacaktır. Güvence denetiminin unsurları GDS 3000’de üç taraflı ilişki, hizmetin konusu, ölçütler, kanıt ve güvence raporu olarak belirlenmiştir (KGK, 2015: Ek1). Güvence denetiminin unsurları Şekil 2.6’da gösterilmiştir.

Şekil 2.6. Güvence Denetimi Unsurları

Kaynak: (Sultankhanova, 2020: 97)

2.4.4.1.1. Üç Taraflı İlişki

Güvence sözleşmelerinin yapısı gereği üç taraflı bir ilişki söz konusudur. Güvence bir olay, kişi veya işlemin bahsi geçen olay, kişi veya işlem ile ilgisi bulunan diğer tarafa, üçüncü bir uzman tarafından konu hakkında teminat sunulmasıdır. Güvence kavramının ifade ettiğine göre bu üç taraf şu şekildedir; güvence hizmetini veren taraf olan uygulayıcı taraf yani denetçi veya mühendislik alanında uzman kişiler, güvence almak isteyen sorumlu taraf ve güvencenin sunulacağı bilgi kullanıcılarıdır (Dinç ve Atabay, 2016: 1531).

Denetim şirketi, mühendislik şirketleri veya diğer sürdürülebilirlik ile ilgili hizmet veren firmalardan danışmanlık alan, güvence hizmeti talep eden taraf güvence müşterisi yani sorumlu taraftır. Sorumlu taraf kuruluşun görevli bir temsilcisi olarak denetimin konusundan sorumlu kişi veya kişilerdir (KGK, 2015). Uygulayıcı taraf, denetimi gerçekleştiren ve güvence veren meslek mensubunu ifade etmektedir. Meslek mensubu ifadesi finansal veya finansal olmayan raporları inceleyen denetçi teriminden daha geniş anlamlıdır. Bunun yanı sıra sadece muhasebe alanında faaliyet gösteren denetçiler değil diğer alanlarda uzmanlık sahibi kişiler de güvence sunmaktadır (Bozkurt, 2012: 2). Bilgi kullanıcıları ifadesi bazı çalışmalarda hedef kullanıcı olarak da nitelendirilmiştir. Meslek mensuplarının güvence raporu hazırladığı muhataplar hedef kullanıcılarıdır. Hedef kullanıcılar bankalar, düzenleyici kuruluşlar veya yatırımcılar gibi paydaşlar olabilir (Soltani, 2007: 141). İşletmelerin hazırladıkları finansal ve finansal olmayan raporlar ve bu raporlar için sunulan güvence raporları hedef kullanıcıların işletme ile ilgili alacakları kararlarda fikirlerini etkileyebilmektedir.

2.4.4.1.2. Hizmet Konusu

Bir güvence sözleşmesinin belirlenen kriterlere uygun değerlendirilebilmesi veya ölçülebilir olması için, aynı zamanda yapılan ölçüm ve değerlendirmelerin güvence sonucunu desteklemesinde yeterli ve uygun kanıtın toplanması için uygun bir konu üzerinde denetimin yürütülmesi gerekir. Denetimin yürütüleceği konu, iç politikalar, yönetim beyanları, süreçler, prosedürlere uygunluk durumu ve yönetimin her türlü raporu olabilmektedir (LBMA, 2022: 16). Bu araştırma bakımından uygun konu, sürdürülebilirlik raporlarıdır.

Güvence sözleşmelerine konu olabilecek durumlara ilişkin örneklere aşağıda yer verilmiştir (Dinç ve Atabay, 2016: 1531).

- Finansal tablolar
- Proforma finansal bilgiler
- Performans göstergeleri
- Fiziksel özellikler
- Analizler
- Mevzuata uygunluk, yönetim ve insan kaynakları uygulamaları vb.
- Finansal tablolarda yer alan sürdürülebilirlik bilgilerinin güvenilirliği
- Hibe ve sözleşme düzenlemelerine uygunluk beyanları
- İç kontrol ve bilgi sistemlerinin güvenilirliği
- Finansal bilgilere ait tahminler, beklenen nakit giriş ve çıkışları vb.
- Sera gazı ve atık madde beyanları
- Sürdürülebilirlik raporları
- Sosyal sorumluluk beyanları
- Denetim komitesinin etkinliğine ilişkin değerlendirme vb.

2.4.4.1.3. Ölçüt

Her denetimde olduğu gibi güvence denetimi için de gerekli olan ölçütler bulunmaktadır. Güvence denetiminde ölçüt temel konuyu ölçmek veya değerlendirmek için kullanılan kurallar ve kriterlerdir. Değerlendirmeler yapılırken kullanılan ölçütlerin “*ilgili, eksiksiz, tarafsız, güvenilir ve anlaşılabilir*” olmaları gerekmektedir (IAASB, 2021: 72). Güvence denetimine dair ölçütler kanun, düzenlemeler veya yetkili uzman kuruluşların belirlediği önceden oluşturulmuş kriterler olabilir. Ayrıca, bazı durumlarda işletme yöneticileri ve meslek mensupları da özel olarak geliştirilen ölçütlere uygun olarak kriterler belirleyebilmektedir (KGK, 2015: md:24). Güvence denetiminde bulunması gereken uygun ölçütlerin özellikleri şu şekildedir: (KGK, 2015: md:24, A45)

- İlgililik: ihtiyaca uygun ölçütler, denetimin konusunu oluşturan ve hedefteki kullanıcıların karar alma süreçlerini etkileyen bilgileri meydana getirir.
- Eksiksizlik: Denetime konu olan bilgilerin hedef kullanıcıların kararlarını etkilemesi beklenen ilgili etkenlerin ihmal edilmemesi ve tam olmasıdır. Tam ölçütler sunum ve açıklamalara ilişkin kıyaslama yapılmasını da sağlar.

- **Güvenilirlik:** Güvenilir ölçütler, denetimi uygulayan farklı denetçiler tarafından benzer şartlarda denetim konusunun makul ölçüde, tutarlı şekilde ölçümü veya değerlendirilmesine imkân sağlar.
- **Tarafsızlık:** Denetimde kullanılacak ölçütlerin şartlara uygun olarak önyargısız olmasını sağlar.
- **Anlaşılabilirlik:** Denetimde kullanılacak ölçütlerin anlaşılabilir, açık ve kapsamlı olması ve farklı yorumlara açık ifadeler içermemesi gerekir.

Uygun ölçütler denetime konu olan bilgilerin nasıl ölçüldüğünün ve değerlendirildiğinin hedef kullanıcılar tarafından anlaşılmasını gerektirir. Ölçütler denetimi gerçekleştiren uygulayıcıların belirttiği görüşü nasıl ölçtüğü veya değerlendirdiğini gözler önüne sermek açısından önemlidir.

2.4.4.1.4. Kanıt

Denetimde kanıt denetçinin bir görüşe varmak ve denetim raporu oluşturmak için elde etmesi gereken, ispat niteliği taşıyan bilgi ve belgelerdir. Kanıtların uygulayıcının görüşüne dayanak oluşturması gerekir. Denetimi yürüten denetçiler, kanıtların toplanması sürecini, planlamasını, zamanlamasını belirler ve bu esasları uygularken önemlilik, denetim riski ve kanıtların niteliği ve niceliğini dikkate alır (KGK, 2015: md:12).

Uygulayıcının güvence raporunu oluşturabilmesi için kanıt olarak kullanabileceği bilgilerin ihtiyaca uygunluğunu ve güvenilirliğini araştırması gerekir. Güvence denetiminde de diğer denetim türlerinde olduğu gibi kanıt başka bir uzmandan, daha önceki uygulayıcılardan, iç denetçilerden ve ilişkili tarafların yazılı açıklamaları yoluyla elde edilebilir. Uygulayıcılar makul veya sınırlı güvence vermek amacıyla kanıt toplarken denetim prosedürlerinin bileşiminden yararlanabilirler. “Gözlem, tetkik, teyit, analitik prosedürler, sorgulama, yeniden hesaplama ve uygulama” gibi denetim teknikleri kanıt toplarken başvuru olan yollardır. Uygulayıcı sunmak istediği güvence seviyesine göre denetim prosedürlerini belirleyerek uygun kanıtı elde eder (KGK, 2015: A3, A53).

2.4.4.1.5. Güvence Raporu

Denetçinin uyguladığı denetim prosedürleri sonucunda elde ettiği kanıtlar ile vardığı görüşünü yazılı ve açık şekilde beyan ettiği rapora “güvence raporu” denir. Denetim raporu denetçinin, denetim konusu hakkındaki inceleme ve

değerlendirmeleri sonucunda hedef kullanıcılara sunduğu görüşü içerir. Bu görüş yanlış anlaşılmalara mahal vermemek için sözlü olarak bildirilemez, yazılı olmalıdır (KGK, 2015: md:67, A159). Güvence Denetim Standardı 3000'e göre güvence raporu şu unsurları içermelidir (KGK, 2015: md:69):

- Güvence raporunun bağımsız bir rapor olduğunu belirten açık bir başlık bulunmalıdır.
- Sunulan güvence raporunun muhatapları belirtilmelidir.
- Güvence denetimine konu olan bilgilerin saptanması, konunun zaman ve dönemi, kanıtların yeterliliği ve denetçinin ulaştığı sonuç hedef kullanıcıların erişebileceği şekilde sunulmalıdır.
- Güvence denetiminde geçerli olacak ölçütler belirtilmelidir.
- Uygun olması durumunda, denetime konu olan bilgilerin değerlendirilmesinde oluşabilecek kısıtlar belirtilmelidir.
- Güvence raporu belirli bir amaca veya gruba yönelik hazırlanıyorsa raporda belirtilmelidir.
- Güvence raporunda sorumlu taraflar ve denetçinin sorumlulukları belirtilmelidir.
- Sorumlu tarafa gerçekleştirilen denetim ile ilgili bilgi verecek açıklamalar yapılmalıdır.
- Denetçinin etik kurallara ve hükümlere uyduğu belirtilmelidir.
- Denetçi değerlendirmeleri sonucunda ulaştığı sonuca göre sınırlı veya makul güvence beyan etmelidir. Denetçi görüşünü makul güvence veriyorsa pozitif bir formda, sınırlı bir güvence veriyorsa negatif bir formda açıklamalıdır.
- Son olarak, güvence raporunda tarih ve denetçiye ait bilgiler yer almalıdır.

2.4.4.2. Sürdürülebilirlik Raporlarına İlişkin Güvence Denetim Standartları

İşletmeler sundukları finansal olmayan bilgilerin şeffaf ve güvenilir olmasını sağlamak için sürdürülebilirlik raporlarında üçüncü taraflarca verilen güvenceye ihtiyaç duymaktadırlar (O'dwyer, 2011: 1233). Bilgi kullanıcılarının sürdürülebilirlik konusundaki artan beklentileri ile işletme sahipleri ve yöneticilerinin sürdürülebilirlik raporu sunma ve raporlarına bağımsız güvence hizmeti alma

eğilimleri de artış göstermiştir. Dünya genelinde kabul görmüş iki standart bulunmaktadır. Birincisi IFAC bünyesinde oluşturulan IAASB tarafından 2004 yılında yayınlanan Uluslararası Güvence Denetimi Standardıdır (ISAE 3000). Bu standart ülkemizde KGK tarafından çevrilerek GDS 3000 Güvence Denetimi Standardı olarak uygulanmaktadır. İkincisi ise Sosyal ve Etik Hesap Verebilirlik Enstitüsü (ISEA) tarafından temelleri atılan AccountAbility kuruluşunun 2003 yılında yayınladığı AA1000 Güvence Standardıdır (AA100AS) (Atabay, 2019: 912).

GDS 3000 tarihi finansal bilgilerin denetimi dışındaki güvence sözleşmelerini kapsar ve sözleşmelerin uygulanmasında uygulayıcı meslek mensuplarının ihtiyaç duyacağı ilke ve süreçleri belirler ve yol göstermeyi amaçlar (Yanık ve Çil Koçyiğit, 2014: 127). Güvence denetimi; denetçi dışındaki uzman kişinin veya denetçinin kistaslar uygulayarak dayanak denetim konusunu ölçtüğü veya değerlendirdiği denetimlerdir. GDS Denetim standardı üç amaca hizmet etmektedir. İlk olarak standart, sınırlı veya makul seviyede güvence sağlanması hedeflenen güvence sözleşmelerinin amacı ve unsurlarının tanımlanmasını amaçlar. İkinci amaç güvence sözleşmelerini yürütecek meslek mensuplarına rehberlik etmektir. Son amaç ise çeşitli güvence sözleşmelerine ait özel standartlar belirlemektir (KGK, 2015: md:2).

AA1000 Güvence Standardı kuruluşların açıkladığı sürdürülebilirlik ilkelerini netleştirmeyi ve hesap verilebilirliği artırmayı amaçlayan bir çerçevedir. AA1000 standardının sürdürülebilirlik konusunda muhasebe, denetim ve raporlama sonuçlarının daha meşru bir hâle gelmesi için çalıştığı söylenebilir (Beckett ve Jonker, 2002: 36). AA1000 standartları üç formdan oluşmaktadır. AA1000 APS standardı kapsayıcılık, önemlilik ve yanıt verilebilirlik ilkelerini temel alarak kuruluşların sürdürülebilirlik performanslarını planlayabilecekleri, uygulayabilecekleri ve değerlendirebilecekleri bir yol gösterici olarak çalışır (Accountability, 2018: 9). AA1000 AS standardı, AA1000 APS standardının belirlediği ilke ve standartların kuruluşlarca doğru uygulanıp uygulanmadığının değerlendirilmesi için çalışmaktadır. Son form olan AA1000 SES ise hesap verilebilirlik ilkesi gereğince kuruluşların paydaşlarını sürdürülebilirlik faaliyetlerine nasıl dahil edeceği ile ilgili bir yönerge (Bini ve Bellucci, 2020: 41)

3. MUHASEBE BİLGİ KALİTESİ

Bu bölümde ilk olarak muhasebe bilgisi kavramı ele alınacak daha sonra muhasebe bilgi kalitesi kavramı açıklanmaya çalışılacaktır. Daha sonra muhasebe bilgi kalitesini etkileyen faktörler ve muhasebe bilgi kalitesi ölçümü için kullanılan yöntemler açıklanacaktır.

3.1. Muhasebe Bilgisi

TDK'nın bilgi ile ilgili birkaç tanımı bulunmaktadır. Bu tanımlardan bazıları “Öğrenme, araştırma veya gözlem yolu ile elde edilen gerçek; haber, malumat, vukuf” veya “Verinin anlam kazanmış biçimi” şeklindedir. Muhasebe ise bir örgütün kaynaklarının oluşumunu, elde ettiği kaynakları kullanma şeklini, gerçekleştirdiği faaliyetler sonucunda bu kaynaklarda oluşan artış ve azalışları ve örgütün finansal açıdan durumunu açıklayan bilgileri üreten aynı zamanda bu bilgileri ilgili kişi ve kuruluşlara aktaran bir “bilgi sistemi” dir (Sevilengül, 2020: 5). Bu bilgi sisteminin işlemesi sonucunda önemli bilgiler elde edilmekte ve bu bilgiler işletmelerin faaliyetlerine ve hayatlarına devam etmelerinde en büyük etken olarak sayılabilirler.

İşletmelerin temel bilgi kaynağı olan muhasebe, bilgi kullanıcılarının kararlarını etkileyecek bilginin üretilmesi, üretilen bilgilerin bu bilgilere ihtiyaç duyan kişi ve kuruluşlara ulaşmasının sağlanması ve sunulan bilgilerin yorumlanması olarak üç süreçten geçmektedir. Muhasebe bilgisi işletmelerin yürüttüğü faaliyetlerin etkinliği ve verimliliğinin artırılmasında bazı önemli faydalar sağlar. Bu faydalar: (Sürmeli, 2005: 51)

- İşletmelerin ürettiği ürün ve hizmetlerin kalitesinin geliştirilmesini ve maliyetlerinin azaltılmasını sağlamak,
- Karar alma sürecinin geliştirilmesi,
- Geleceğe ilişkin işletme faaliyetlerinin planlanması için gerekli altyapının oluşturulması,
- Bilgi ve uzmanlığın ilgililer ile paylaşılması olarak sıralanabilir.

Türkiye Muhasebe Standartlarının (TMS) yayınlamış olduğu Finansal Raporlamaya İlişkin Kavramsal Çerçeve'ye göre finansal bilginin sahip olması gereken temel ve destekleyici niteliksel özellikleri Tablo 3.1'de gösterilmiştir.

Tablo 3.1. Finansal Bilginin Niteliksel Özellikleri

Temel Niteliksel Özellikler	Destekleyici Niteliksel Özellikler
İhtiyaca uygunluk	Karşılaştırılabilirlik
Gerçeğe uygun şekilde sunum	Doğrulanabilirlik
	Zamanında sunum
	Anlaşılabilirlik

Finansal bilginin bilgi kullanıcılarına fayda sağlaması için öncelikle ihtiyaçlarına uygun olması ve vermeyi amaçladığı bilgiyi gerçeğe uygun bir şekilde sunması gerekmektedir. Verilmek istenen finansal bilginin faydasını artırmak için ise karşılaştırılabilir olması, doğrulanabilmesi, anlaşılabilmesi ve zamanında sunulması gerekmektedir. İşletmelerin finansal raporlarında sundukları finansal bilgilere en çok ihtiyaç duyan bilgi kullanıcıları mevcut ve potansiyel yatırımcılar, borç veren taraflar ve kredi veren kuruluşlar olarak sayılabilir. İşletme varlıkları, kaynakları ve operasyonları hakkındaki finansal bilgilere işletmelerin yayınladıkları raporlar sayesinde erişimi olan bu bilgi kullanıcıları için güven ortamı oluşturmak muhasebe bilgilerinin açık, doğru ve güvenilir olması sayesinde sağlanabilir.

3.2. Muhasebe Bilgi Kalitesi

2000’li yılların başlarında tüm dünyada yaşanan muhasebe skandalları büyük hacimli işletmelerin yönetici veya çalışanları tarafından gerçekleştirilen suçların ortaya çıkmasıyla finans sektöründe yaşanan skandallardır. Gerçekleştirilen suçlar çoğunlukla; gerçekleşmesi beklenen giderlerin gerçekleşmeden önceki dönemlerde kayıt altına alınmasıyla, vergiden kaçınılması amacıyla kârlılıklarını kısa vadede düşük göstermek için bilanço dışı işlemlerle bilanço makyajlaması yapılmasıyla ve gelecekte beklenen kazanç veya harcamalar ile ilgili aşırı ihtiyatlı tahminlerde bulunulması yoluyla yapılmaktadır. Muhasebe bilgi sistemi bu tür asimetrik bilgi yaratıcı uygulamaların önüne geçebilmesi için finansal bilginin toplanması, raporlanması ve yorumlanmasından oluşan muhasebe süreçlerinde önemli görevler üstlenmektedir. Finansal bilgi kullanıcılarının işletme ile ilgili alacakları kararların etkinliği muhasebe bilgi sistemi tarafından üretilen kaliteli bilginin raporlanması ile sağlanmaktadır (Çalışan ve Erdem, 2021: 135). Kaliteli bilgi ise ihtiyaca uygun olması ve gerçeğe uygun sunulması ile oluşturulur. Bunun için bilginin tam, tarafsız, hatasız olması ile geleceği tahmin ve geçmişi teyit eder nitelikte olması beklenmektedir.

Finansal bilginin temel niteliksel özelliklerinden ihtiyaca uygunluk bilgi kullanıcılarının kararlarını etkileme durumuna göre belirlenir. Eğer bir bilgi kullanıcıların karar vermesinde etkili oluyorsa o bilginin ihtiyaca uygun olduğundan söz edilir. İhtiyaca uygun bilginin geleceği tahmin ve geçmişi teyit eder nitelikte olması beklenmektedir. Aynı zamanda finansal bilginin gerçeğe uygun sunumu da diğer bir temel niteliksel özelliktir. Gerçeğe uygun sunum, işletmelerin finansal bilgilerini gerçeğe en yakın şekilde sunmalarıdır. İşletmelerin finansal tablolarında sundukları bilgilerin tam, tarafsız ve hatasız olması gerçeğe uygunluk açısından önemli birer unsurdur (Karakaş, 2022: 11). İşletmelerin bu temel niteliksel özelliklere uygun olarak muhasebe işlemlerini yapmaları ve tablolarını hazırlamaları muhasebe bilgi kalitesini oluşturmada birer temel inşa eder.

Muhasebe bilgi kalitesi hakkında literatürde birçok tanım mevcuttur. Penman (2002: 5) muhasebe bilgi kalitesinin hissedar çıkarları ve bu çıkarların adil şekilde yönetilmesi açısından ele alınması gerektiğini savunmaktadır. Chen vd. (2010) muhasebe kalitesini, finansal tablolarda yer alan bilgilerin temel ekonomik durumu ne ölçüde yansıttığı olarak tanımlamaktadır. Muhasebe bilgi içeriği ve kalitesinin farklı tanımlamalarının nedeni birçok bilgi kullanıcılarını ve disiplini ilgilendiren kalite kavramının her kullanıcının ihtiyacına göre şekillenebilmesidir.

Muhasebe kalitesi işletmelere çoğunlukla olumlu etkiler sağlar. Daha kaliteli muhasebe bilgileri yatırımcıların tahmin risklerini azaltarak iyi ve kötü yatırımlar arasında ayrım yapmasını kolaylaştırır. Bu durum firmaların öz sermaye maliyetini azaltır. Diğer bir fayda ise daha kaliteli muhasebe bilgileri işletme yöneticilerinin uygun olmayan kararlar almalarında engelleyici olmaktadır. Böylece vekâlet maliyetlerinin de azalması sağlanabilir (Bhattacharya vd., 2003: 644).

Muhasebe bilgisinin kaliteli oluşu sayesinde işletme içindeki ve işletme dışındaki paydaşlar arasında bilgi asimetrisi azalmakta, daha şeffaf bir raporlama yapılmaktadır. İşletme ile ilgili belirsizliklerin en aza indirgenmesiyle finansman bulma noktasında işletmeler rahatlayacak, rekabet gücünde gelişme yaşanacak ve firma değerinde artışlar söz konusu olabilecektir. Diğer bir deyişle muhasebe bilgilerinin kalitesi arttıkça işletmelerin sermaye piyasasından elde edeceği fayda da artacak, sermaye maliyetleri ise azalacaktır (Cohen, 2004: 17).

Muhasebe kalitesi sadece işletmelerin mevcut performansının açıklanmasında değil aynı zamanda gelecekteki performansının açıklanmasında ve gelecekte oluşacak nakit akışlarının tahmininde de etkin bir görev üstlenmektedir (Pirveli, 2014: 284). Barth vd. (2008) muhasebe bilgisinin kaliteli olmasını üç duruma bağlamaktadır. Birincisi; işletmelerin temel ekonomisini aslına sadık bir şekilde temsil etmesini ve muhasebeleştirilmesini sağlayan muhasebe standartlarının uygulanmasıdır. İkincisi, daha kaliteli muhasebe bilgilerine sahip işletmeler yöneticilerin fırsatçı uygulamalarına daha az maruz kalır. Son olarak üçüncü durum ise kaliteli muhasebe tahakkukların tahmin edilmesinde daha az hataya sahip olmaktadır.

İşletmeler tarafından uygulanan muhasebe standartları muhasebe bilgi kalitesinin standartlaştırılması açısından bir düzen sağlayamadığından, muhasebe literatürü muhasebe bilgisinin kalitesini belirlemek amacıyla bazı göstergeler geliştirmiştir. Bu göstergeler çoğunlukla işletmede oluşan kârların irdelenmesiyle ortaya konmaya çalışılır. Söz edilen göstergeler karların muhasebe temelli niteliklerini (sürekliliği, öngörülebilirliği, tahakkukların kalitesi, kar yönetimi vb.) veya pazar temelli niteliklerini (değer ilişkisi, zamanlılık, muhafazakârlık vb.) ele alarak belirlenir (Dauth vd., 2017: 73).

3.3. Muhasebe Bilgi Kalitesini Etkileyen Faktörler

Muhasebe uygulamaları ilke bazlı ve kural bazlı olarak iki şekilde sınıflandırılmaktadır. Finansal Muhasebe Standartları Kurulu'nun (Financial Accounting Standards Board, FASB) düzenlemeleri kural bazlı olarak uygulanırken, ilke bazlı olarak uygulanan düzenlemeler genel hatları oluşturulmuş ve koşullara göre değiştirilebilen uygulamalardır. Her iki uygulama da zaman zaman işletmeler arasında uyumsuzluklar oluşmasına neden olmaktadır. Muhasebe bilgi sistemi ve kalitesi de bu durumdan elbette etkilenmektedir. Bunun yanı sıra muhasebe bilgi kalitesi hem ülkelere özgü faktörlerden hem de işletme özelindeki faktörlerden etkilenebilmektedir.

Muhasebe sistemlerinin farklılıkları bulunsu da her bir muhasebe sistemi ülkelerin içinde bulunduğu ekonomi, kültürel değerler, yasal mevzuatlar, sektör uygulamaları, işletme faaliyetleri v.b. uygulamalardan etkilenebilmektedir. Öte yandan her ülkenin kendine ait ulusal muhasebe sisteminin yanında uluslararası

muhasabe sistemleri ve bu sistemlerin birbirine entegrasyonu da muhasabe bilgi kalitesini etkileyecek unsurlar arasında yer almaktadır. Bu nedenle muhasabe bilgi kalitesini etkileyen unsurların incelenmesi bilgi kalitesinin anlaşılması açısından anlam kazanmaktadır.

2.3.1. Ülkelere Özgü Faktörler

Ülkelere özgü muhasabe kalitesini etkileyen çok sayıda faktör bulunabilir. Bu faktörler ülkelerin enflasyon durumları, finansal kriz durumları, uygulanan muhasabe ve denetim standartları, piyasaların gelişmişlik düzeyleri, yasal ve politik sistem, vergi sistemleri, etkin olan etik anlayışı, kültür, eğitim vb. faktörlerdir (Karğın ve Demirel Arıcı, 2017: 221).

3.3.1.1. Yasal ve Politik Sistem

Ball (2001) finansal raporlama ve muhasabe altyapısının ülkedeki ekonomik durum, hukuk sistemi, siyasi ve politik durumlardan etkilenmesinin kaçınılmaz olduğunu savunmaktadır. Hukuk sistemlerinin (Kıta Avrupası hukuk sistemi, Anglo-Sakson hukuk sistemi, İslam hukuk sistemi, Sosyalist hukuk sistemi) getirdiği düzenleme, yargılama, ceza vb. özelliklerin farklılık göstermesiyle kullanılan muhasabe sistemleri de farklılaşmaktadır. Örneğin; Anglo- Sakson hukuk sisteminin kullanıldığı ülkelerde muhasabe standartlarının uygulanması hakkında yasal yaptırımlar daha yüksektir. Ortaklık haklarının titizlikle korunduğu bu ülkelerde muhasabe kalitesinin de yüksek olduğu tespit edilmiştir. Kıta Avrupası hukuk sistemini kullanan ülkelerde yaptırım gücü menkul kıymet borsalarında olmasına karşın IASB ve IFRS'leri sadece yayınlamaktadır, uygulanması ile ilgili yaptırım gücü zayıftır (Arıcı Demirel ve Karğın, 2017: 222).

Hukuk sistemlerinin ülkeler arasındaki farklılıkları muhasabe kalitesini de etkilemektedir. Ülkelerde hukuk sisteminin üstlendiği rollerin farklılaşmasıyla işletmelerin sahiplik yapıları, ortaklık hakları, alacaklı hakları, kreditor hakları gibi muhasabe sistemine ait birçok temel durum değişebilmektedir. Hukuk sistemlerinin getirdiği düzenlemeler ışığında muhasabe ilkelerinin yorumlarının da ülkelere göre değişebileceği görülmektedir. Örneğin; bazı ülkeler varlıkların kayıtlanmasında daha ihtiyatlı kurallar belirlerken bazı ülkeler yükümlülüklerin kayıtlanmasında agresif tercihlerde bulunabilirler (Soderstrom ve Sun, 2007: 690).

Politik sistemlerin de muhasebe kalitesine etkisi oldukça fazladır. Politik sistemin yozlaşmış olması bu durumu daha çok etkilemektedir. Bu tarz sistemlerde işletmeler daha az vergi ödemek, devlet ihalelerini kazanmak ve monopol bir yapı yürütebilmek için rüşvete başvurabilmektedirler. İşletmeler usulsüz davranışlarını finansal tablolarında gizleyebilmek için ise denetimlerden kaçınmaya ve karlarını düşük göstermeye çalışabilirler (Soderstrom ve Sun, 2007: 691). Ülkelerde yozlaşmış politik sistem yüzünden yapılabilen bu uygulamalar da muhasebe kalitesini düşürmektedir.

3.3.1.2. Muhasebe Standartları

Dünyada her alanda yaşanan küreselleşme ile birlikte muhasebede de ortak bir dil arayışı oluşmuştur. İşletme faaliyetlerinin uluslararasılaşması, sermaye arayışlarının farklı ülkelere kayması ve yatırımların sınır ötesi oluşu gibi birçok nedenden dolayı muhasebenin de uluslararası geçerlilikte bir boyut kazanması kaçınılmaz olmuştur (Arıcı Demirel ve Karğın, 2017: 216). Bu standartların amacı bilgi kullanıcılarının ihtiyacına ve gerçeğe uygun bilgi üretilmesinin sağlanmasıdır. Bu nedenle standartların çerçevesi de muhasebe bilgi kalitesine etki edecek faktörlerdendir.

Muhasebe bilgi kalitesi muhasebe standartlarından doğrudan etkilenmektedir. Bostancı (2002) muhasebe standartlarını, finansal tablo kullanıcılarının ihtiyaç duyduğu işletme faaliyet çıktılarının; gerçeğe uygun, güvenilir, tutarlı, karşılaştırılabilir ve anlaşılır olarak yansıtılabilmesi için uygulanan ilkeler ve kurallar bütünü olarak tanımlamıştır. Muhasebe standartları setlerinin farklı ülkelerde hazırlanan mali raporları karşılaştırabilme gücünü artırdığı savunulmaktadır. Muhasebe standartlarının finansal raporlamadaki farklılıkları azaltarak uluslararası sermaye akışlarının önündeki engelleri de kaldırdığı düşünülmektedir (Bryce vd., 2015: 164).

Muhasebe standartları kullanılmasına karşın her ülkede aynı düzeyde muhasebe kalitesi olması beklenemez. Muhasebe standartlarının uygulanmaya başlanmasıyla muhasebe kalitesinin artışı da belirli bir düzeye kadar sağlanabilir. Muhasebe kalitesinde artış sağlanması için ülkelerdeki yasal ve politik düzenlemelerin yanında finansal raporlama teşvikleri de önem arz etmektedir. Ülkelerin hukuk ve politik sistemlerinde değişiklikler yapmak zor olacağından

muhasabe kalitesini artırmanın en az maliyetli yolunun finansal raporlama teşvikleri olduğu savunulmaktadır (Soderstrom ve Sun, 2007: 696).

3.3.1.3. Finansal Piyasaların Gelişmişlik Düzeyleri

Finansal piyasalara fon arz edenler, yapacakları yatırımları yönetebilmek için firmaları olumlu ve olumsuz özelliklerine göre değerlendirmek için firmalar ile ilgili bilgiye ihtiyaç duyarlar. Yatırımcıların bilgi talebi finansal piyasalar geliştikçe artmaktadır. Yatırımcıların bilgi taleplerinin artması firma yöneticilerinin muhasabe kalitesine önem vermesini de sağlayacaktır (Ertan, 2011: 45). Gelişmiş piyasalarda yatırımcı sayısı ve bilinci yüksek olduğundan bilgiyi analiz etme ve finansal okuryazarlık seviyesi de yüksek düzeyde olacaktır. Bu nedenle kaliteli bilgiye ulaşma çabası bu piyasalarda daha fazla önem kazanmaktadır.

Sermaye piyasalarının gelişmesi ülkelerin muhasabe kalitesini iki açıdan etkilemektedir. Birincisi; piyasalardaki yatırımcı sayısının fazla olması doğru ve şeffaf bilginin elde edilebilmesiyle ilişkilidir. İkincisi ise, halka açılmak veya hisselerini devretmek isteyen işletmelerin kaliteli bilgilere sahip olan finansal raporlar yayınlamaları ve bu sayede kendilerine uygun finansman sağlayıcılarını bulmalarıdır. Bu durumların sağlanması ile muhasabe kalitesinin olumlu bir şekilde sağlanması zemini de hazırlanmış olacaktır (Isidro ve Raonic, 2012: 407).

3.3.1.4. Vergi Sistemi

Muhasebe bilgi kalitesini etkileyen önemli faktörlerden biri de ülkelere ait vergi sistemleridir. Bir ülkede uygulanan muhasabe uygulamalarının odağının vergilendirme olması veya bilgi edinmek olması muhasabe bilgi kalitesini doğrudan etkilemektedir. Bilginin odak olarak belirlendiği ülkelerde muhasabe kalitesinin, vergi odaklı sistemlere sahip ülkelere oranla daha yüksek olduğu söylenebilir. Ayrıca ülke içerisinde de bağımsız denetime bağlı olarak muhasabe kalitesi etkilenmektedir. Bağımsız denetime tabi olan işletmelerde bilgi odaklı, tabi olmayan işletmelerde ise vergi odaklı uygulamalar kullanılmaktadır (Demir ve Onocak, 2021: 215-216).

Ülkelerdeki muhasabe uygulamaları ve vergi düzenlemeleri arasında yakın ilişkilerin olması muhasabe kalitesini olumsuz etkileyebilmektedir. Vergi düzenlemeleri ve yasalarının devlet adına vergi toplamak gibi politik amaçları olduğundan finansal bilgi kullanıcıları için bilgi kalitesinin sağlanması ile ilgilenmemektedir. Ülkelerdeki vergi oranlarının yüksek olması işletmelerin

gelirlerini düşük göstererek daha az miktarda vergi ödemek üzere yapılan uygulamaları artırabilir. Bu durum da muhasebe bilgi kalitesini düşürmektedir (Gücenme Gençoğlu ve Ertan, 2012: 12). Öte yandan vergi odaklı muhasebe sistemleri daha çok kural bazlı sistemler olduğundan ilke bazlı sistemlere göre kaliteli bilgi üretme ve raporlama konusunda sadece mevzuat açısından hareket etmelerine sebep olmaktadır. Bu da özellikle yatırımcı ve kreditorler gibi temel bilgi kullanıcıları açısından kaliteli bilgiye ulaşma konusunda kamu otoritesine göre geri planda kalmalarına sebep olmaktadır. Bu açıdan kaliteli bilginin seviyesi kural ve ilkelere göre değişmektedir.

3.1.1.1. Kültür

Ülkelerde kullanılan muhasebe sistemleri toplum değerlerini içeren ve yansıtan şekilde varlık gösterirler. Muhasebe alanındaki değişimler kültürel değişimlerden ayrı değerlendirilemez. Bir ülkede hakim olan dini ve milli inançlar, ahlaki değerler ve toplumsal görüş o ülkede uygulanan muhasebe uygulamalarını ve muhasebe sistemlerini kullanan kişileri etkiler (Tecimer, 2010: 32).

Gray (1988) çalışmasında kültür ve muhasebe uygulamalarının ilişkisini araştırmıştır. Araştırmasında Hofstede'nin dört kültürel boyutu olan bireysel-kolektif boyut, güç mesafesi boyutu, belirsizlikten kaçınma boyutu ve dişillik- erillik boyutlarını kullanmıştır. Gray bu dört boyutu kültürel farklılıklar ve muhasebe uygulamalarındaki değişiklikler ile ilişkilendirmiştir. Sonuç olarak Gray birbirine zıt dört boyutlu bir sınıflandırma yapmıştır. Bu sınıflandırma; profesyonellik-statükoculuk, tekdüzelik-esneklik, tutuculuk-iyimserlik ve gizlilik- şeffaflıktır (Varıcı ve Özdemir, 2013: 26-29).

Profesyonellik ve yasal kontrol boyutu mesleki veya hukuki tecrübelerden hangisine önem verileceğinin değerlendirildiği boyuttur. Tekdüzenlik- esneklik boyutu uygulanacak olan muhasebe uygulamalarında işletmelerin katı davranışlar sergilemesi veya daha esnek olmalarının tercihi ile ilgilidir. Tutarlılık- iyimserlik, işletmelerin karşılaşılabilecekleri riskler karşısında daha dikkatli veya daha iyimser tercihler yapmalarınıdır. Gizlilik- şeffaflık boyutu, işletmelerin sunacağı bilgilerin sadece yöneticileri ile sınırlı kalması veya hesap verilebilirliği artırarak daha şeffaf sunumlar yapmalarınıdır (Çalışan, 2021: 25-26).

Sayılan bütün bu faktörler muhasebe bilgi kalitesini doğrudan etkileyebileceği gibi dolaylı yünden de etkileyebilmektedir. Ancak direkt işletmelere özgü faktörlerin muhasebe bilgi kalitesini doğrudan etkileyeceği düşünülmektedir.

3.3.2. Firmalara Özgü Faktörler

Muhasebe kalitesi, ülkelere özgü faktörlerden etkilendiği gibi firmalar özelinde değişiklik gösteren bazı unsurlara göre de şekillenmektedir. Muhasebe bilgi kalitesi firmaların büyüklüğü, sermaye yapısı, sahiplik yapısı, yabancı menkul kıymet borsalarına kote olma, denetim şirketleri ile olan ilişkisi vb. özelliklerine göre değişiklik gösterebilmektedir. Literatürde muhasebe bilgi kalitesini etkileyen işletmelere özgü faktörlerin etkileri değer ilişkisi, karların kalitesi ve nakit akışlarının tahmin edilebilirlik kavramları ile tartışılmaktadır (Karğın ve Arıcı, 2015: 5).

3.3.2.1. Firma Büyüklüğü

İşletmelerin büyüklükleri muhasebe bilgi kalitesini etkileyen işletmelere özgü unsurlardan biridir. İşletme büyüklüğünün muhasebe bilgi kalitesine olan etkisi ile ilgili farklı görüşe ulaşan çalışmalar mevcuttur. Ulaşılan sonuçlardan bazılarına göre büyük işletmelerin sahiplik yapıları küçük işletmelere göre fazla olduğundan bilgi kullanıcılarının ihtiyaçlarını karşılamak için daha doğru ve fazla açıklamalarda bulunmaları gerekir (Jaggi ve Low, 2000: 502-503). Ayrıca büyük firmaların yatırımcı sayıları küçük işletmelere göre fazla olduğu için yatırımcı kararlarını olumsuz etkileyecek durumlardan kaçınırlar ve kaliteli bilgi sunma eğiliminde olurlar. Bunun yanı sıra büyük işletmeler bilgi asimetrisinin neden olduğu temsil maliyetlerini en aza indirmek için de daha kaliteli finansal bilgiler açıklama eğilimindedirler (Ertan, 2011: 53).

Öte yandan işletmeler büyüdükçe ve kârlılıkları arttıkça, kamu otoritelerinin işletme üzerindeki incelemeleri de artmaktadır (Watts ve Zimmerman, 1990: 139). Bu durum kar yönetimine sebep olabilmektedir, dolayısıyla kâr yönetimi uygulamalarına maruz kalan bilgiler de işletmelerin muhasebe kalitesini düşürmektedir (Paiva ve Lourenço, 2010: 10).

3.3.1.2. Sermaye Yapısı

Muhasebe bilgi kalitesi ile sermaye yapısı arasındaki ilişki için literatürde iki farklı görüş bulunmaktadır. İlk görüş, sermaye yapısı içinde borçların payının yüksek

olmasının muhasebe bilgi kalitesini azaltacağı yönündedir. Sermaye yapısı içinde borçlarının payı yüksek olan işletmelerin borçlarına dair sözleşme koşullarını sağlayabilmek ve borç ilişkilerini sürdürebilmek için kârlarını yönettikleri düşünülmektedir (Küçüksözen, 2005: 175). Bayırlı (2006), çalışmasında işletmelerin kaldıraç derecesi yükseldikçe borçlarını idare etmek için yaratıcı muhasebe uygulamalarına yönelmeleri ihtimalinin arttığını ve işletmelerin tahakkuk tutarlarının oynaklığının da arttığını ortaya koymuştur.

Sermaye yapısı ve muhasebe kalitesi arasındaki ilişkiye dair diğer görüş ise tam zıt yöndedir. Sermaye yapısı içinde borçların payının artmasının muhasebe kalitesini artırdığı düşünülmektedir. Diğer işletmelerden sermaye veya borç sağlayan firmaların, yatırımcıların ve borç verenlerin güvenini kazanabilmesi için finansal tablo açıklamalarına daha çok önem verdikleri ve bu durumun da muhasebe kalitesini artırdığı ortaya konmuştur (Cascino vd., 2010: 258). Aynı zamanda borç veren işletmeler verecekleri borcun geri dönüşünü hesap ederken borç anapara ve faizinin sorunsuz geri alınabileceğini tahmin etmek isterler. Bu nedenle diğer bilgi kullanıcılarına göre işletmenin finansal bilgilerinin üzerinde daha hassas durma ihtimalleri artmaktadır. Borç verecek olan tarafın güvenini kazanmak isteyen işletme ise daha kaliteli bilgi sunma eğiliminde olabilir.

3.3.1.3. Sahiplik Yapısı

İşletmelerin muhasebe kalitesini etkileyen bir diğer faktör de sahiplik yapılarıdır. İşletmelerde sahiplik yapısının yoğun olması az sayıda büyük pay sahibi hissedarın olmasıdır. Çok sayıda ve küçük paylara sahip hissedarların bulunduğu sahiplik yapıları daha az yoğundur. Sahiplik yapısının yoğun olduğu işletmelerde yönetim kontrolü büyük paya sahip hissedarlarda olduğu için işletmelerin kişilik kavramına aykırı, kendi lehlerine uygulamalarda bulunabilirler. Muhasebe işlemlerinde makyajlama, finansal raporları manipüle etme gibi davranışlarla muhasebe bilgi kalitesini düşürücü davranışlarda bulunabilirler (Gücenme Gençoğlu ve Ertan, 2012: 21). Öte yandan ülkeye bağlı olarak yatırımcıların yüksek düzeyde korunduğu hukuk sistemlerinde daha az yoğun bir sahiplik yapısı yani çok sayıda küçük paya sahip hissedarın olduğu yapılar görülmektedir (Arıcı Demirel ve Kargın, 2017: 225-226).

Ülkelerin yasal ve politik sistemleri sahiplik yapısı vasıtasıyla muhasebe bilgi kalitesini etkilemektedir. Yerli ve yabancı literatürde sahiplik yapısı ve muhasebe kalitesini (kâr kalitesi, finansal raporlama kalitesi, firma performansı, firma değeri vb.) inceleyen birçok çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmalardan bazıları sahiplik yapısı ile muhasebe kalitesi arasında pozitif ilişki tespit etmişlerdir (Xu ve Whang 1999; Kapopoulos ve Lazeretou, 2007; Alimehmeti ve Paletta, 2012). Bazı çalışmalar ise, sahiplik yapısı ile muhasebe kalitesi arasında negatif ilişkiler tespit etmişlerdir (Riewsthirathorn vd., 2011; Fazlzadeh vd., 2011; Pervan vd., 2012; Konuk, 2019).

3.3.1.4. Yabancı Menkul Kıymetler Borsalarına Kote Olma

İşletmelerin NASDAQ, New York Stock Exchange, London Stock Exchange gibi güçlü yabancı menkul kıymet borsalarına kote olmaları daha şeffaf finansal raporlar sunmalarını ve borsalar tarafından uyulması beklenen muhasebe ilke ve standartlarına uymalarını gerektirir. Dolayısıyla yabancı menkul kıymetler borsalarına kote olan işletmelerin daha kaliteli finansal bilgi üretmesi ve bunları bilgi kullanıcılarına sunmaları beklenmektedir (Van Tendeloo ve Vanstraelen, 2005: 165). Yabancı menkul kıymet borsalarına kote olan işletmeler uluslararası finansal raporlama standartlarına uygun raporlama yapmak zorundadırlar. Uluslararası finansal raporlama standartlarına uygun raporlama yapacak olan işletmelerin bilgi kullanıcılarına ihtiyaca uygun, tam, tarafsız ve şeffaf bilgi üretme kabiliyetinin olması gerekmektedir. Bu da muhasebe bilgi kalitesine etki eden önemli bir faktördür.

3.3.1.5. Denetim Kalitesi

Muhasebe bilgi kalitesini etkileyen unsurlardan biri de, işletmelerin denetimini gerçekleştiren denetim firmalarının büyüklüğüdür. Denetim firmasının büyüklüğüne bağlı olarak, denetimlerinde ihmaller olduğu kanısına varılırsa denetim şirketleri müşteri ve itibar kaybına uğrayacaklardır. Buna göre denetçilerin doğru denetim raporları yayınlama çabaları da artacaktır. (Gücenme Gençoğlu ve Ertan, 2012: 17) Karacaer ve Özek (2010: 73) çalışmalarında dört büyük denetim şirketi tarafından denetlenen ve İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nda işlem gören işletmelerin kâr yönetimi davranışlarını incelemişlerdir. Ulaşılan sonuca göre işletmelerin dört büyük denetim firması tarafından denetleniyor olması kâr yönetimi uygulamalarının önüne geçmektedir.

3.4. Muhasebe Bilgi Kalitesinin Ölçümünde Kullanılan Yaklaşımlar

Muhasebe bilgi kalitesi ile ilgili yapılmış net bir tanım bulunmamaktadır. Bunun nedeni finansal tablo kullanıcılarının tablolarda paylaşılan bilgilerden beklentilerinin farklı olmasıdır. Araştırmacılara göre işletme yöneticileri, yatırımcıların aldıkları kararlardaki en büyük etkenin işletmenin kâr rakamları olduğunu düşünmektedirler (Francis vd., 2004: 968). Finans alanındaki araştırmacılar ise işletmelerin cari finansal performanslarının gelecekteki durumunu belirleyici olacağından yola çıkarak işletmelerin performansları ve hisse senedi fiyatlarının işletme değerini belirlemede ne kadar açıklayıcı olduğunu değerlendirirler (Dechow ve Schrand, 2004: 6). İşletmelerin bir dönem boyunca gerçekleştirdikleri faaliyetler sonucunda ortaya çıkan çıktıların bilgi kullanıcıları için değerli olması, işletmenin gerçekte olan performansını ne kadar yansıttığı ile ilgilidir. İşletmelerin gerçek performansını yansıtması genellikle kâr rakamının kalitesine bağlıdır ve kâr kalitesi ile muhasebe kalitesi çoğunlukla aynı anlamda kullanılmaktadır (Ertan, 2011: 60).

Francis vd. (2004) kâr kalitesi ve özsermaye maliyetleri arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmalarında kâr kalitesini belirlemek için kullanılan unsurları ortaya koymuşlardır. Belirlenen yedi unsur; tahakkuk kalitesi, kâr sürekliliği, kârın tahmin edilebilirliği, kârın uyumlaştırılması, değer ilişkisi, zamanlılık ve ihtiyatlılıktır. Sadece muhasebe bilgileri kullanılarak ölçülen tahakkuk kalitesi, kâr sürekliliği, tahmin edilebilirlik ve kâr uyumlaştırılması kavramları muhasebe temelli kâr kalitesi belirleme yaklaşımları olarak adlandırılır. Değer ilişkisi, zamanlılık ve ihtiyatlılık kavramları da kâr kalitesini belirlemede kullanılan piyasa temelli yaklaşımlar olarak adlandırılmaktadır (Francis vd., 2004: 1006).

Tahakkuk kavramı, işletmelerde nakit girişi veya çıkışı gerektiren işlemler olduğunda, muhasebenin dönersellik ilkesi gereği ilgili hesaplara zamanında aktarılmasıdır. Muhasebenin tahakkuk esaslı olması, gerçekleşen işlemlerin etkisinin nakit değerler elde edildiği veya ödeme yapıldığı zaman değil, o işlemin gerçekleştiği tarihte tahakkuk ettirilmesi ve finansal raporlarda sunulmasıdır. İşletme yöneticilerinin duran varlıkların amortisman oran ve sürelerinin belirlenmesi, hurda değer tahminlerinin yapılması, tahsili şüpheli hale gelen alacaklar için karşılık ayrılması, değeri düşen stoklar için karşılık ayrılması vb. uygulamalar ile tahakkuk esaslı kâr yönetimi yapabilecekleri ifade edilmektedir (Uluslan ve Doğan, 2008: 230-231). Jones (1991) kârın tahakkuk esasında nakit akımlarına göre daha kolay

yönetilebileceğini yani kâr yönetiminin işlemlerin nakit kısmında değil tahakkuk kısmında yapılabileceğini belirtmiştir.

Kârların sürekliliği kavramı kâr kalitesinin belirleyici unsurlarından olup cari dönemde kârları oluşturan faaliyetlerin sürekli hale gelmesi, gelecek yıllarda da gerçekleşme olasılığı olarak tanımlanır. Kârların tahmin edilebilirliği, geçmiş yıllarda oluşan kâr tutarlarına dayanılarak cari ve gelecek yıllarda oluşacak kârların tahmin edilebilmesini ifade etmektedir. Kâr kalitesi belirleyicilerinden kârın uyumlaştırılması, işletmelerin raporladıkları kâr tutarlarındaki değişimin dönemler itibariyle azaltılması, bu durumu gerçekleştirmek için yapılan kâr yönetimi uygulamalarıdır (Ertan, 2011: 62-63).

Piyasa temelli kâr kalitesi belirleyici unsurlarından olan değer ilgisi, işletmelerin hisse senedi getirilerindeki değişimin kâr ile açıklanabilmesi durumudur. Muhasebe kalitesinin yüksek olması için değer ilgisinin yüksek olması beklenir. Değer ilgisinin yüksek olması, hisse senedi değeri ve hisse senedi başına düşen kârın işletme kârı ile aynı yönde gerçekleşmesidir (Francis vd., 2004: 972). Kâr kalitesi belirleyicilerinden zamanlılık kavramı bilgi kullanıcılarının raporlanan bilgileri, kararlarını etkileme gücünü kaybetmeden elde edebilmesidir. Başka bir ifadeyle bilgilerin gecikmeye uğratılmadan raporlanmasını ifade eder. Son unsur olarak ihtiyatlılık, kârın doğru hesaplanabilmesi için, gerçekleşen muhasebe işlemlerinde ihtiyatlı davranılarak gelirlerin kaydedilmesinde giderlere göre daha kontrolcü davranılmasını ifade eder (Ertan, 2011: 64).

Muhasebe bilgi kalitesi çoğunlukla kârların irdelenmesi yoluyla incelenmektedir. Muhasebe bilgi kalitesi ölçümünde kâr yönetimi ise sıklıkla kullanılan bir yöntemdir. Kazanç yönetimi olarak da adlandırılan bu durum finansal bilgiyi değiştirerek işletmelerin finansal durumunu farklı şekilde yansıtmasıdır. Kâr yönetimi işlem ve tahakkuk esaslı yöntemler olmak üzere iki şekilde yapılmaktadır. İşletmelerin tahakkukları doğrudan kazanç yönetimi olarak ifade edilemeyeceği için ihtiyari ve ihtiyari olmayan tahakkuklar olarak nitelendirilmektedir. İşletmelerin ihtiyari tahakkuklarının kazanç yönetimini ifade ettiği, bu durumun da düşük muhasebe kalitesini gösterdiği söylenebilir (Önce ve Çavuş, 2020). Tahakkukların kalitesi işletmelerin muhasebe bilgi kalitesi hakkında çıkarımlarda bulunmamızı sağlar. Çalışmada muhasebe bilgi kalitesi incelenirken muhasebe temelli kâr kalitesi

belirleme yaklaşımlarından tahakkukların kalitesi unsuru dikkate alınarak analiz edilmektedir.

3.4.1. Tahakkuk Kalitesi

Birçok ülkede tahakkuk esaslı muhasebe sistemi geçerlidir. İşletmelerin uyguladığı tahakkuk esaslı muhasebe sistemine göre gelir ve giderlerin muhasebeleştirilmesinde bulunan boşluklar ve esneklikler sebebiyle kâr yönetimi uygulamaları çoğunlukla tahakkuklar ile yapılmaktadır (Karabayır, 2018: 105). İşletmeler tahakkukları tahmin ederken bazı hatalar yapabilirler veya bilinçli olarak tahakkuk ile ilgili tahminlerini saptırabilirler. Bu durum muhasebe bilgi kalitesini ve güvenilirliği azaltır. Tahakkukların kalitesi bu noktada önem arz etmektedir.

Tahakkuk temelli kâr yönetim modelleri, işletmelerde gerçekleşen tahakkukların isteğe bağlı tahakkuklar ve isteğe bağlı olmayan tahakkuklar olarak iki bileşenden oluştuğunu varsaymaktadır. İsteğe bağlı olmayan tahakkuklar işletmelerin genel akışı içerisinde ortaya çıkar ve “*beklenmedik tahakkuklar*” olarak da ifade edilir. Tahakkukların isteğe bağlı kısımları ise, işletmelerin kâr yönetimi uygulamalarını ifade etmektedir. İsteğe bağlı tahakkuklar; şüpheli ticari alacak karşılıkları, değersiz hale gelmiş alacak ve stok kalemleri, konusu kalmayan karşılıklar, ertelenen gelirler vb. gerçeğe dayanmayan uygulamaların yapılması sonucunda ortaya çıkmaktadır (Bayırlı, 2006: 113).

$$TA = NDA + DA$$

TA = Toplam tahakkuklar,

NDA = İsteğe bağlı olmayan tahakkuklar,

DA = İsteğe bağlı tahakkukları göstermektedir.

Muhasebe bilgi kalitesini inceleyen çalışmalarda ilk olarak toplam tahakkukların belirlenmesi gerektiği ifade edilmektedir. Literatürde toplam tahakkuklar, bilanço ve nakit akış yöntemi olarak iki şekilde hesaplanmaktadır. Tahakkukların hesaplanmasında kullanılan ilk yöntem bilanço yaklaşımına göre, bilanço kalemleri esas alınarak şu şekilde hesaplanmaktadır: (Jones, 1991)

$$TA = \Delta CA - \Delta CL - \Delta CASH - DEP$$

TA = Toplam tahakkuklar,

- ΔCA = Dönen varlıklardaki değişim,
 ΔCL = Kısa vadeli yükümlülüklerdeki değişim,
 $\Delta CASH$ = Nakit ve nakit benzerlerindeki değişim,
 DEP = Dönemdeki amortisman ve itfa giderleri toplamı.

Bilanço yaklaşımına göre tahakkukların hesaplanması, işletmenin çalışma sermayesindeki değişimden dönemdeki amortisman giderlerinin çıkarılması sonucu elde edilir. Nakit akış yöntemi ile tahakkuk hesaplanması şu şekildedir: (Dechow vd., 1998)

$$TA = EBT - CFO$$

- TA = Toplam tahakkuklar,
 EBT = Vergi öncesi net kâr,
 CFO = Faaliyetlerden sağlanan nakit.

Yapılan hesaplamalar sonucunda işletmenin toplam tahakkukları negatif çıkarsa, işletmenin gerçekleşmemiş giderleri gelirlerinden fazla demektir. Sonuç pozitif çıkarsa, bu durum işletmenin gerçekleşmemiş gelirlerinin fazla olduğunu göstermektedir (Shah ve Butt, 2009: 633).

3.4.1.1. Tahakkuk Esaslı Kâr Yönetimi Tespit Yöntemleri

Tahakkuk esaslı kâr yönetimini tespit eden modeller aşağıda açıklanmaya çalışılacaktır. Modellerden her birinin kâr yönetimini tespit etmede eksik yönleri olduğu düşünülmektedir. Fakat geliştirilen her model kendinden önce ortaya çıkan modellerin eksik yönlerini gidermek üzere tasarlanmıştır.

3.4.1.1.1. Healy Modeli

Kâr yönetimi tespit modellerinden ilkinin tasarlamış olan Healy (1985) işletmelerin kâr performansına bağlı olarak yöneticilerine verdikleri prim ve ikramiyelerin, yöneticilerin kâr yönetimi konusundaki dürtülerinin ne yönde değişeceğini incelemiştir. Healy çalışmasında 1980 yılında en büyük 250 ABD sanayi işletmesinden ikramiye planları ile ilgili kritere uyan 94 işletmenin 1930-1980 yılları arasındaki verilerini kullanarak analizler yapmıştır. Çalışmada üç grup belirlenmiş ve birinci grubun kârı yukarı yönde, diğer iki grubun ise kârı aşağı yönde yöneteceği tahmininde bulunulmuştur. Healy çalışmasında şu modeli kullanmıştır:

$$DA_t / A_{t-1} = (TA_t / A_{t-1}) - (NDA_t) / (A_{t-1})$$

NDA_t = t zamanda isteğe bağlı olmayan tahakkukları,

TA_t = t zamanda toplam tahakkukları,

DA_t = t zamanda isteğe bağlı tahakkukları,

A_{t-1} = t-1 zamanda aktif toplamı ifade etmektedir.

Healy'nin ortaya koyduğu modele göre ilgili yıldaki isteğe bağlı tahakkuklar, geçmiş yıldaki tahakkukların bir bileşenidir. Modele göre isteğe bağlı tahakkuklar sıfıra eşit olmalıdır. İsteğe bağlı tahakkukları sıfıra eşit olmayan her işletmenin kâr yönetimi yaptığı kabul edilmektedir. İsteğe bağlı tahakkukları sıfırdan yüksek olan işletmelerin kârı artırmaya yönelik, sıfırdan düşük olanların ise kârı azaltmaya yönelik kazanç yönetimi uygulamalarında bulundukları düşünülmektedir (Aren, 2003: 34).

Healy modeli Kaplan (1985) ve Holthausen vd. (1995) gibi yazarlar tarafından eleştirilmiştir. Eleştirilerin sebebi Healy'nin çalışmasında tahakkuklarda meydana gelen değişimin nedeninin sadece isteğe bağlı tahakkuklarda meydana geleceği düşüncesi olup, isteğe bağlı olmayan tahakkukların sabit kalacağı varsayımıdır. Oysa ki ülkelerin ve firmaların ekonomik durumlarına bağlı olarak isteğe bağlı olmayan tahakkuklardaki değişimin sıfıra eşit olacağı beklenmemelidir.

3.4.1.1.2. DeAngelo Modeli

DeAngelo modeli Healy modelinin eksik yönlerini gidermek amacıyla 1986 yılında Elizabeth DeAngelo tarafından geliştirilmiştir. DeAngelo New York ve Amerikan Borsasında işlem gören 64 halka açık işletmenin yöneticilerinin hisse senetlerini geri almadan önce, mevcut yatırımcının elinde bulunan hisse senetlerini daha düşük fiyattan almak için kâr yönetimi yapıp yapmadıklarını incelemiştir. Bu amacı gerçekleştirmek isteyen yöneticilerin tahakkuk esaslı kâr yönetimi yaptıkları yönünde bir hipotez belirlemiştir (Kara vd., 2016: 14). DeAngelo çalışmasında şu modeli kullanmıştır:

$$NDA_t = TA_{t-1} / A_{t-2}$$

NDA_t = t zamanda ihtiyari tahakkuklar,

TA_{t-1} = t-1 zamanda toplam tahakkuklar,

A_{t-2} = t-2 zamanda toplam varlıklar olarak ifade edilmektedir.

Modelde cari dönemde ihtiyari olmayan tahakkuklar, bir önceki dönemin toplam tahakkuklarına eşittir. Bu model Healy modelinin özel bir durumu olarak nitelendirilebilir. Modele göre isteğe bağlı olmayan tahakkukların tahmin dönemi sadece bir önceki yıl ile sınırlıdır (Dechow vd., 1995: 198). DeAngelo modelinde de isteğe bağlı olmayan tahakkukların sabit kalacağı varsayıldığı için Healy modelinde olduğu gibi benzer eleştiriler getirilmiştir.

3.4.1.1.3. Jones Modeli

Jones (1991) modeli literatürde en çok kabul gören ve çalışmalarda kullanılan modeldir. Daha sonra geliştirilen modellerin çoğu Jones modelinden yola çıkılarak geliştirilmiştir. Jones çalışmasında, ABD’deki işletmelerin Uluslararası Ticaret Komisyonu (International Trade Commission) tarafından ithalattan etkilenen sektörler için sağladığı gümrük tarifelerinden yararlanmak için kâr yönetimi yapıp yapmadıklarının tespiti için geliştirilmiştir (Jones, 1991).

Jones kendinden önceki çalışmaların eksik yönü olan isteğe bağlı olmayan tahakkukların sabit olmayacağı varsayımıyla modeli oluşturmuştur. Model işletmelerin ekonomik durumlarındaki değişimin gelir ve maddi duran varlıklar üzerinden gerçekleşeceğini savunmaktadır. Çalışma için iki varsayım söz konusudur, birinci varsayıma göre, dönem tahakkuklarındaki değişim işletmenin gelirlerindeki değişimden kaynaklanmaktadır. İkinci varsayım ise isteğe bağlı olmayan tahakkukların tahmininin işletmenin brüt maddi duran varlıklarından elde edileceği yönündedir (Temiz, 2016: 45). Jones Modeli çıkış noktası şu şekildedir:

$$NDA_t = \alpha_1 [1/A_{t-1}] + \alpha_2 [\Delta REV_t / A_{t-1}] + \alpha_3 [PPE_t / A_{t-1}]$$

NDA_t = t dönemindeki isteğe bağlı olmayan tahakkuklar,

ΔREV_t = t dönemindeki gelir değişimi,

PPE_t = t dönemindeki brüt maddi duran varlık değeri,

A_{t-1} = t-1 dönemine ait toplam varlık değeri,

$\alpha_1, \alpha_2, \alpha_3$ firmaya ait parametreleri ifade etmektedir.

Modele göre isteğe bağlı olmayan tahakkukların işletmelerin gelir değişimi ve brüt maddi duran varlıkları ile ilgisi olduğu ifade edilmiştir. İşletmelerin tahmin

edilen döneme ait isteğe bağlı tahakkuklarını belirlemek için en küçük kareler yöntemi kullanılarak toplam tahakkukların bağımlı değişken olduğu regresyon modeli kullanılır.

$$TA_t / A_{t-1} = \beta_0 [1/A_{t-1}] + \beta_1 [\Delta REV_t / A_{t-1}] + \beta_2 [PPE_t / A_{t-1}] + \varepsilon_t$$

TA_t = t dönemindeki toplam tahakkukları,

$\beta_0, \beta_1, \beta_2 = \alpha_1, \alpha_2, \alpha_3$ değerlerinin en küçük kareler yöntemi kullanılarak elde edilen değerlerini ifade etmektedir.

Son olarak Jones modelinde isteğe bağlı olmayan tahakkukların tahmininden sonra, toplam tahakkuklardan elde edilen isteğe bağlı olmayan kısmın çıkarılması ile işletmeye ait isteğe bağlı tahakkukların değerine ulaşılır.

$$DA_t = TA_t - NDA_t$$

Jones modeli, kendinden önceki modellere göre daha doğru sonuçlara ulaşsa da Dechow vd. (1995) tarafından gelirlerde yapılabilecek kâr yönetimi uygulamaları yüzünden eleştirilmiştir. Jones (1991) çalışmasında bu kısıtı belirtmiştir. İşletme yöneticileri gelirlerini artırmak için satışı gerçekleştirmiş fakat tahsili gerçekleştirilmemiş gelirleri kullanabilecekler, dolayısıyla gelirler üzerinden kâr yönetimi yapabileceklerdir.

3.4.1.1.4. Modifiye Edilmiş Jones Modeli

Jones modeli, işletmelerin satışlar üzerinde manipülasyon yapmayacağı üzerine kurgulanmıştır. Bu düşünceye Dechow vd. (1995) gelir üzerinden de kâr yönetimi yapılabileceği konusunda eleştiri getirmişlerdir. Dechow vd. (1995) yaptığı düzenlemeye göre Jones modelini kullanarak gelirlerde meydana gelen değişimden alacaklarda oluşan değişimin çıkarılmasıyla isteğe bağlı tahakkukların ölçümündeki hataların giderilmesi ve daha doğru sonuçlara ulaşılması amaçlanmıştır (Temiz, 2016: 46). Modelde alacaklardaki değişimin kullanılmasının nedeni satışların nakit ödemelerde manipülasyona uğratılamayacağı fakat kredili ödeme içeren satış işlemlerinin kolaylıkla manipüle edilebilmesinden kaynaklanmaktadır. Geliştirilen model şu şekildedir:

$$NDA_t = \alpha_1 [1/A_{t-1}] + \alpha_2 [(\Delta REV_t - \Delta REC_t) / A_{t-1}] + \alpha_3 [PPE_t / A_{t-1}]$$

ΔREC_t = t yılındaki ticari alacaklardaki değişim olarak ifade edilmektedir.

Modele ait tahmin süreci Jones modelinde olduğu gibidir. $\alpha_1, \alpha_2, \alpha_3$ değerleri Jones modelinden elde edilmektedir. Geliştirilen yeni modeli tahmin etmek için en küçük kareler yöntemi kullanılarak regresyon modeli uygulanır. Modifiye edilmiş Jones modelinde inceleme dönemine ait tüm kredili satışlarda kâr yönetimi yapıldığı varsayılmaktadır (Temiz, 2016: 46).

3.4.1.1.5. Endüstri Modeli

Dechow ve Sloan (1991) çalışmasından yola çıkan Dechow vd. (1995) Jones modeline benzeyen endüstri modelini geliştirmişlerdir. Bu modelde de Jones ve Modifiye Edilmiş Jones modelinde olduğu gibi isteğe bağlı olmayan tahakkukların dönemler arasında sabit kalacağı varsayımına esneklik kazandırmıştır. Endüstri modeli aynı sektörde faaliyet gösteren işletmelerin isteğe bağlı olmayan tahakkuklarının bu işletmelerin tamamında aynı olacağını varsaymaktadır (Dechow vd., 1995: 199). Endüstri modeli şu şekilde ifade edilmektedir:

$$NDA_t = \gamma_1 + \gamma_2 \text{Median}(TA_t)$$

$\text{Median}(TA_t)$ = her t yılı için aynı sektördeki tüm örneklem dışı işletmeler için bir önceki yıl toplam varlık değeriyle bölünen toplam tahakkukların ortanca değeridir. Modelde yer alan γ_1, γ_2 ise en küçük kareler yöntemi ile tahmin edilen değerleri ifade etmektedir.

3.4.1.1.6. Performans Eşlemeli Model

Dechow vd. (1995) tarafından geliştirilmiş Jones modelinin modifiye edilmiş halinde tahakkuk tahmin modellerinin uygulandığı örneklemin aşırı finansal performans gösteren işletmeleri de içerdiği belirtilmiştir. Aşırı finansal performans gösteren işletmeler hatalı sonuçlar ortaya çıkaracağı için Kothari vd. (2005) modele performans ölçütü eklemişlerdir. Kothari vd. (2005) finansal performans ölçütü olarak modifiye edilmiş Jones modeline varlıkların kârlılığı (ROA) değişkenini eklemişlerdir. Elde edilen model şu şekildedir:

$$TA_t / A_{t-1} = \alpha_1 [1/A_{t-1}] + \alpha_2 [\Delta REV_t / A_{t-1}] + \alpha_3 [PPE_t / A_{t-1}] + \alpha_4 ROA_t + \epsilon_t$$

ROA_t = t yılındaki varlıkların kârlılığını ifade eder.

Çalışmada sadece tahakkuk esaslı kâr yönetimi inceleneceği için tahakkuk esaslı kâr yönetim modellerine yer verilmiştir. Yukarıda açıklanan modellerden farklı

olarak farklı bakış açılarıyla, eksik yönler giderilmeye çalışılarak birçok model geliştirilmiştir.

4. MUHASEBE BİLGİ KALİTESİ İLE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK RAPORLAMASI VE GÜVENCE HİZMETLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Son yüzyılda gerçekleşen büyük muhasebe skandalları işletmelerin muhasebe bilgi kalitesi ve denetimi konularındaki önemini artırmıştır. Öte yandan işletme paydaşları artık finansal tablolar aracılığıyla sunulan bilgilerin yanı sıra finansal olmayan bilgilerin sunulmasına da ihtiyaç duymaktadırlar. Firmalar bu iki tür bilgiyi doğru şekilde paydaşlarına aktardıklarında etkin bir karar alma sürecine destek olurlar. Çalışmada firmaların finansal olmayan bilgilerini sürdürülebilirlik raporları aracılığıyla sunmaları ve bu bilgilere güvence denetimi almaları ile muhasebe bilgi kaliteleri arasındaki ilişki araştırılmıştır.

Öncelikle çalışmanın amacı ve önemi açıklanmış, araştırma konusuna dair literatür incelemesi ve araştırmanın veri, yöntem ve hipotezleri açıklanmıştır. Daha sonra araştırmaya ait analizlere yer verilmiş ve bulgular ortaya konulmuştur.

4.1. Araştırmanın Önemi ve Amacı

İşletmelerin bilgi sistemleri tarafından oluşturulan bilgi, kayıt ve raporlar işletmelere birtakım avantaj ve dezavantajlar sağlar. Kaliteli bilgi üretimi sayesinde işletme yöneticilerinin birçok tehlikeye karşı önlem alması, yanlış kararlardan kaçınması veya karşılaşılabilecek fırsatları değerlendirebilmesi bu avantajlara örnektir. Ters durumda ise; bilgi kalitesinin düşük olduğu durumlarda rekabet etme, süreklilik ve şeffaflık açısından problemler ile karşılaşılabilir. Özellikle kaliteli finansal bilgi işletmelerin kâr ve değer maksimizasyonu sağlayarak sürekliliğini devam ettirmesini sağlar. İşletmelerin muhasebe bilgi kalitesi de değer maksimizasyonuna hizmet ederek işletmenin sürekliliğinin sağlanmasına yardımcı olur.

Günümüzde işletmelerin hesap verilebilir ve şeffaf olmaları tüm paydaşların beklentisi haline almıştır. Çevresel konularda sorumlu, sosyal alanlarda bilinçli ve yönetişimi kuvvetli işletmelerin artırılması için standartlar uygulanmaktadır. Sürdürülebilirlik raporları vasıtasıyla çevresel, sosyal ve ekonomik bilgilerini paydaşları ile paylaşan işletmeler sürdürülebilir kalkınmaya katkı sağlamaktadır. Aynı zamanda işletmelerin bu bilgileri paylaşması da paydaşlar nezdindeki meşruluğunu artırmaktadır.

Sürdürülebilirlik raporlarının bağımsız üçüncü kişilerce denetlenmesi yeni sayılacak niteliktedir ve yeni irdelenmeye başlanan bir konudur. İşletmelerin sürdürülebilirlik raporlamaları, kurumsal sosyal sorumluluk uygulamaları ve ESG skorları ile finansal raporlama kaliteleri veya kâr yönetimi uygulamaları arasındaki ilişkiler çalışmalara konu olmuştur. Sürdürülebilirlik raporlarına alınan güvence ile muhasebe bilgi kalitesi ilişkisinin incelendiği bir araştırmaya tarafımda rastlanmamıştır. Bu anlamda çalışma literatürdeki boşluğu gidermek amacıyla tasarlanmıştır. Bu doğrultuda çalışmanın konusu sürdürülebilirlik raporlamasının, bu raporlara yönelik güvence hizmetinin ve muhasebe bilgi kalitesinin incelenmesi olarak belirlenmiştir. Çalışmanın amacı firmaların sürdürülebilirlik raporu yayınlamaları ve raporlarına güvence denetimi yaptırmaları ile muhasebe bilgi kaliteleri arasındaki ilişkinin incelenmesidir.

4.2. Araştırmanın Kapsamı

Sürdürülebilirlik kavramının yaygınlaşması ile finansal bilgilerin yanı sıra finansal olmayan bilgilerin paylaşılması da işletmelerin üzerinde durduğu önemli bir konu haline almıştır. Çalışmanın ortaya çıkış noktası finansal olmayan bilgilerini sürdürülebilirlik raporları aracılığıyla sunan işletmelerin finansal bilgi kalitesinin ne yönde olduğudur. Literatür dikkate alınarak yapılan bu çalışmada sürdürülebilirlik raporu yayınlama ve güvence hizmeti alma durumunun artması ile kâr yönetimi uygulamalarının azalması (muhasebe bilgi kalitesinin artması) beklenmektedir (Chih vd., (2008); Hong ve Andersen (2011); (Almahrog vd., (2018); Velte (2019).

Araştırmada firmaların sürdürülebilirlik raporlaması yapması ve güvence hizmeti alması ile muhasebe bilgi kaliteleri arasındaki ilişkiyi ölçmek amacıyla 2008-2022 yılları arasında BİST TÜM endeksinde yer alan işletmelere yer verilmiştir. Endekste yer alan mali kuruluşlar kapsam dışı bırakılmış olup verilerine eksiksiz ulaşılabilen 318 işletme örnekleme dahil edilmiştir. 2005 yılında Türkiye Muhasebe Standartları Kurulunun UFRS'yi tercüme etmesi ve kullanıma sunmasıyla ülkemizdeki raporlama sistemlerinin standartlaşması amaçlanmıştır. Bu tarihten sonra kuruluşların raporlamaları nitelik ve nicelik yönünden artmıştır. Borsa İstanbul'un ise BIST SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK endeksini 2014 yılında hesaplamaya başlamasıyla işletmelerin ekonomik, çevresel ve sosyal açıklamalarını sunmaları artış göstermiştir. Çalışmada örneklem grubu bu tarihleri de dikkate alarak 2008-2022 yılları itibariyle incelenmiştir.

4.3. Araştırma Konusu ile ilgili Literatür İncelemesi

Bu başlık altında literatürde yer alan araştırma konusu ile bağlantılı olan çalışmalar ele alınmıştır. Sürdürülebilirlik raporlaması, ESG (Environmental- Social- Governance) açıklamaları, kurumsal sosyal sorumluluk, güvence denetimi ve muhasebe bilgi kalitesi göstergesi olarak kullanılan kâr yönetimi arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar incelenmiştir.

Chih vd. (2008) çalışmalarında kazanç yönetimi ve kurumsal sosyal sorumluluk arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırmacılar 1993-2002 yılları arasında 46 ÷lkede 1653 şirketi analiz ederek çok uluslu bir çalışma yürütmüşlerdir. Çalışmada kazanç yönetimi göstergesi olarak kâr yumuşatması kullanılmış olup kurumsal sosyal sorumluluğa bağlılığın kâr yumuşatması uygulamalarını ve kayıpları azalttığı sonucuna varılmıştır.

Prior vd. (2008) çalışmalarında 26 ÷lkedeki 593 firmadan elde edilen veriler ile kâr yönetimi ve kurumsal sosyal sorumluluk arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Araştırmacılar kurumsal sosyal sorumluluk uygulamalarının kazanç manipölasyonunu maskelemek için kullanılacağını öne sürerek kazanç yönetimi uygulamalarının kurumsal sosyal sorumluluk uygulamalarını artıracağını savunmaktadır. Çalışma sonucunda kâr yönetimi uygulamalarının kurumsal sosyal sorumluluğu olumlu yönde etkilediği fakat finansal performansı olumsuz etkilediği sonucuna varılmıştır.

Sun vd. (2010) çalışması kâr yönetimi ile kurumsal çevresel açıklamalar arasındaki ilişkiyi inceleyen ilk araştırmalardandır. Çalışmada Birleşik Krallık'ta faaliyet gösteren 245 finansal olmayan firmanın 2006-2007 yılları arasındaki bilgileri kullanılmıştır. Sinyalizasyon, vekalet ve paydaş teorileri dikkate alınarak kâr yönetimi ve çevresel açıklamalar arasındaki ilişkiyi analiz eden modelde kâr yönetimi bağımlı değişken iken çevresel açıklamalar bağımsız değişkeni oluşturmaktadır. Kâr yönetimini ölçmek için Performans Eşlemeli Modifiye Edilmiş Jones Modeli kullanılmıştır. Firmaların çevresel açıklamaları ise Birleşik Krallık Temel Performans Göstergelerine dayanarak puanlanmıştır. Yapılan analizler sonucunda firmaların çevresel açıklamaları ile kâr yönetimi arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığı fakat bazı kurumsal yönetim özelliklerinin bu ilişki üzerinde etkileri olduğu saptanmıştır.

Hong ve Andersen (2011) 1995- 2005 yılları arasında finansal olmayan ABD şirketlerinin 8078 firma-yıl gözlemi ile yaptıkları analizler ile kurumsal sosyal sorumluluk ve finansal raporlama kalitesi arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırmacılar finansal raporlama kalitesi hesaplamalarında Dechow ve Dichev (2002) modelini ve Roychowdhury (2006) modelini kullanmışlardır. Çalışma analizleri kurumsal sosyal sorumluluk uygulamalarında bulunan firmaların kazançlarını yönetme olasılıklarının düşük olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Choi vd. (2013) çalışmalarında 2002-2008 yılları arasında 2055 finansal olmayan firmadan oluşan örneklem ile finansal şeffaflık ile kurumsal sosyal sorumluluk arasındaki ilişkiyi sahiplik yapısını dikkate alarak incelemişlerdir. Örneklem verileri Kore Ekonomik Adalet Enstitüsü (KEJI) indeksi ve Kore Listelenmiş Şirketler Birliği'nden (KLCA) elde edilmiştir. Finansal şeffaflığın ölçümünde kâr yönetimi modellerinde Modifiye Edilmiş Jones Modeli ve Performans Eşlemeli Modifiye Edilmiş Jones Modeli kullanılmıştır. Yapılan analizler sonucunda finansal şeffaflık ile kurumsal sosyal sorumluluk arasında negatif bir ilişki tespit edilmiştir. Aynı zamanda yoğunlaşmış mülkiyet yapısına sahip şirketlerin kötü kazanç kalitesine sahip olduklarında kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetleri ile bu durumu gizlemeye çalıştıkları da saptanmıştır.

Martínez-Ferrero vd. (2014) çalışmalarında 26 ülkenin 1757 şirketinden oluşan örneklemde 2006-2010 yılları arasında kazanç yönetimi kaynaklı olumsuz itibara karşı kurumsal sosyal sorumluluk uygulamalarının stratejik olarak nasıl kullanıldığını ve sermaye maliyetinin nasıl değiştiğini araştırmışlardır. Kâr yönetimi göstergesi olarak isteğe bağlı tahakkukların ölçümünde Modifiye Edilmiş Jones Modeli kullanılmıştır. Panel veri analizleri sonucunda kurumsal sosyal sorumluluğun, kazanç yönetiminin aksine kurumsal itibar üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğu ve sermaye maliyetlerinin düşürülmesine yardımcı olduğu sonucuna varılmıştır.

Bozzolan vd. (2015) kurumsal sosyal sorumluluk yöneliminin alternatif kazanç yönetimi stratejileri arasındaki seçiminde bir rol oynayıp oynamadığını araştırmıştır. Çalışma kapsamında 24 ülkeden 1141 firmanın 2003-2009 yılları arasındaki verileri analiz edilmiştir. Çalışma literatürdeki çalışmalarla ortak olarak kurumsal sosyal sorumluluk odaklı firmaların kazanç yönetimi faaliyetlerinde bulunma olasılığının

daha düşük olduğunu ve reel kazanç yönetimi yerine tahakkuk kazanç yönetimini kullanma olasılığının daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Kaya ve Yazan (2017) Borsa İstanbul BIST Sınai endeksinde yer alan 81 şirketin 2005-2012 yılları arasındaki verilerini kullanarak kurumsal sosyal sorumluluk, kâr yönetimi ve finansal performans arasındaki ilişkiyi muhasebe bilgi kalitesi açısından araştırmışlardır. Elde edilen 648 firma-yıl gözlemi panel veri analizi yöntemi ile analiz edilmiştir. Kâr yönetimi değişkeninin hesaplanmasında Liu ve Lu (2007) tarafından Modifiye Edilmiş Jones Modeline getirilen güncel yaklaşım kullanılmıştır. Analizler sonucunda kurumsal sosyal sorumluluk ile kazanç yönetimi arasında negatif ilişki olduğu ve kurumsal sosyal sorumluluk uygulamalarının muhasebe bilgi kalitesini artıracak sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma modelinin diğer değişkenleri olan finansal performans, denetim zorluğu ve borç kullanımının ise kazanç yönetimini artırdığı yani muhasebe bilgi kalitesini olumsuz etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Almahrog vd. (2018) çalışmalarında Birleşik Krallık'ta faaliyet gösteren şirketlerin 2008-2010 yılları arasındaki 515 firma yıl gözlem verisini kurumsal sosyal sorumluluk ve kazanç yönetimi arasındaki ilişkiyi incelemek için analiz etmişlerdir. Kurumsal sosyal sorumluluk skorları belirlemede içerik analizi yöntemini kullanan araştırmacılar, kâr yönetimini tespit etmek için de Performans Eşlemeli Modifiye Edilmiş Jones Modelini kullanmışlardır. Çalışmada kurumsal sosyal sorumluluk skorları yüksek işletmelerin kazanç yönetimi uygulamalarına başvurma olasılığının düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Velte (2019) çalışması ile Almanya borsasına kote şirketlerde çevresel, yönetim ve sosyal (ESG) performansların ayrı ayrı ve bütüncül olarak kazanç yönetimine etkilerini incelemiştir. Çalışmaya 2001-2007 yılları arasındaki 548 gözlem dahil edilmiştir. Kazanç yönetimi tespitinde Modifiye Edilmiş Jones Modeli ve Roychowdhury (2006) modeli kullanılmış ve ESG performanslarına ilişkin skorlar Thomson Reuters Asset4 veri tabanından elde edilmiştir. Çalışma sonuçları ESG performansları ve tahakkuk esaslı kâr yönetiminin negatif ilişkili olduğunu ortaya koyarken faaliyet esaslı kâr yönetimine ait anlamlı bir ilişki tespit etmemiştir. Bunun yanı sıra araştırmanın bir diğer sonucu ise, ESG skorları ve kazanç yönetiminin çift yönlü bir ilişki içerisinde olduğudur.

Önce ve Çavuş (2020) çalışmalarında sürdürülebilirlik raporlaması ve finansal raporlama kalitesi arasındaki ilişkiyi BİST İmalat sektöründe yer alan şirketlerin 2015-2018 yılları arasındaki verilerini kullanarak incelemişlerdir. Finansal raporlama kalitesini ihtiyari tahakkuklar yoluyla hesaplayan çalışmada Modifiye Edilmiş Jones Modeli kullanılmıştır. Sürdürülebilirlik raporlaması bağımsız değişkeni ise firmalar için oluşturulan kategorik değişkenler ile belirlenmiştir. Analizler sonucunda sürdürülebilirlik raporlaması yapan şirketlerin kâr yönetimi uygulamalarının daha az olduğu, dolayısıyla finansal raporlama kalitelerinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Şeker ve Şengür (2021) yaptıkları çok uluslu çalışmada firmaların ESG performansı ve finansal raporlama kaliteleri arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. 2010-2017 yılları arasında 35 ülkeden 16.072 firma-yıl gözlemi ile gerçekleştirilen çalışmada panel regresyon analizi kullanılmıştır. Regresyon sonuçlarına göre firmaların ESG performanslarının finansal raporlama kaliteleri üzerinde pozitif bir etkisi olduğu görülmektedir. Ayrıca çalışma firmaların finansal raporlama kalitesi ile çevresel ve yönetim açıklamaları arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki bulmuştur.

Yalçın ve Güneş (2023) 17 OECD ülkesinde faaliyet gösteren 585 firma ile yaptıkları çalışmada sürdürülebilirlik performansı ile kâr yönetimi arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. İki farklı dönemde (2000-2009 / 2010-2020) toplam 21 yıllık zaman aralığında incelenen firmalar panel veri analizi kullanılarak analiz edilmiştir. Kazanç yönetiminin ölçülmesinde Modifiye Edilmiş Jones Modeli kullanılmıştır. Çalışma sürdürülebilirlik performansı ile kâr yönetimi arasında negatif ilişki olduğunu saptamıştır. Başka bir ifadeyle sürdürülebilirlik performansının kâr yönetimini azalttığı söylenebilir.

Meqbel vd. (2023) çalışmalarında firmaların kazanç yönetiminin sürdürülebilirlik raporlarına güvence denetimi yaptırma kararları üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Çalışmada STOXXEurope 600’de yer alan firmaların 2972 gözlemi logit regresyon modeli kurularak analiz edilmiştir. Güvence denetimini ifade eden kategorik bağımlı değişkeni güvence varsa 1 yoksa 0 değerleri ile ifade edilmiştir. Kâr yönetimi temsilcisi olarak tahakkuk temelli modellerden Performans Eşlemeli Modifiye Edilmiş Jones Modeli kullanılmıştır. Çalışma sonuçları kazanç yönetimi yapan firmaların meşruiyetini kazanmak, onarmak veya sürdürmek için

sürdürülebilirlik raporlarına güvence denetimi yaptırma eğiliminde olduklarını göstermektedir.

4.4. Araştırmanın Hipotezleri, Modelleri, Yöntemi ve Örneklemi

Bu başlıkta çalışmada kullanılan veriler, yöntem, modeller ve test edilen hipotezlere yer verilmiştir.

4.4.1. Araştırmanın Hipotezleri

İşletmelerin piyasalarda etkin faaliyet gösterebilmesinin bir nedeni de toplum tarafından kabul edilmesi ve meşru algılanmasıdır. Aksi takdirde meşruluğunu kaybeden veya sürdüremeyen işletmeler için ticari sorunlar, finansal kaynak bulamama, iş gücü bulamama ve çeşitli lobicilik faaliyetleri gibi konular ile karşı karşıya kalırlar. İşletmeler sürdürülebilirlik raporlaması sayesinde çevreye olan etkilerini, ekonomiye verdikleri desteği ve sosyal hayata olan tutumlarını topluma sunabilirler. Dolayısıyla işletmeler toplumun gözünde meşruiyet kazanmak veya meşruiyetlerini korumak için sosyal sorumluluk uygulamaları ve raporları aracılığıyla toplumun norm ve beklentilerine uygun hareket ettiklerini göstermek isteyebileceklerdir (Deegan, 2007: 149).

Günümüzde toplum tarafından işletmelerden finansal bilginin yanı sıra finansal olmayan bilgilerin de şeffaf şekilde sunulması talep edilmektedir. Paydaşların bu talebi karşısında işletmeler ekonomik, sosyal ve çevresel etkilerini paylaşarak paydaş ihtiyaçlarına cevap vermiş olurlar. Hesap verilebilirliği de artıran bu durum işletme ile paydaş arasındaki ilişkiye de hizmet eder. Paydaşlar ile kurulan uzun ve sağlam ilişki işletmenin sağlamaya çalıştığı kâr ve değer maksimizasyonuna da katkılar sağlar.

Meşruiyet ve paydaş teorileri de dikkate alınarak çalışmanın araştırma sorusu “Firmaların muhasebe bilgi kaliteleri ile sürdürülebilirlik raporu yayınlama ve bu raporlara güvence denetimi yaptırımları arasında ilişki var mıdır?” olarak belirlenmiş ve hipotezler bu bağlamda aşağıdaki gibi oluşturulmuştur.

H₁: Firmaların muhasebe bilgi kalitesi ile sürdürülebilirlik raporu yayınlaması arasında pozitif anlamlı bir ilişki vardır.

H₂: Firmaların muhasebe bilgi kalitesi ile sürdürülebilirlik raporlarına güvence denetimi yaptırımları arasında pozitif anlamlı bir ilişki vardır.

Başka bir ifadeyle firmaların muhasebe bilgi kalitesi göstergesi olarak kâr yönetimi uygulamaları incelendiği için kâr yönetiminin yüksek olması muhasebe bilgi kalitesini düşürmektedir. Dolayısıyla firmaların kâr yönetimi uygulamaları ile sürdürülebilirlik raporu yayınlama ve güvence denetimi alma durumları arasında negatif ilişki olacağı düşünülmektedir.

4.4.2. Araştırmanın Modelleri

4.4.2.1. Kâr Yönetimi Tahmin Modelleri

Çalışmanın amacı, İşletmelerin sürdürülebilirlik raporlaması yapma ve güvence denetimi alma durumları ile muhasebe bilgi kalitesi arasındaki ilişkiyi test etmek olduğu için ilk olarak firmaların muhasebe bilgi kalitesi ölçülmüştür. Muhasebe bilgi kalitesinin ölçümünde muhasebe temelli yaklaşımlardan olan tahakkukların kalitesi gösterge olarak kullanılmıştır. Tahakkukların kalitesini ölçen kâr yönetim modelleri bir önceki bölümde açıklanmıştır. Çalışma kapsamında literatürde en çok kullanılan Jones modeli ve Jones Modelinin Dechow vd. (1995) tarafından geliştirilen versiyonu olan Modifiye Edilmiş Jones Modeli kullanılmıştır. Jones modeli şu şekildedir;

$$TA_t / A_{t-1} = \beta_0 [1/A_{t-1}] + \beta_1 [\Delta REV_t / A_{t-1}] + \beta_2 [PPE_t / A_{t-1}] + \epsilon_t$$

Çalışmada kullanılan diğer kâr yönetim modeli olan Modifiye Edilmiş Jones Modeli ise Jones Modelindeki gelirlerin kredili alacaklar ile manipüle edileceğini savunarak denklemde gelirlerden kredili alacakları çıkararak farklı bir bakış açısı getirmiştir. Geliştirilen model şu şekildedir

$$TA_t / A_{t-1} = \alpha_1 [1/A_{t-1}] + \alpha_2 [(\Delta REV_t - \Delta REC_t) / A_{t-1}] + \alpha_3 [PPE_t / A_{t-1}] + \epsilon_t$$

Muhasebe bilgi kalitesi göstergesi olarak hesaplanan artık değerlerin pozitif veya negatif olmasından ziyade sıfıra olan yakınlıkları önemli olduğundan artık değerlerin mutlak değerleri alınarak analizlere devam edilmiştir. Sıfıra yakın olan değer daha az kâr yönetimi uygulamasını ifade etmektedir. Bu durum ise, daha yüksek muhasebe kalitesini göstermektedir.

4.4.2.2. Çalışma Modeli

Çalışmanın amacına uygun olarak çalışma modelinde bağımlı değişken muhasebe bilgi kalitesini ifade eden kâr yönetimi değişkenidir. Bağımsız değişkenler ise, sürdürülebilirlik raporu yayınlama durumu ve raporlara güvence denetimi

yaptırma durumudur. Literatürde en çok kullanılan aktif kârlılık oranı (ROA), Firma büyüklüğü (BÜY) ve kaldıraç oranı (KALD) kontrol değişkenleri olarak araştırma modeline dahil edilmiştir (Prior vd., (2008); Choi vd., (2013); Önce ve Çavuş, (2020)).

Araştırma modelinde kullanılan ilk kontrol değişkeni aktif kârlılık oranıdır. Kâr yönetimi ve sürdürülebilirlik ile ilgili önceki çalışmalarda (Choi vd., (2013); Almahrog vd., (2018); Rezaee ve Tuo, (2019)) sıklıkla kullanılmaktadır. Aktif kârlılık oranı ile kâr yönetimi arasında pozitif bir ilişki beklenmektedir. Aktif kârlılık oranı, net kârın toplam varlıklara oranıdır.

Literatürde yer alan konu ile ilgili diğer çalışmalarda (Choi vd., (2013); Velte, (2019)) firma büyüklüğü bir diğer kontrol değişkeni olarak kullanılmıştır. Diğer çalışmalarda olduğu gibi firma büyüklüğü toplam varlıkların doğal logaritması ile ölçülmektedir.

Finansal kaldıraç kâr yönetimi ve sürdürülebilirlik ile ilgili birçok çalışmada (Chen vd., (2010); Martinez-Ferrero vd., (2014), Yalçın, Güneş, (2023); Meqbel vd., (2023)) kontrol değişkeni olarak kullanılmıştır. Firmaların finansal kaldıraç oranı, toplam borçların toplam kaynaklara oranı ile ölçülmektedir.

Çalışmada JM ve MJM modellerinin karşılaştırılabilmesi için iki ayrı model analize tabi tutulmuştur. Çalışma modelleri şu şekildedir;

$$JM_{it} = \alpha + \beta_1 SR_{it} + \beta_2 GH_{it} + \beta_3 ROA_{it} + \beta_4 BÜY_{it} + \beta_5 KALD_{it} + \epsilon_t$$

$$MJM_{it} = \alpha + \beta_1 SR_{it} + \beta_2 GH_{it} + \beta_3 ROA_{it} + \beta_4 BÜY_{it} + \beta_5 KALD_{it} + \epsilon_t$$

Modelde;

JM_{it} = JM'den elde edilen isteğe bağlı tahakkukları ifade etmektedir.

MJM_{it} = MJM'den elde edilen isteğe bağlı tahakkukları ifade etmektedir.

SR_{it} = Firmaların sürdürülebilirlik raporu yayınlama durumunu ifade eden ve 0-1 değerini alan kategorik değişkenidir.

GH_{it} = Firmaların sürdürülebilirlik raporlarına aldıkları güvence denetimini ifade eden ve 0-1 değeri alan kategorik değişkenidir.

ROA_{it} = Firmaların aktif kârlılık oranlarını ifade etmektedir.

$BÜY_{it}$ = Firmaların büyüklüğünü ifade etmektedir.

$KALD_{it}$ = Firmaların kaldıraç oranlarını ifade etmektedir.

4.4.3. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmanın veri seti 318 işletmenin 2008-2022 yılları arasında elde edilebilen verilerini kapsamaktadır. Örneklem, işletmelerin aynı yıl içerisindeki bilgilerini ve on beş yıllık zamanı kapsadığı için hem yatay kesit verisine hem de dikey kesit verisine sahiptir. Çalışma analizi iki evreden oluşmaktadır. Birinci kısımda kâr yönetim modelleri ile firmaların metrik değerleri (artık değer) tahmin edilmiştir. İkinci kısımda firmaların tahmin edilen metrik değerleri ile sürdürülebilirlik raporu yayınlayıp yayınlamadıkları ve güvence denetimi alıp almadıkları arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Firmalar ilgili yıllarda sürdürülebilirlik raporu yayınlamışsa 1 yayınlamamışsa 0 değerini alan kategorik değişkenler ile kodlanmıştır. Aynı şekilde ilgili yıllarda sürdürülebilirlik raporu yayınlayan firmalar raporlarına güvence denetimi yaptırmışsa 1 yaptırmamışsa 0 değerini alan kategorik değişkenler ile kodlanmıştır. Firmaların sürdürülebilirlik raporlarına ve güvence denetimi bilgilerine Kamuyu Aydınlatma Platformu (KAP) veya resmi internet sitelerinden erişilmiştir.

Araştırma kapsamında yapılan analizler Stata18 programı kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Kâr yönetimi modellerindeki metrik değerlerin tahmin edilmesi amacıyla her firma-yıl için ayrı yatay kesit regresyon analizi uygulanmış ve en küçük kareler yöntemi (EKK) ile modele ait katsayılar tahmin edilmiştir. Kâr yönetimi modellerinden elde edilen metrik değerler tahakkukların isteğe bağlı kısımlarını oluşturmaktadır. Daha sonra elde edilen metrik değerler ile sürdürülebilirlik raporu yayınlama ve güvence hizmeti alma durumları arasındaki ilişkileri incelemek için panel veri analizi yapılmıştır. Analiz kapsamında yer alan birden fazla birim ve zaman olduğu için ilişkinin tespitinde panel regresyon analizi yapılmıştır. Modellerin birim ve zaman boyutları eşanlı olarak ele alındığı için gözlem sayısındaki artış değişkenlerin serbestlik derecelerini artırmakta ve değişkenler arasındaki çoklu doğrusal bağlantı problemlerini azaltmaktadır. Böylece panel veri analizi kullanılması daha güvenilir tahminler elde edilmesini sağlamaktadır (Tatoğlu, 2012: 3).

İlk olarak veri seti değişken bazında uç(aykırı) değerlerden arındırılmıştır. Veri setinin sahip olduğu aykırı değerleri elimine etmek ve veri kaybına yol açmamak amacıyla veri setindeki en büyük ve en küçük değerlere sahip verileri törpüleme

(winsorize) işlemi yapılmıştır (Reifman ve Keyton, 2010: 1637). Veri setindeki uç değerler törpüleme işlemi ile %1-%99 olarak belirlenen sınır değerlere düşürülmüştür. Analizler bu değerler dikkate alınarak yapılmıştır.

4.4.4. Araştırmanın Örneklemi

İşletmelerin muhasebe bilgi kalitesi ile sürdürülebilirlik raporlaması yapması ve raporlarına güvence hizmeti almaları arasındaki ilişkinin analizi amacıyla BIST TÜM endeksinde yer alan işletmeler seçilmiştir. İnceleme döneminde toplam 318 firmanın 2590 gözlem sayısına ulaşılmıştır. Çalışma verileri Eikon & Datastream veri tabanından alınmıştır. Firmaların belirlenen yıllarda tüm verilerinin eksiksiz olması şartı sağlanmış ve bu nedenle eksik yıl ve firmalar analiz kapsamına dahil edilmemiştir. Çalışma kapsamında yer alan işletmelerin sektörlere göre dağılımı Tablo 4.1’de gösterilmiştir.

Tablo 4.1. İşletmelerin Sektörel Dağılımı

	Sektörler	Firma Sayısı	Yüzde
1	Bilgi ve İletişim	6	2%
2	Eğitim, Sağlık, Spor ve Diğer Sosyal Faaliyetler	8	3%
3	Elektrik, Gaz ve Su	25	8%
4	İdari ve Destek Hizmet Faaliyetleri	6	2%
5	İmalat	182	57%
6	İnşaat ve Bayındırlık	10	3%
7	Madencilik ve Taş Ocakçılığı	6	2%
8	Mesleki, Bilimsel ve Teknik Faaliyetler	4	1%
9	Oteller ve Lokantalar	9	3%
10	Tarım, Ormancılık ve Balıkçılık	2	1%
11	Teknoloji	31	10%
12	Toptan ve Perakende Ticaret	20	6%
13	Ulaştırma ve Depolama	9	3%
	Toplam	318	100.00%

Örneklemi oluşturan firmaların yarısından fazlası imalat sektöründe faaliyet göstermektedir. İmalat sektöründen sonra en fazla orana (%10) sahip sektör teknoloji sektörüdür. Örneklem içerisindeki en az orana (%0,6) sahip sektör ise tarım ormancılık ve balıkçılık sektörü olmuştur.

4.5. Araştırmanın Analizi ve Bulguları

Aşağıdaki Tablo 4.2’de kâr yönetimi parametrelerine ait tanımlayıcı istatistik sonuçları raporlanmıştır. Raporlanan veriler her bir değişken için 2008-2022 yılları

arasındaki 15 yıllık verilerin kullanılması ile hesaplanmıştır. Değişkenlerden Toplam Tahakkuklar kâr yönetiminin tespit edildiği modellerde kullanılan ortak bağımlı değişkendir. Diğer satırlarda yer alan değişkenler bu modellerin bağımsız değişkenlerini ifade etmektedir.

Tablo 4.2. Kâr Yönetimi Parametreleri Tanımlayıcı İstatistik Sonuçları

Değişkenler	Ortalama	Standart Sapma	En Küçük D.	En Büyük D.
Toplam Tahakkuklar	0.003	0.183	-0.467	0.675
Net Kâr	0.091	0.165	-0.330	0.725
Nakit Akışlar ¹	0.087	0.171	-0.452	0.656
Gelirdeki Değişim	0.291	0.480	-0.539	2.513
Maddi Duran Varlık	0.735	0.551	0.002	2.737
Gelirdeki Değişim- Alacaklardaki Değişim	0.245	0.736	-2.860	3.550

Tabloda görüldüğü gibi toplam tahakkuk tutarı ortalaması %0.3'dür bu durum dönemlerde raporlanan ortalama kârın işletmelerin ortalama nakit akışlarından daha fazla olduğunu göstermektedir. Başka bir ifadeyle ilgili dönemde raporlanan ortalama nakit akışlarının işletmelerde oluşan ortalama net kârından daha az olduğu sonucuna ulaşılabılır. İlgili dönemlerde raporlanan ortalama net kârın %9.1 ve faaliyetlerden sağlanan nakit akışları ortalamalarının %8.7 olması da tahakkukların ortalama değerini açıklamaktadır.

İncelenen 15 yıllık dönemde işletmelerin brüt maddi duran varlıklarının bir önceki dönem toplam varlıklarına oranının ortalama değeri 0.735'tir. Bu noktada brüt maddi duran varlıkların artması birikmiş amortisman tutarını da artıracaktır, dolayısıyla birikmiş amortismanların artması gider artırıcı fakat nakit çıkışı yaratmayan bir durumdur. Birikmiş amortismanlar nakit çıkışı yaratmayan bir gider olduğu için tahakkukları azaltmaktadır. Tabloda raporlanan verilere göre işletmelerin gelirlerindeki değişimin bir önceki yıl varlıklarına oranının ortalama değerinin 0.291 olduğu tespit edilmiştir. Gelirdeki değişim ve alacaklardaki değişim farkı ortalama değeri ticari alacaklarda meydana gelen artışın ortalama değerinin gelirlerdeki artışların ortalama değerlerinin aşağısında olduğunu göstermektedir. Bu durum

¹ Net akışlar, işletme faaliyetlerinden elde edilen nakit akışı ifade etmektedir.

işletmelerin gelirlerdeki değişim ve alacaklardaki değişim arasındaki farkı nakit olarak tahsil ettiğini gösterebilir.

Raporlanan değişkenlere ait korelasyon analizi sonuçları aşağıdaki Tablo 4.3'te gösterilmiştir.

Tablo 4.3. Kâr Yönetimi Değişkenleri Korelasyon Analizi Sonuçları

Değişkenler	Toplam Tahakkuklar	Net Kâr	Nakit Akışlar	Gelirdeki Değişim	Maddi Duran Varlık	Gelirdeki Değişim-Alacaklardaki Değişim
Toplam Tahakkuklar	-					
Net Kâr	0.491***	-				
Nakit Akışlar	-0.570***	0.413***	-			
Gelirdeki Değişim	0.244***	0.440***	0.148***	-		
Maddi Duran Varlık	-0.094***	-0.030	0.067***	-0.068***	-	
Gelirdeki Değişim-Alacaklardaki Değişim	0.095***	0.294***	0.165***	0.666***	-0.020	-

*%10 düzeyin de, **%5 düzeyinde, ***%1 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlılık ifade eder.

Tabloda kâr yönetimi metriklerinin hesaplanmasında kullanılan modellerin bağımlı ve bağımsız değişkenlerine ait korelasyon ilişkisi raporlanmıştır. Modellerde oklu bağımlılık sorununun olup olmadığının incelenmesi için modellerde yer alan bağımsız değişkenler arasındaki korelasyon ilişkisine bakılmıştır. Gujarati'ye (2022) göre Variance Inflation Factor (VIF) değeri 10'u aşan değişkenler çoklu bağlantı sorununa sahiptir. Modellere ait bağımsız değişkenler olan gelirdeki değişim – maddi duran varlık arasında ve gelirdeki değişim ile alacaklardaki değişim farkı değişkeni-maddi duran varlık arasında çoklu bağlantı sorununu tespit etmek için VIF değerlerine bakıldığında bu değerlerin 1.40 ve 1.38 çıktığı sonucuna ulaşılmıştır. Böylece kâr yönetimi modellerine ait bağımsız değişkenler arasında çoklu bağlantı sorununun olmadığı gözlemlenmiştir.

Korelasyon tablosuna göre kâr yönetimi hesaplanmasında kullanılan temel unsur olan toplam tahakkuklar ile bu değerin hesaplanmasında kullanılan net kâr arasında pozitif yönde 0.491 düzeyinde anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Tahakkuklar üzerinde etkisi olan diğer değişken olan nakit akışları ve tahakkuklar arasında ise, negatif yönde -0.570 düzeyinde anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Tahakkuklar, net kâr ve nakit akışlarının farkı olarak hesaplanmaktadır. Araştırma verileri de tahakkuklar ve tahakkukları meydana getiren bu iki değer arasındaki ilişkiyi desteklemektedir. Net kâr ile tahakkuklar arasındaki ilişkiye göre net kârın artması tahakkukları artıracığı gibi net kârın azalması da tahakkukları azaltacaktır. Öte yandan tahakkuklar ile nakit akışları arasındaki ilişkide ise tersi bir durum söz konusudur. Nakit akışlarının artmasının tahakkukları azaltıcı etkisi veya nakit akışlarının azalmasının tahakkukları artırıcı etkisi vardır.

Tabloya göre kâr yönetimi metrik değerlerinin hesaplanmasında kullanılan Jones Modeli'nin bağımlı değişkeni olan toplam tahakkuklar ile açıklayıcı değişkeni olan gelirlerdeki değişim arasında pozitif yönde 0.244 düzeyinde anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Jones modelinin diğer açıklayıcı değişkeni olan brüt maddi duran varlıklar ile toplam tahakkuklar arasında ise pozitif yönde -0.094 düzeyinde anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Kâr yönetimi hesaplanmasında kullanılan diğer model olan Modifiye Edilmiş Jones Modeli'nin bağımlı değişkeni olan toplam tahakkuklar ile bağımsız değişkeni olan gelirdeki değişim ile alacaklardaki değişim farkı arasında negatif yönde -0.095 düzeyinde anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Modifiye Edilmiş Jones Modeli bağımlı değişkeni toplam tahakkuklar ile diğer bağımsız değişken olan brüt maddi duran varlıklar arasında ise, negatif yönde -0.094 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki gözlemlenmiştir.

Jones Modeli ve Modifiye Edilmiş Jones Modellerine göre toplam tahakkukların hesaplanmasında gelirdeki değişim ve brüt maddi duran varlıklar aynı yönlü etki etmektedir. Yani işletmelerin gelirlerindeki değişimin ve maddi duran varlıklarının artması tahakkukları da artırmaktadır. İşletmelerin gelirlerindeki değişimin ve brüt maddi duran varlık tutarlarının azalmasının da tahakkuklara azaltıcı etkileri olmaktadır. Modifiye Edilmiş Jones modeli bağımsız değişkeni olan gelirlerdeki değişim ile alacaklardaki değişimin farkı ise tahakkuklar ile ters yönlü ilişki içerisindedir.

Kâr yönetimi metrik değerlerinin tahmini için kullanılan modellere ait tahmin sonuçları aşağıda verilmiştir.

Tablo 4.4. Jones Modeli Sonuçları

$$T A_{it} = \alpha_1(1/(A_{it-1})) + \beta_1 \Delta R E V_{it} / (A_{t-1}) + \beta_2 P P E_{it} / (A_{t-1}) + \epsilon_t$$

Bağımlı Değişken Toplam Tahakkuklar	Katsayı	Standart Sapma	t Değeri	P Değeri
Gelirdeki Değişim	0.091	0.007	12.55	0.000
Maddi Duran Varlık	-0.026	0.006	-4.07	0.000
Sabit Katsayı	-0.005	0.006	-0.72	0.470
F- test	90.92	Gözlem Sayısı		2590
Düzeltilmiş R ²	0.065	Prob>F		0.000

Tablo 4.5. Modifiye Edilmiş Jones Modeli Sonuçları

$$T A_{it} = \alpha_1(1/(A_{it-1})) + \beta_1 (\Delta R E V_{it} - \Delta R E C_{it}) / (A_{t-1}) + \beta_2 P P E_{it} / (A_{t-1}) + \epsilon_t$$

Bağımlı Değişken Toplam Tahakkuklar	Katsayı	Standart Sapma	t değeri	P değeri
Gelirdeki Değişim- Alacaklardaki Değişim	0.024	0.006	4.28	0.000
Maddi Duran Varlık	-0.032	0.008	-4.13	0.000
Sabit Katsayı	0.026	0.007	3.75	0.000
F- test	17.97	Gözlem Sayısı		2590
Düzeltilmiş R ²	0.020	Prob>F		0.000

Yukarıdaki tablolarda yer alan sonuçlar 2008-2022 yılları arasındaki her bir yıl için yapılan firma-yıl regresyon sonuçlarını göstermektedir. Tablo 4.4'te yer alan Jones Modeli tahmin sonuçlarına göre (Prob>F değeri 0.000) model anlamlıdır ve modelin açıklayıcılığını ifade eden düzeltilmiş R² değeri %6'dır. R² değeri model ile regresyon uyumunu gösterir, aynı zamanda modele dahil edilmesi gereken bağımsız değişken sayısının artması ile model-regresyon uyumu artırılabilir. Tablo 4.4'e göre modelin bağımsız değişkenleri istatistiksel olarak anlamlıdır (Prob>F değeri 0.000). Gelirdeki değişim bağımsız değişkenine ait katsayının tahakkukları pozitif yönde etkilediği görülmektedir. İşletmelerin gelirlerinde meydana gelen değişimlerin tahakkuklarına pozitif yönde etkisi olduğu söylenebilir. Maddi duran varlık değişkenine ait katsayının ise tahakkukları negatif yönde etkilediği görülmektedir. Bu durum işletmelerin brüt maddi duran varlıklarının artması ile birikmiş

amortisman tutarında da artış olacağından ve nakit çıkışı gerektirmeyen amortisman giderlerinin tahakkukları azaltmasından kaynaklanabilir.

Tablo 4.5’de yer alan sonuçlar Modifiye Edilmiş Jones Modeli tahmin sonuçlarını göstermektedir. Model anlamlıdır (Prob>F değeri 0.000) ve düzeltilmiş R^2 değeri %2’dir. Tabloya göre modelin bağımsız değişkenleri istatistiksel olarak anlamlıdır (Prob>F değeri 0.000). Gelirdeki değişim ve alacaklardaki değişim farkı bağımsız değişkenine ait katsayının tahakkukları pozitif yönde etkilediği görülmektedir. Maddi duran varlık değişkenine ait katsayının ise modelin tahakkuklarını negatif yönde etkilediği sonucuna ulaşılmaktadır. İki modelin de temel amacı kâr yönetimi tahmini yapabilmek için hesaplanması gereken artık değerlerin tahmin edilmesidir. Kâr yönetimi modellerinden elde edilen artık değerler çalışmanın ilk aşamasını oluşturmaktadır. Elde edilen artık değerler ile sürdürülebilirlik raporlaması yapma ve raporlara güvence hizmeti alma durumunun incelenmesi ise çalışmanın ikinci kısmını oluşturmaktadır.

Kâr yönetimi metrik değerleri, sürdürülebilirlik raporlaması, güvence hizmeti alma durumu ve kontrol değişkenlerine ait tanımlayıcı istatistik sonuçları Tablo 4.6’da yer almaktadır.

Tablo 4.6. Çalışma Modeli Tanımlayıcı İstatistik Sonuçları

Değişkenler	Ortalama	Standart Sapma	En Küçük D.	En Büyük D.
JM İhtiyari Tahakkuklar	-0.005	0.167	-0.649	0.689
MJM İhtiyari Tahakkuklar	0.003	0.162	-0.515	0.688
SR	0.137	0.344	0	1
GH	0.030	0.170	0	1
Aktif Kârlılık	0.072	0.139	-1.075	0.721
Büyüklik	20.340	1.800	14.880	25.860
Kaldıraç	0.109	0.139	0	0.625

Tablo 4.6’da değişkenlere ait ortalama, standart sapma, en küçük ve en büyük değerler yer almaktadır. Firmaların JM ve MJM’ne göre hesaplanan metrik değer ortalamaları sırasıyla -0.005 ve 0.003’tür. Örnekleme yer alan firmaların onbeş yıllık ihtiyari tahakkukları JM’ne göre ortalama -0.005, MJM’ne göre ise ortalama 0.003 değerinde kâr yönetimi yapıldığını ifade eder. Sıfır ve bir değerleri alan SR ve GH bağımsız değişkenleri ortalamalarının 0.137 ve 0.030 olduğu görülmektedir. Onbeş yıllık zaman süresince örneklem grubunun 0.137’si sürdürülebilirlik raporu yayınlarken bu raporların ise, %30’una güvence denetimi yaptırılmıştır. Modelde

kontrol değişkeni olarak yer alan aktif karlılık oranı ortalaması 0.072'dir. Varlıkların doğal logaritmasının alınması ile elde edilen firma büyüklüğünün ortalamasının 20.340 olduğu görülmektedir. Örnekleme yer alan firmaların varlıklarının borçla finanse edilen kısmını gösteren kaldıraç oranının 0 ile 0.625 arasında değiştiği ve ortalamasının 0.109 olduğu görülmektedir.

Tablo 4.7. Kâr Yönetimi, SR, GH ve Kontrol Değişkenleri Korelasyon Sonuçları

	Jones İT	MJM İT	SR	GH	Aktif Kârlılık	Büyüklik	Kaldıraç
Jones İT	-						
MJM İT	0.841***	-					
SR	-0.092***	-0.090***	-				
GH	-0.051***	-0.027	0.439***	-			
Aktif Kârlılık	0.258***	0.295***	0.019	0.019	-		
Büyüklik	-0.049***	-0.023	0.480***	0.275***	0.087***	-	
Kaldıraç	-0.127**	-0.132***	0.165***	0.094***	-0.329***	0.295***	-

*%10 düzeyinde ** %5 düzeyinde ***%1 düzeyinde anlamlı olduğunu ifade eder.

Korelasyon tablosuna göre hem Jones modelinden hem Modifiye Edilmiş Jones Modelinden elde edilen metrik değerlerin ifade ettiği isteğe bağlı tahakkuklar ile sürdürülebilirlik raporlaması yapma durumu arasında negatif yönde -0.092 ve -0.090 düzeylerinde anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir. JM metrik değerleri ile işletmelerin sürdürülebilirlik raporlarına güvence hizmeti alma durumları arasında negatif yönde -0.051 düzeyinde anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. MJM metrik değerleri ile işletmelerin sürdürülebilirlik raporlarına güvence hizmeti alma durumları arasında ise istatistiksel olarak anlamsız bir ilişki tespit edilmiştir.

Kâr yönetimi metrik değerleri ile aktif kârlılık arasında pozitif yönde 0.258 ve 0.295 düzeylerinde anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir. İki değişken arasındaki beklenen aynı yönlü ilişki aktif karlılığı yüksek işletmelerin daha çok kâr yönetimi uygulamalarında bulunduğunu göstermektedir. Aktif kârlılık ile SR ve GH arasında ise istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir. Firma büyüklükleri ile JM

metrik değerleri arasında beklenenin aksine negatif -0.049 düzeyinde anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Firma büyüklükleri ile MJM metrik değerleri arasında ise istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Firma büyüklüğü arttıkça kâr yönetimi uygulamalarının da artacağı düşüncesinin tersine araştırma sonuçlarına göre firma büyüklüğü arttıkça kâr yönetimi uygulamaları düşmektedir. Firma büyüklüğü ile SR ve GH arasında pozitif yönde 0.275 ve 0.087 düzeylerinde anlamlı ilişkiler vardır. Firma büyüklüğü arttıkça firmaların sürdürülebilirlik raporlaması yapma ve bu raporlara güvence hizmeti alma durumları da artış göstermektedir.

Firmalara ait kaldıraç oranları ile kâr yönetimi metrik değerleri arasında beklenenin aksine negatif -0.127 düzeyinde ve -0.132 düzeyinde anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir. Varlıklarını daha çok borç ile finanse eden işletmelerin bu durumu gizlemek için kâr yönetimi uygulamalarına başvurabileceği düşünülmektedir. Fakat araştırma sonucuna göre tam tersi bir sonuca ulaşılmıştır. Kaldıraç oranları ile SR ve GH arasında ise, pozitif yönde 0.136 ve 0.077 düzeyinde anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir. Bu sonuçlar doğrultusunda varlıklarını borç ile finanse etme durumu yüksek olan işletmeler bu durumun getireceği olumsuz düşünceleri yıkmak adına sürdürülebilirlik raporlaması yapmaya ve güvence denetimi yaptırmaya yönelebilirler.

Panel veri analizinde gerçekleştirilen ön testler sayesinde modelin analize uygunluğu test edilir. Oluşturulan modellerin analizlere uygulunu araştırma amacıyla bağımsız değişkenler arasında çoklu doğrusal bağlantı olup olmadığı test edilmektedir. Gujarati (2022) VIF (Variance Inflation Factor) değeri 10'u aşan değişkenlerin çoklu bağlantı sorunu içereceğini belirtmiştir. Çalışma modelinde çoklu doğrusal bağlantı tespiti için varyans şişirme faktörü (VIF) değerleri incelenmiş ve çoklu doğrusal bağlantı olmadığı tespit edilmiştir.

Panel veri analizinde bazı ön testler yapılarak araştırma modelinin analize uygunluğu, hangi model ve tahmincilerin kullanılacağı test edilmektedir. Öncelikle F testi, Breusch-Pagan LM testi ve LR (olabilirlik oranı) testleri yapılmıştır. Bu testler panel veri modellerindeki eğim ve sabit parametrelerin birim ve zamana göre nasıl değiştiğini saptamak için yapılmıştır. Üç teste göre de modeller hem birim hem zaman etkiye sahip olarak belirlenmiştir. Analizlerde sabit etkiler ve rassal etkiler modellerinden hangisinin kullanılacağını belirlemek üzere Hausman testi yapılmıştır. Testler sonucunda araştırma modellerinin tahmininde her birim ve zaman etkilere

sahip sabit etkiler modeli kullanılmıştır. Sabit etkiler modelinde değişkenlerin eğim katsayıları zaman ve yatay kesitleri için sabit olduğu fakat sabit parametre katsayısının değiştiği varsayımına dayanmaktadır (Greene, 2012: 399).

Kullanılacak tahmincinin belirlenmesinin ardından panel veri modellerinin etkinliğini bozan varsayımlardan sapmaların tespit edilmesi ve giderilmesini sağlamak amacıyla bazı testlere başvurulmaktadır. Oluşturulan modelde hata terimlerinin değişen varyans (heteroskedastisite²), birimler arası korelasyon ve otokorelasyon sorunları olup olmadığı araştırılmıştır. Panel veri modellerinin hata terimi varyanslarının birim içerisinde veya birimlere göre eşit olduğu kabul edilmektedir. Hata terimi varyanslarının birbirinden farklı olmasına değişen varyans sorunu denmektedir. Greene (2000) çalışmasına dayanarak değişen varyans tespitinde Değiştirilmiş Walt testi kullanılmış ve hata terimlerinde heteroskedastisite sorunu olduğu tespit edilmiştir.

Panel veri modellerinin genel varsayımlarından biri de hata terimlerinin birimlere göre bağımsız olduğudur. Modellerin birimleri arasında korelasyonunun tespiti için Pesaran (2004)'ın zaman boyutunun küçük birim boyutunun büyük olduğu durumlarda kullanmak amacıyla önerdiği Pesaran CD testi yapılmıştır. Teste göre birimler arasında korelasyon olduğu tespit edilmiştir. Kurulan modellerde etkinliği bozan varsayımlardan bir diğeri de hata terimlerinin birbirleri ile ilişkili olması yani otokorelasyondur. Otokorelasyonun tespiti için sabit etkili modelde Baltagi ve Wu (1999) yerel en iyi değişmez testi kullanılmış ve otokorelasyon olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Etkinliği bozan temel varsayım testlerinin ardından heteroskedastisite ve birimler arası korelasyon sorunlarına karşı dirençli tahmincilerden Driscoll ve Kraay (1998) tahmincisi kullanılarak tahmin yapılmıştır. Driscoll- Kraay tahmincisi zaman ve birim boyutlarının çok büyük olduğu durumlarda bile tutarlı sonuçlar veren bir tahmincidir (Tatoğlu, 2023: 359).

² Heteroskedastisite: Panel veri modellerinin hata terimi varyanslarının birim içerisinde veya birimlere göre eşit olduğu kabul edilmektedir. Heteroskedastisite (değişen varyans) hata terimi varyanslarının birbirinden farklı olmasıdır. Bu problemin göz ardı edilerek tahminler yapılması varyansların dolayısıyla standart hataların yanlış sonuçlar vermesine sebep olmaktadır. Varsayımdan sapmaların varlığı tespit edilerek uygun dirençli tahmincilerin kullanılması gerekmektedir (Tatoğlu, 2023:227-229).

Kâr yönetim modellerinden elde edilen artık değerler ile sürdürülebilirlik raporlaması yapma ve güvence denetimi yaptırma durumu arasındaki ilişkinin analizi aşağıdaki tablolarda incelenmeye çalışılacaktır.

Tablo 4.8. JM Regresyon Sonuçları

Çalışma Modeli Tahmin Sonuçları				
Panel A Sonuçları				
Bağımlı Değişken JM İT	Katsayı	Dirençli Standart Hata	t Değeri	p Değeri
SR	-0.019	0.009	-2.23	0.043
Aktif Kârlılık	0.340	0.034	10.18	0.000
Büyükölük	-0.011	0.005	-2.03	0.062
Kaldıraç	-0.049	0.035	1.37	0.193
Sabit katsayı	0.187	0.105	1.78	0.097
R ²	0.052	Prob>F		0.000
F - test	62.09	Gözlem Sayısı		2590
Panel B Sonuçları				
Bağımlı Değişken JM İT	Katsayı	Dirençli Standart Hata	t Değeri	p Değeri
GH	-0.048	0.016	-4.15	0.001
Aktif Kârlılık	0.346	0.068	5.12	0.000
Büyükölük	-0.005	0.004	-1.25	0.230
Kaldıraç	0.057	0.042	1.38	0.189
Sabit katsayı	0.081	0.083	0.98	0.344
R ²	0.053	Prob>F		0.000
F - test	84.61	Gözlem Sayısı		2590

Tablo 4.8 regresyon analizi sonuçlarını göstermektedir. Panel A ve Panel B'ye ait R² değerleri %5'dir ve F testlerine göre model anlamlıdır. Modelin açıklayıcılığını ifade eden R² değeri araştırma modeline farklı değişkenler eklenmesi ile artırılabilir. Panel A'da yer alan JM'den elde edilen ihtiyari tahakkuklar ile sürdürülebilirlik raporlaması yapma durumu bağımsız değişkeni arasındaki ilişki istatistiksel olarak anlamlıdır ve beklenen yönde negatif katsayıya sahiptir. Bu durum firmaların sürdürülebilirlik raporlaması yapmaları ile kâr yönetimi için isteğe bağı tahakkukları kullanmaları arasında negatif bir ilişki olduğunu göstermektedir. Başka bir ifadeyle sürdürülebilirlik raporlaması yapan işletmelerin kâr yönetimi uygulamalarını

yapmayı tercih etmedikleri veya daha az tercih ettikleri söylenebilir. Çalışma literatürdeki bazı çalışmalar ile benzer yönde sonuçlara ulaşmıştır (Hong ve Andersen, 2011; Almahrog vd., (2018); Şeker ve Şengür, (2021); Yalçın ve Güneş; (2023)). Bazı çalışmalar ile ise ters yönde sonuçlara ulaşılmıştır (Prior vd., (2008); Choi vd., (2013)).

Panel B sürdürülebilirlik raporlarına alınan güvence denetimi ile kâr yönetimi arasındaki ilişkilerin incelenmesi için Jones modeline göre oluşturulan regresyon tahmin sonucunu göstermektedir. Güvence denetimi ile ihtiyari tahakkuklar arasındaki ilişki istatistiksel olarak anlamlı ve negatif yönlüdür. Diğer bir ifadeyle sürdürülebilirlik raporları için güvence hizmeti alan işletmelerin kâr yönetimi uygulamalarını yapmayı tercih etmedikleri veya daha az tercih ettikleri söylenebilir. Meqbel vd. (2023) çalışmasında kâr yönetimi ile güvence denetimi arasında pozitif bir ilişki tespit etmişlerdir. Araştırmacılar bu durumu kârını yöneten işletmelerin bunu saklamak ve güvenilirliklerini artırmak için sürdürülebilirlik raporu yayınladıkları ve güvence hizmeti aldıkları şeklinde yorumlamışlardır. Kâr yönetimi ile kontrol değişkenlerinden aktif kârlılık arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki tespit edilirken finansal kaldıraç ve firma büyüklüğü ile anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir.

Araştırmada kâr yönetimi muhasebe bilgi kalitesi göstergesi olarak kullanılmakta ve düşük kâr yönetimi yüksek muhasebe kalitesini göstermektedir. Dolayısıyla regresyon sonuçları (Panel A) sürdürülebilirlik raporlaması yapan işletmelerin daha az kâr yönetimi uygulamalarında bulunduklarını göstermektedir. Bu durumda “H₁ Firmaların muhasebe bilgi kalitesi ile sürdürülebilirlik raporu yayınlaması arasında pozitif anlamlı bir ilişki vardır.” hipotezi desteklenmiştir. Ayrıca regresyon sonuçlarına göre (Panel B) Sürdürülebilirlik raporlarına güvence denetimi yaptıran firmaların daha az kâr yönetimi uygulamalarında bulunduklarını göstermektedir. Regresyon sonuçlarına göre “H₂: Firmaların muhasebe bilgi kalitesi ile sürdürülebilirlik raporlarına güvence denetimi yaptırmaları arasında pozitif anlamlı bir ilişki vardır.” hipotezi de desteklenmiştir.

Tablo 4.9. MJM Regresyon Sonuçları

Çalışma Modeli Tahmin Sonuçları				
Panel C Sonuçları				
Bağımlı Değişken MJM İT.	Katsayı	Dirençli Standart Hata	t Değeri	p Değeri
SR	-0.025	0.010	-2.32	0.036
Aktif Kârlılık	0.344	0.069	4.95	0.000
Büyüklik	-0.003	0.005	-0.67	0.515
Kaldıraç	0.057	0.041	1.42	0.179
Sabit katsayı	0.038	0.089	0.42	0.678
R ²	0.062	Prob>F		0.000
F - test	51.24	Gözlem Sayısı		2590
Panel D Sonuçları				
Bağımlı Değişken MJM İT.	Katsayı	Dirençli Standart Hata	t Değeri	p Değeri
GH	0.005	0.016	0.31	0.764
Aktif Kârlılık	0.360	0.034	10.22	0.000
Büyüklik	-0.011	0.005	-2.36	0.034
Kaldıraç	-0.050	0.036	1.40	0.183
Sabit katsayı	0.196	0.095	2.06	0.059
R ²	0.060	Prob>F		0.000
F - test	20.70	Gözlem Sayısı		2590

Tablo 4.9'a göre kurulan modelin R² değeri %6'dır ve F testine göre model anlamlıdır. Panel C'ye göre MJM metrik değerleri ile sürdürülebilirlik raporlaması yapma durumu bağımsız değişkeni arasındaki ilişki istatistiksel olarak anlamlıdır ve beklenen yönde negatif katsayıya sahiptir. Bu durum firmaların sürdürülebilirlik raporlaması yapmaları ile kâr yönetimi için isteğe bağlı tahakkukları kullanmaları arasında negatif bir ilişki olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla sürdürülebilirlik raporlaması yapan işletmelerin daha az kâr yönetimi yapma eğiliminde oldukları söylenebilir. Diğer bir anlatımla araştırma kapsamında yer alan ve sürdürülebilirlik raporlaması yapan işletmelerin muhasebe bilgi kalitesinin diğerlerine göre daha iyi olduğu sonucu da ortaya çıkmaktadır.

Modifiye Edilmiş Jones Modeline göre oluşturulan modelde (Panel D) güvence hizmetleri bağımsız değişkeni ile ihtiyari tahakkuklar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Bu modele göre sürdürülebilirlik raporlarına

alınan güvencenin kâr yönetimi uygulamalarını etkilemediği sonucuna ulaşılabilir. Ayrıca kâr yönetimi ile kontrol değişkenlerinden aktif kârlılık arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki, finansal kaldıraç ve firma büyüklüğü ile ise anlamsız bir ilişki tespit edilmiştir.

Araştırma bulguları sürdürülebilirlik raporlaması yapan işletmelerin daha az kâr yönetimi uygulamalarında bulunduklarını göstermektedir. Bu durumda “H₁: Firmaların muhasebe bilgi kalitesi ile sürdürülebilirlik raporu yayınlaması arasında pozitif anlamlı bir ilişki vardır.” hipotezi desteklenmiştir. Öte yandan Panel D sürdürülebilirlik raporlarına alınan güvencenin kâr yönetimi uygulamalarını etkilemediği sonucuna ulaşıldığını göstermektedir. Dolayısıyla “H₂: Firmaların muhasebe bilgi kalitesi ile sürdürülebilirlik raporlarına güvence denetimi yaptırmaları arasında pozitif anlamlı bir ilişki vardır.” hipotezi reddedilmiştir.

Özetle modellerin tamamı dikkate alındığında araştırma yapılan işletmeler bağlamında beklenen sonuçların elde edildiği anlaşılmaktadır. İsteğe bağlı raporlar vasıtasıyla bilgi kullanıcılarının bilgi ihtiyacını karşılayan işletmelerin muhasebe bilgi kalitesi açısından kaliteli bilgi sunmaları beklenen bir durumdur. Bilgi kullanıcıları sunulan bilgilerin gerçeğe uygun olmasını ve bilgi anlamında ihtiyaçlarını karşılamasını istemektedirler. Bu anlamda bilgilerin tam, hatasız ve tarafsız olması beklenmektedir. Başka bir anlatımla mali nitelikteki olayların tamamının finansal raporlarda yer alması, sunulan bilgilerin her kesime eşit şekilde tarafsız sunulması ve sunulan bilgilerin doğru olması gerekmektedir. Ayrıca sunulan bilginin geçmişi teyit etme ve gelecekle ilgili tahminde bulunmada kullanılabilir olma özelliğinin bulunması gerekmektedir. Bu bilgilerin kaliteli olduğu ve temel bilgi kullanıcılarının kullanabileceği faydalı bilgiler olarak anılmaktadır. Sürdürülebilirlik raporlamaları ile isteğe bağlı olarak bilgi raporlayan ve bu bilgileri güvence denetim hizmeti olarak teyit ettiren işletmelerin sundukları bilgilerin kalitesinin yüksek olması beklenen bir sonuçtur.

5.SONUÇ VE ÖNERİLER

Ticari hayatın en önemli yapı taşlarından biri olan kamuya açık işletmelerin finansal ve finansal olmayan bilgilerini müşterileri, yatırımcıları, kredi veren paydaşları, düzenleyici otoriteler ve en önemlisi kamu ile paylaşımları önemlidir. İşletmelerin bu yükümlülüğü kimi zaman dürüstçe yönetilememektedir. İşletme yöneticileri bazen firma bilgilerini kendi çıkarlarını gözetmek uğruna veya işletme bilgilerini farklı aktarmak için çeşitli uygulamalara başvurabilmektedirler. Etik açıdan uygun olmayan bu uygulamalar finansal ve finansal olmayan bilgilerin manipüle edilmesine ve bilgi kullanıcılarının yanlış yönlendirilmesine sebebiyet vermektedir. Firmalardan muhasebe bilgilerini öncelikle ihtiyaca ve gerçeğe uygun şekilde sunmaları beklenmektedir. Bu bilgilerin aynı zamanda karşılaştırılabilir, doğrulanabilir, anlaşılabilir olması ve zamanında sunulması da önemlidir.

Firmaların bilgilerinin açık, doğru ve güvenilir olmasına ihtiyaç duyan paydaşlar işletmelerin yayınladığı finansal ve finansal olmayan raporlar sayesinde bu bilgileri edinerek karar verirler. Dolayısıyla bilgi kullanıcılarının doğru karar almasındaki en önemli araç firmaların raporlarıdır. Bu raporların manipüle edilerek hazırlanması, hileli olması veya muhasebe bilgi kalitesinin düşük olması istenmeyen durumlardır.

Yaşanan finansal krizler ve skandallar firmaların muhasebe bilgilerinin kalitesine dikkat çekerken öte yandan dünyada yaşanan iklim krizi, sosyal eşitsizlik ve kurumsal sorunlar finansal olmayan raporların artmasına sebep olmuştur. Çevresel, sosyal ve yönetim konularının hem ayrı ayrı hem bütüncül şekilde sunulduğu yeni raporlama şekilleri ortaya çıkmıştır. Kurumsal sosyal sorumluluk raporları, sürdürülebilirlik raporları ve ESG raporları bu raporlardan bazılarıdır. Muhasebenin temel kavramlarından sosyal sorumluluk ve tam açıklama kavramları gereğince zaten firmaların finansal olmayan uygulamalarını da paydaşları ile paylaşımları önem arz etmektedir.

Günümüzde çevresel, sosyal ve yönetim bilgilerinin detaylı şekilde sunulduğu sürdürülebilirlik raporları işletmeler tarafından oldukça benimsenmiş ve sunulma sıklığı artmıştır. Sürdürülebilirlik raporlarının artışıyla ve sunulan bilgilerin çeşitlenmesiyle birlikte finansal raporlarda olduğu gibi bu raporların da denetime tabi tutulması sağlanmıştır. Konusunda uzman sürdürülebilirlik hizmeti veren firmalarca

sürdürülebilirlik raporlarına güvence denetimi yapılabilmektedir. Firmaların raporlarında sunduğu bilgilerin uzmanlarca doğrulanması paydaşlar nezdindeki meşruluğu artıracak için firmalar tarafından önemsenmektedir.

Çalışma kapsamında firmaların muhasebe bilgi kaliteleri ve sürdürülebilirlik raporu yayınlama durumları aynı zamanda bu raporlara güvence denetimi yaptırmaları arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu ilişki 2008-2022 yılları arasında Borsa İstanbul BİST TİM Endeksinde yer alan 318 firmanın 2.590 gözlemi ile incelenmiştir. Çalışmada muhasebe bilgi kalitesi temsilcisi olarak tahakkuk temelli kâr yönetimi incelenmiştir. Kâr yönetimi modellerinden literatürde en çok kullanılan Jones Modeli ve Modifiye Edilmiş Jones Modeli kullanılarak modeller arasındaki farklılıklar da araştırılmıştır. Çalışma modeli bağımlı değişkeni muhasebe bilgi kalitesi temsilcisi olan kâr yönetimi ve bağımsız değişkenleri de SR ve GH olarak belirlenmiştir. Aynı zamanda kontrol değişkenleri olarak aktif kârlılık, kaldıraç oranları ve firma büyüklüğü incelenmiştir. Çalışma modeli her iki kâr yönetim modeline göre ayrı olarak incelenmiştir. Çalışma kapsamında SR ve GH durumlarını incelemek üzere iki farklı hipotez test edilmiştir.

Çalışma bulgularına göre hem Jones Modeli ile hem Modifiye Edilmiş Jones Modeli ile saptanan kâr yönetimi ve sürdürülebilirlik raporlaması arasında beklenen yönde negatif ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Bu durumda sürdürülebilirlik raporlaması yapan işletmelerin kâr yönetimi uygulamalarını kullanmadığı ya da daha az kullandığı söylenebilir. Çalışmada kâr yönetimi muhasebe bilgi kalitesi temsilcisi olduğundan yüksek kâr yönetimi düşük muhasebe bilgi kalitesini de ifade etmektedir. Aynı zamanda tam tersi düşük kâr yönetimi yüksek muhasebe bilgi kalitesini göstermektedir. Bu durumda sürdürülebilirlik raporu yayınlayan işletmelerin muhasebe bilgi kalitelerinin de yüksek olduğu sonucu çıkarılır. Bu bulgular ışığında H_1 hipotezi desteklenmiştir, firmaların sürdürülebilirlik raporu yayınlaması ile muhasebe bilgi kalitesi (hem JM hem MJM göre) arasında pozitif anlamlı bir ilişki vardır.

Sürdürülebilirlik raporlarına alınan güvence denetimi de her iki kâr yönetimi modeline göre ayrı olarak incelenmiştir. Bulgulara göre Jones Modeli metrik değerleri ile hesaplanan kâr yönetimi ile sürdürülebilirlik raporlarına alınan güvence denetimi arasında beklenen yönde negatif ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Bu modele göre sürdürülebilirlik raporlarına güvence denetimi

yaptıran işletmelerin kâr yönetimi uygulamalarını tercih etmedikleri ya da daha az tercih ettikleri söylenebilir. H₂ hipotezi bu sonuçlara desteklenmiş olur. Dolayısıyla firmaların sürdürülebilirlik raporları için yaptırdıkları güvence denetimi ile muhasebe bilgi kalitesi (JM göre) arasında pozitif anlamlı bir ilişki vardır. MJM'ne göre hesaplanan kâr yönetimi ile güvence hizmeti arasında ise istatistiksel olarak anlamlı bir sonuç bulunmamıştır. Dolayısıyla H₂ hipotezi MJM'ne göre desteklenememiş olup firmaların sürdürülebilirlik raporları için yaptırdıkları güvence denetimi ile muhasebe bilgi kalitesi (MJM göre) arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Çalışma sonuçları genel olarak değerlendirildiğinde sürdürülebilirlik raporlaması yapan firmaların muhasebe bilgi kaliteleri de yüksek, yapmayan firmaların muhasebe bilgi kaliteleri daha düşüktür sonucuna varılabilir. Aynı zamanda modellerden birine göre (JM) sürdürülebilirlik raporlarına alınan güvence denetiminin alınması daha yüksek muhasebe bilgi kalitesinin varlığını gösterirken, diğer modele göre (MJM) güvence denetimi ile muhasebe bilgi kalitesi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmadığı sonucuna varılmıştır.

Çalışma literatürde yer alan kurumsal sosyal sorumluluk, ESG, sürdürülebilirlik raporlaması gibi finansal olmayan bilgiler ile kâr yönetimi arasındaki ilişkiyi araştıran Hong ve Andersen (2011), Bozzolan vd. (2015), Kaya ve Yazan (2017), Almahrog vd. (2018), Velte (2019), Önce ve Çavuş (2020) ve Yalçın ve Güneş (2023) ile benzer sonuçlara ulaşmıştır. Öte yandan çalışma Prior vd. (2008), Choi vd. (2013) ve Meqbel vd. (2023) çalışmaları ile farklı sonuçlara ulaşmıştır.

Firmaların sürdürülebilirlik raporları aracılığıyla bilgilerini paydaşlarına sunmaları ve bu raporlara bağımsız üçüncü kişilerce denetim yaptırmaları firmaların kurumsal sürdürülebilirliğin temel unsurlarından olan hesap verilebilirliği artırmalarını sağlar. Hesap verilebilirliğin artması ile firma ve paydaşları arasında daha şeffaf bilgi iletişimi gerçekleşir. Böylece güven ortamı da sağlanır. Güven ortamının olduğu firma- paydaş ilişkilerinde daha etkin ve doğru yönetilen yatırımcı ilişkileri kurulabilir. Firmalar açısından bu ilişkilerin kurulması uzun vadeli yatırımcı ve kaynak bulmada faydalar sağlayacaktır. Potansiyel yatırımcıların firmaya çekilmesinin yanı sıra işletme sürekliliğini sağlamak için de sağlam, güvenli ilişkiler kurmak ve şeffaf bilgi akışının sağlanması önem arz etmektedir.

Yatırımcılar açısından önem arz eden konulardan biri de firmaların karşı karşıya kalabilecekleri finansal ve finansal olmayan risklerdir. Hem küresel hem de yerel yatırımcılar firmalara ait riskleri bilerek yatırım kararlarını vermek isterler. Firma stratejileri ve raporları bu noktada birer rehber niteliği taşır. Kaliteli muhasebe bilgisi ile oluşturulan finansal raporlar ve sürdürülebilirlik faaliyetlerinin açıklandığı sosyal raporlar sayesinde yatırımcı beklentilerine cevap verilmiş olur. Aynı zamanda firmalar sunduğu bilgiler sayesinde sorumlu şirket imajı oluşturabilir, marka değerini artırabilir ve rekabet avantajı sağlayabilir.

Dünya genelinde sürdürülebilirlik ile ilgili düzenlemeler gönüllülük esasına dayansa da iklim krizi ve ülkeler arası yapılan anlaşmalar yakın zamanda firmaların çevresel, sosyal, ekonomik ve yönetim bilgilerinin sunulmasının zorunlu hale gelmesi beklenmektedir. Ülkemizde ilk sürdürülebilirlik raporu Aksa Akrilik Kimya Sanayii A.Ş. tarafından 2004'te yayınlanmış ve günümüze kadar katlanarak artmıştır. Sürdürülebilirlik raporlaması 2014 yılında Borsa İstanbul tarafından BIST SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK Endeksinin hesaplanmaya başlamasıyla firmalar tarafından daha hızlı benimsenmeye başlamıştır. Son yıllarda Kamu Gözetimi Kurumu tarafından sürdürülebilirlik raporlaması çerçeveleri (TSRS S1 ve TSRS S2) ve güvence denetimine ilişkin rehber ve esaslar mevzuata kazandırılmıştır. Bu gelişmeler paydaşların firmaların finansal olmayan bilgilerine ve uygulamalarına ulaşmada yaşadıkları sorunları giderecek ve standartlara bağlı daha anlaşılır bilgiler edinilmesini sağlayacaktır.

Literatürde firmaların muhasebe bilgi kalitesi ile hem sürdürülebilirlik raporlaması hem de güvence denetimi bilgilerini birlikte incelemesini içeren Türkiye'de çok sınırlı sayıda çalışmaya rastlanmıştır. Firmaların da son yıllarda üzerinde durduğu bir konu olan finansal olmayan raporlara alınan güvence denetimi Türkiye'deki akademik yazında oldukça az incelenmiştir. Dolayısıyla muhasebe bilgi kalitesi ile sürdürülebilirlik raporlaması ve güvence denetimi arasındaki ilişkinin belirlenmesinin hem akademik olarak hem de firma ve yatırımcılar açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

Çalışmanın bazı kısıtları bulunmaktadır. BIST TİM endeksinde yer alan firmalar için incelenen firma-yıl gözlemlerinde geçmişe dönük firma bilgilerinin sağlıklı şekilde yayınlanmamasından dolayı gözlem sayısında düşüş yaşanmıştır. Bunun yanı sıra araştırmada kullanılan örneklem borsaya kote olan ve çeşitli

sektörlerde faaliyet gösteren işletmelerden oluşmakta olup çalışma sonucunu etkileyen sektörel bir etki tespit edilmemiştir. Çalışmanın bu kısıtını gidermek için sektör kuklası eklenerek sektörel etkiler incelenebilir. Çalışma diğer ülke verileri ile gerçekleştirilirse ülkeler arasındaki kâr yönetimi ve sürdürülebilirlik ile güvence durumları arasındaki farklılıklar da tespit edilebilecektir. Çalışmanın bir diğer kısıtı ise, çalışma kapsamında oluşturulan modelin kâr yönetimi modellerinden sadece tahakkuk temelli kâr yönetimi tespit modelleri kullanılarak analiz edilmiş olmasıdır. Gelecek çalışmalarda faaliyet temelli veya karma modeller de kullanılarak kâr yönetimi ile sürdürülebilirlik raporlaması ve güvence denetimi ilişkileri de incelenebilir. Bu modeller karşılaştırılarak daha güçlü sonuçlara ulaşılabilir.

İşletmelerin paydaşlarına güvenilir bilgi sunmaları açısından kâr yönetimi uygulamalarını mümkün olduğunca az kullanmaları ve sürdürülebilirlik raporlaması yaparak çevresel, sosyal ve ekonomik bilgilerini sunmaları yararlı olacaktır.

Sürdürülebilirlik raporlarına alınan bağımsız güvence işletmeler, yatırımcılar ve politika yapıcı otoriteler tarafından farklı şekillerde avantajlar ortaya çıkarabilir. Öncelikle işletmeler güvence denetimi sayesinde güçlü ve zayıf yönlerini belirleyerek iyileştirme alanlarını belirleyebilirler. İşletmeler güvence denetimi sayesinde şirket itibarını güçlendirerek paydaş ilişkilerini sağlamlaştırır ve rekabet avantajı sağlayabilirler. Yatırımcılar açısından güvence denetimi güven duygusunun oluşmasını sağlayarak bilinçli kararlar alınmasına olanak sağlayabilir. Buna ek olarak güvenilir raporlar yatırımcı ve işletme arasındaki ilişkileri kuvvetlendirerek potansiyel yatırım risklerinin azaltılmasını sağlayabilir. Politika yapıcılar açısından ise, sürdürülebilirlik raporlarında sunulan bilgilerin denetlenmesi sayesinde sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşmadaki stratejilerini gözden geçirebilir ve geliştirebilirler.

İşletmelerin kaliteli muhasebe bilgisine sahip olmaları, sürdürülebilirlik raporlaması yapmaları, güvence hizmeti almaları ve bu konuların bağlantısının kurulması hem işletmeler hem de tüm toplum açısından dikkate alınmasında fayda olan konulardır. İşletmelerin sürekliliğinin sağlanması, değer ve kâr maksimizasyonu yaratma, kaynakların bilinçli tüketimi, ekonomik refaha katkı ve toplum yararına sorumlu faaliyetlerde bulunma konularında işletmeler her zamankinden daha fazla rol üstlenmelidir. Artık tüm insanlık için odak noktası haline gelen sürdürülebilirlik kavramı üretim, yönetim ve diğer faaliyetlerin iç içe olduğu ve birbirini etkilediği

işletmelerde her alana etki etmektedir. Tüm kurumları ilgilendiren sürdürülebilirlik kavramının gelecek nesillerin ihtiyaçlarının gözetilmesi açısından bir aė gibi yayılması kaçınılmaz ve gereklidir.

Gelecek çalışmalarda sürdürülebilirlik raporlaması yapan işletmelerin çevresel, sosyal ve ekonomik raporlamaların ayrı ayrı bilgi kalitesi incelenebilir. Aynı zamanda bağımsız denetimden alınan bilgilerin (atık, emisyon vb. bilgileri) artırılmasını sağlamak ve bu raporların kullanılması ile yaşanabilecek bilgi manipülasyonunun önüne geçilmesi amacıyla denetim raporlarının kalitesi de incelenebilir. Diğer taraftan denetim kalitesi ile sürdürülebilirlik raporlaması ve bilgi kalitesi arasındaki ilişki incelenebilir. Sürdürülebilirlik raporlaması, firma performansı, firma değeri ve kurumsal yönetim gibi farklı kavramlar irdelenebilir. Öte yandan sürdürülebilirlik raporlamalarının kaliteleri araştırma konusu yapılabilir. Son olarak ülke bazlı işletmelerin sürdürülebilirlik raporlamaları muhasebe ve finansal açıdan farklı konularla birleştirilerek karşılaştırmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Accountability. (2018). Aa1000 Accountability Principles 2018. https://www.Accountability.Org/Static/6b3863943105f2a5c4d5fc96affb750d/Aa1000_Accountability_Principles_2018.Pdf
- Akarçay, Ç. (2014). Sürdürülebilirlik Muhasebesi Standartları Kurulu. *Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi*, 11(42), 1-11.
- Aktan, C. C. ve Börü, D. (2007). Kurumsal Sosyal Sorumluluk. *Kurumsal Sosyal Sorumluluk: İşletmeler ve Sosyal Sorumluluk*, 11-36.
- Alimehmeti, G. ve Paletta, A. (2012) Ownership Concentration and Effects over Firm Performance: Evidences From Italy. *European Scientific Journal*, 8(22), 39-49.
- Almahrog, Y. Ali Aribi, Z. ve Arun, T. (2018). Earnings Management and Corporate Social Responsibility: Uk Evidence. *Journal of Financial Reporting and Accounting*, 16(2), 311-332.
- Aras, G. (2007). Kurumsal Sosyal Sorumluluk: Muhasebe ve Denetim Alanına Yansımaları. *Türkiye İç Denetim Enstitüsü Dergisi*, 20, 24-29.
- Aren, S. (2003). *Yöneticilerin Kâr Yönetimi ile İlgili Tutumları ve İmkb'de Bir Uygulama*, Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gebze.
- Arıcı Demirel, N. ve Karğın, M. (2017). Muhasebe Bilgilerinin Kalitesini Etkileyen Faktörler Üzerine Bir Literatür İncelemesi. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 24(1), 215-232.
- Arslan, Z. (2017). *Sürdürülebilirlik ve Kurumsal Marka Entegrasyonunda Sürdürülebilir Kurumsal Marka Kavramı ve Yansımaları*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Yaşar Üniversitesi, İstanbul.
- Atabay, E. (2019). Kurumsal Sürdürülebilirlik Raporları ve Güvence Denetimi: Türkiye’de GRI Rehberine Göre Raporlama Yapan Firmalar Üzerinde Bir Araştırma. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 21(4), 904-922.
- Aydın, A. (2021). *Sürdürülebilirlik Balans Skor Kart Yöntemi ile Performans Ölçümü: Diş Hekimliği Fakültesinde Uygulama*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.
- Ayral, G. ve Saracel, N. (2021). Etik İklimin Kurumsal İtibar ve Kurumsal Sürdürülebilirlik Yaklaşımına Etkisi. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 13(3), 2376-2395.
- Aytekin, S. ve Erol, A. F. (2018). Finansal Performans Kurumsal Sürdürülebilirlik Performansının Temel Belirleyicisi Midir? Bist Sürdürülebilirlik Endeksinde Aras Yöntemi ile Uygulama. (17. Uik Özel Sayısı), 869-886.
- Ball, R. (2001). Infrastructure Requirements for an Economically Efficient System of Public Financial Reporting And Disclosure. *Brookings-Wharton Papers on Financial Services*, 2001(1), 127-169.
- Baltagi, B. H. ve Wu, P. X. (1999). Unequally Spaced Panel Data Regressions with Ar (1) Disturbances. *Econometric Theory*, 15(6), 814-823.

- Bansal, P. (2005). Evolving Sustainably: A Longitudinal Study of Corporate Sustainable Development. *Strategic Management Journal*, 26(3), 197-218.
- Barth, M. E. Landsman, W. R. ve Lang, M. H. (2008). International Accounting Standards and Accounting Quality. *Journal of Accounting Research (Wiley-Blackwell)*, 46(3), 467-498.
- Bayırlı, R. (2007). Yaratıcı Muhasebe, Etik, Firma Değeri ve Örnek Bir Uygulama. *Gazi Kitabevi*, 1.
- Becker, B. (1987). Sustainability Assessment: A Review of Values, Concepts, and Methodological Approaches. *Issues in Agriculture*, 10, 1-70.
- Beckett, R. ve Jonker, J. (2002). Accountability 1000: A New Social Standard for Building Sustainability. *Managerial Auditing Journal*, 17(1/2), 36-42.
- Beyhan, E. (2008). Sürdürülebilir Kalkınma-Çevre ve Yerel Yönetimler. *Yerel Siyaset Aylık Bilimsel Siyasi Dergi*, 35, 12-17.
- Bhattacharya, U. Daouk, H. ve Welker, M. (2003). The World Price of Earnings Opacity. *Accounting Review*, 78(3), 641-678.
- Bini, L. ve Bellucci, M. (2020). Integrated Sustainability Reporting. *Integrated Sustainability Reporting*.
- Borsa İstanbul. (2014). *Sürdürülebilirlik ile İlgili Özet Bilgiler*. https://Borsaistanbul.Com/Datum/Surdurulebilirlik/Surdurulebilirlik_Ozet_Bilgiler.Pdf
- Borsa İstanbul. (2019). *Entegre Faaliyet Raporu*. Erişim Tarihi: 1.11.2023 <https://Borsaistanbul.Com/Files/Borsa-Istanbul-2019-Entegre-Faaliyet-Raporu.Pdf>
- Bostancı, S. (2002). Küreselleşen Muhasebede Standartlaşma ve Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu. *Mali Çözüm Dergisi*, 59, 16-59.
- Bozkurt, N. (2012). Türmob Bağımsız Denetim Eğitimi Ders Notları. Türmob Yayınları, Ankara.
- Bozlağan, R. (2010). *Sürdürülebilir Gelişme Düşüncesinin Tarihsel Arka Planı*. Journal of Social Policy Conferences.
- Bozzolan, S. Fabrizi, M. Mallin, C. A. ve Michelon, G. (2015). Corporate Social Responsibility and Earnings Quality: International Evidence. *The International Journal Of Accounting*, 50(4), 361-396.
- Bögel, P. M. (2019). Company Reputation and Its Influence on Consumer Trust in Response to Ongoing Csr Communication. *Journal of Marketing Communications*, 25(2), 115-136.
- Bryce, M. Ali, M. J. ve Mather, P. R. (2015). Accounting Quality in The Pre-/Post-Ifrs Adoption Periods and The Impact on Audit Committee Effectiveness — Evidence from Australia. *Pacific-Basin Finance Journal*, 35, 163-181.
- Cascino, S. Pugliese, A. Mussolino, D. ve Sansone, C. (2010). The Influence of Family Ownership on The Quality of Accounting Information. *Family Business Review*, 23(3), 246-265.

- Casey, R. J. ve Grenier, J. H. (2015). Understanding and Contributing to The Enigma of Corporate Social Responsibility (Csr) Assurance in The United States. *Auditing: A Journal Of Practice & Theory*, 34(1), 97-130.
- Chen, H. Tang, Q. Jiang, Y. ve Lin, Z. (2010). The Role of International Financial Reporting Standards in Accounting Quality: Evidence From The European Union. *Journal Of International Financial Management & Accounting*, 21(3), 220-278.
- Chih, H.-L. Shen, C.-H. ve Kang, F.-C. (2008). Corporate Social Responsibility, Investor Protection, and Earnings Management: Some International Evidence. *Journal Of Business Ethics*, 79, 179-198.
- Choi, B. B. Lee, D. ve Park, Y. (2013). Corporate Social Responsibility, Corporate Governance and Earnings Quality: Evidence from Korea. *Corporate Governance: An International Review*, 21(5), 447-467.
- Cohen, D. A. (2004). *Quality of Financial Reporting Choice: Determinants and Economic Consequences*. Doctoral Dissertation. Northwestern University.
- Colombo, U. (2001). The Club of Rome and Sustainable Development. *Futures*, 33(1), 7-11.
- Comyns, B. B. (2013). *Corporate Sustainability Reporting: Towards An Understanding Of Reporting Quality* Doctoral Dissertation, The University of Leeds.
- Çalışan, C. (2021). *Muhasebe Bilgi Kalitesinin Sermaye Piyasasına Etkisi: Bist 50 Üzerine Bir Uygulama*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi. İstanbul.
- Çalışan, C. ve Erdem, B. (2021). Muhasebe Bilgi Kalitesinin Sermaye Piyasasına Etkisi: Bist-50 Üzerine Bir Uygulama. *Ardahan Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(2), 134-141.
- Çalışkan Özsözgün, A. (2012). Sürdürülebilirlik Raporlaması. *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi*, 5(1), 41-68.
- Çeltikci, M. (2023). *Sürdürülebilirlik Raporlamasında Güvence Denetimi ve Bist'de Bir Araştırma*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Manisa.
- Daştan, A. ve Bellikli, U. (2015). Kurumsal Sosyal Sorumluluk ve Muhasebe Etkileşimi: Türkiye'de Kurumsal Yönetim Endeksine Dâhil İşletmelerde Bir Araştırma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Üniversitesi Dergisi*, 10(1), 177-208.
- Dauth, T. Pronobis, P. ve Schmid, S. (2017). Exploring the Link Between Internationalization of Top Management and Accounting Quality: The Cfo's International Experience Matters. *International Business Review*, 26(1), 71-88.
- Dechow, P. M. ve Dichev, I. D. (2002). The Quality of Accruals and Earnings: The Role of Accrual Estimation Errors. *The Accounting Review*, 77(S-1), 35-59.
- Dechow, P. M. Kothari, S. P. ve Watts, R. L. (1998). The Relation Between Earnings and Cash Flows. *Journal of Accounting and Economics*, 25(2), 133-168.

- Dechow, P. M. ve Schrand, C. M. (2004). Earnings Quality in: Research Foundation of Cfa Institute Charlottesville, Va.
- Dechow, P. M. Sloan, R. G. ve Sweeney, A. P. (1995). Detecting Earnings Management. *Accounting Review*, 193-225.
- Deegan, C. (2002). Introduction the Legitimising Effect of Social and Environmental Disclosures a Theoretical Foundation. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 15(3), 282-311.
- Deegan, C. (2007). Organizational Legitimacy as a Motive for Sustainability Reporting. In J. Unerman, J. Bebbington, & B. O'Dwyer (Eds.), *Sustainability Accounting and Accountability*, 127-149.
- Delmas, M. A. ve Toffel, M. W. (2010). Institutional Pressures and Organizational Characteristics: Implications for Environmental Strategy. *Harvard Business School Technology & Operations Mgt. Unit Working Paper*, 11-50.
- Demir, M. ve Onocak, D. (2021). Muhasebe Bilgisinin Çevresi ve Muhasebe Bilgi Kalitesini Artıran ve Azaltan Faktörler. *Journal of Academic Value Studies*, 7(3), 210-230.
- Desimone, L. D. ve Popoff, F. (2000). Eco-Efficiency: The Business Link to Sustainable Development. *International Journal of Sustainability in Higher Education*, 1(3), 305-308.
- Dinç, E. Ve Atabay, E. (2016). Güvence Denetim Standartları ve Güvence Denetim Süreci. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 21.
- Donaldson, T. ve Preston, L. E. (1995). The Stakeholder Theory of The Corporation: Concepts, Evidence, and Implications. *Academy of Management Review*, 20(1), 65-91.
- Driscoll, J. C. ve Kraay, A. C. (1998). Consistent Covariance Matrix Estimation with Spatially Dependent Panel Data. *Review of Economics and Statistics*, 80(4), 549-560.
- Dyllick, T. ve Hockerts, K. (2002). Beyond the Business Case for Corporate Sustainability. *Business Strategy and The Environment*, 11(2), 130-141.
- Elkington, J. (1998). Partnerships from Cannibals with Forks: The Triple Bottom Line of 21st-Century Business. *Environmental Quality Management*, 8(1), 37-51.
- Ertan, Y. (2011). *Türkiye Muhasebe Standartları'nın Denetim ve Muhasebe Kalitesi Üzerindeki Etkisi: Bir Uygulama*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Bursa Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- European Commission. (2019). *A European Green Deal*.
- Francis, J. Lafond, R. Olsson, P. M. ve Schipper, K. (2004). Costs of Equity and Earnings Attributes. *The Accounting Review*, 79(4), 967-1010.
- Gazibey, Y. Keser, A. ve Gökmen, Y. (2014). Türkiye'de İllerin Sürdürülebilirlik Boyutları Açısından Değerlendirilmesi. *Ankara Üniversitesi Sbf Dergisi*, 69(3), 511-544.

- Gladwin, T. N. Kennelly, J. J. ve Krause, T. S. (1995). Shifting Paradigms For Sustainable Development - Implications for Management Theory and Research. *Academy of Management Review*, 20(4), 874-907.
- Global Reporting Initiative. (2006). *Sürdürülebilirlik Raporlaması İlkeleri*. Erişim Tarihi: 06.09.2023
<https://www.yumpu.com/tr/document/read/21427310/Gri-Surdurulebilirlik-Raporlamas-Ilkeleri-Global-Reporting-Initiative>
- Global Reporting Initiative. (2013). *The External Assurance Of Sustainability Reporting*. Erişim Tarihi: 25.10.2023.
<http://plataforma.responsable.net/sites/default/files/gri-assurance.pdf>
- Global Reporting Initiative. (2023a). Erişim Tarihi: 25.10.2023.
<https://www.globalreporting.org/>
- Global Reporting Initiative. (2023b). *Our Mission and History*. Erişim Tarihi: 26.10.2023. <https://www.globalreporting.org/about-gri/mission-history/>
- Gray, R. Owen, D. ve Adams, C. (1996). *Accounting & Accountability: Changes and Challenges in Corporate Social and Environmental Reporting*. Prentice Hall.
- Gray, S. J. (1988). Towards a Theory of Cultural Influence on The Development of Accounting Systems Internationally. *Abacus*, 24(1), 1-15.
- Greene, W. (2000). *Econometric Analysis 4th Edition*. New York, Prenticehall.
- Greene, W. H. (2012). *Econometric Analysis*. Prentice Hall.
- Gujarati, D. N. (2022). *Basic Econometrics*. Prentice Hall.
- Gücenme Gençoğlu, Ü. ve Aytaç, A. (2016). Kurumsal Sürdürülebilirlik Açısından Entegre Raporlamanın Önemi ve Bist Uygulamaları. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*. s.(72), 51-66.
- Gücenme Gençoğlu, Ü. ve Ertan, Y. (2012). Muhasebe Kalitesini Etkileyen Faktörler ve Türkiye'deki Durum. *Journal of Accounting and Finance*, 1(53), 1-24.
- Gümrah, A. (2018). *Türkiye'de Sürdürülebilirlik Raporlaması ve Rapor Kalitesi: Bist Sürdürülebilirlik Endeksinde Bir Uygulama*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Nevşehir.
- Gümrah, A. ve Büyükipekçi, S. (2019). Türkiye'de Sürdürülebilirlik Raporlaması: 2008-2017 Yılları Arası Yayınlanmış Sürdürülebilirlik Raporlarının İncelenmesi. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 21(2), 305-323.
- Günel, T. (2017). *Kurumsal Kuram Perspektifinden Kurumsal Sürdürülebilirlik: İşletmelerin Kurumsal Sürdürülebilirlik Raporlamaları Üzerine Bir Uygulama*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Başkent Üniversitesi, Ankara.
- Gürlük, S. (2001). Dünyada ve Türkiye'de Kırsal Kalkınma Politikaları ve Sürdürülebilir Kalkınma. *Uludağ Üniversitesi İktisat Fakültesi Dergisi*, 19(4), 1-12.
- Harjoto, M. A. ve Wang, Y. (2020). Board of Directors Network Centrality and Environmental, Social and Governance (Esg) Performance. *Corporate Governance: The International Journal of Business In Society*, 20(6), 965-985.

- Healy, P. M. (1985). The Effect of Bonus Schemes on Accounting Decisions. *Journal of Accounting And Economics*, 7(1-3), 85-107.
- Heinberg, R. ve Lerch, D. (2010). What Is Sustainability? *The Post Carbon Reader*, 11, 19.
- Herzig, C. ve Schaltegger, S. (2006). Reporting External Accounting Frameworks and Benchmarking: Corporate Sustainability Reporting. S. Schaltegger, M. Bennet, R. Burrit (Eds.), *Sustainability Accounting And Reporting*, Vol. 21, 301-324.
- Herzig, C. ve Schaltegger, S. (2011). Corporate Sustainability Reporting. *Sustainability Communication: Interdisciplinary Perspectives and Theoretical Foundation*, 151-169.
- Hodge, K. Subramaniam, N. ve Stewart, J. (2009). Assurance of Sustainability Reports: Impact on Report Users' Confidence and Perceptions of Information Credibility. *Australian Accounting Review*, 19(3), 178-194.
- Hof, S. D. V. H. ve Hoştut, S. (2021). Türkiye'de Sürdürülebilirlik Raporlaması ve Kurumsal İtibar. *ODÜ Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 11 (1), 303-312.
- Holden, E. Linnerud, K. ve Banister, D. (2017). The Imperatives of Sustainable Development. *Sustainable Development*, 25(3), 213-226.
- Holliday Jr, C. O. Schmidheiny, S. ve Watts, P. (2002). *Walking The Talk: The Business Case for Sustainable Development*. Berrett-Koehler Publishers.
- Holthausen, R. W. Larcker, D. F. ve Sloan, R. G. (1995). Annual Bonus Schemes and The Manipulation of Earnings. *Journal of Accounting and Economics*, 19(1), 29-74.
- Hong, Y. ve Andersen, M. L. (2011). The Relationship between Corporate Social Responsibility and Earnings Management: An Exploratory Study. *Journal of Business Ethics*, 104(4), 461-471.
- Hopwood, B. Mellor, M. ve O'brien, G. (2005). Sustainable Development: Mapping Different Approaches. *Sustainable Development*, 13(1), 38-52.
- International Auditing and Assurance Standards Board. (2021). *Handbook Of International Quality Control, Auditing, Review, Other Assurance, And Related Services Pronouncements*. <https://www.ifac.org/flysystem/azure-private/publications/files/laasb-2021-handbook-volume-1.pdf>
- International Integrated Reporting Council. (2011). *Towards Integrated Reporting Communicating Value In The 21st Century*. Retrieved 30.10.2023 http://www.integratedreporting.org/wp-content/uploads/2011/09/Ir-Discussion-Paper-2011_Spreads.pdf
- International Integrated Reporting Council. (2013). *Uluslararası Entegre Raporlama Çerçevesi*. Erişim Tarihi: 30.10.2023 <http://www.integratedreporting.org/wp-content/uploads/2015/03/13-12-08-The-International-Ir-Framework-Turkish.pdf>
- Isidro, H. ve Raonic, I. (2012). Firm Incentives, Institutional Complexity and The Quality of “Harmonized” Accounting Numbers. *The International Journal of Accounting*, 47(4), 407-436.

- International Organization for Standardization. (2010). *Iso 26000 Sosyal Sorumluluk Standardı*. Erişim Tarihi: 31.10.2023 <https://www.iso.org/iso-26000-social-responsibility.html>
- International Organization for Standardization. (2017). *Iso Standards*. Erişim Tarihi: 31.10.2023 <https://www.iso.org/standards.html>
- Jaggi, B. ve Low, P. Y. (2000). Impact of Culture, Market Forces, and Legal System on Financial Disclosures. *The International Journal of Accounting*, 35(4), 495-519.
- Jones, J. J. (1991). Earnings Management During Import Relief Investigations. *Journal of Accounting Research*, 29(2), 193-228.
- Juholin, E. (2004). For Business or The Good of All? A Finnish Approach to Corporate Social Responsibility. *Corporate Governance: The International Journal of Business in Society*, 4(3), 20-31.
- Kagan, S. ve Verstratete, K. (2011). *Sustainable Creative Cities: The Role of The Arts In Globalized Urban Contexts* An Extended Report From Workshop Three At The Asef Ccs4 Conference, Brussels, Belgium.
- Kaplan, R. S. (1985). Evidence On The Effect Of Bonus Schemes On Accounting Procedure and Accrual Decisions. *Journal of Accounting and Economics*, 7(1-3), 109-113.
- Kapopoulos, P. ve Lazaretou, S. (2007). Corporate Ownership Structure and Firm Performance: Evidence from Greek Firms. *Corporate Governance: An International Review*, 15(2), 144-158.
- Kaptein, M. ve Van Tulder, R. (2017). Toward Effective Stakeholder Dialogue. *Business and Society Review*, 108(2), 203-224.
- Kara, S. Sakarya, Ş. ve Aksu, M. (2016). Beneish Modeli ile Kazanç Manipülasyonunun Tespit Edilmesi: Bist Şirketleri Üzerine Ampirik Bir Uygulama. *Alanya İslam Fakültesi Dergisi*, 8(2).
- Karabayar, M. E. (2018). *Uluslararası Finansal Raporlama Standartları ve Muhasebe Kalitesi: İmkb Örneği*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Karabıçak, M. ve Özdemir, M. B. (2015). Sürdürülebilir Kalkınmanın Kavramsal Temelleri. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 6(13), 44-49.
- Karacaer, S. ve Özek, P. (2010). Denetim Firmasının Büyüklüğü ve Kâr Yönetimi İlişkisi: İmkb Şirketleri Üzerinde Ampirik Bir Araştırma. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (48), 60-74.
- Karğın, M. ve Arıcı, N. D. (2015). Muhasebe Bilgilerinin Kalitesini Ölçmeye Yönelik Bir Çalışma: Borsa İstanbul Örneği. *Muhasebe ve Finansman Dergisi* (67), 1-22.
- Karğın, M. ve Demirel Arıcı, N. (2017). Muhasebe Bilgilerinin Kalitesini Etkileyen Faktörler Üzerine Bir Literatür İncelemesi. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 23(1), 215-232.
- Karakaş, E. (2022). Muhasebe Bilgi Kalitesi Bağlamında Hileli Finansal Raporlama ve Finansal Başarı İlişkisi: Bist'te Bir Uygulama. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.

- Kavut, L. Taş, O. ve Şavlı, T. (2009). *Uluslararası Denetim Standartları Kapsamında Bağımsız Denetim*. İsmmmo Yayınları.
- Kaya, U. ve Yazan, Ö. (2017). Kurumsal Sosyal Sorumluluk-Kazanç Yönetimi ve Finansal Performans İlişkisi. *Muhasebe ve Denetim Bakış*, 16(51), 15-40.
- Kaypak, Ş. (2011). Küreselleşme Sürecinde Sürdürülebilir Bir Kalkınma için Sürdürülebilir Bir Çevre. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 1, 19-33.
- Kamu Gözetimi Kurumu. (2015). *GDS 3000*. https://kgk.gov.tr/Portalv2/uploads/Files/Pdf%20linkleri/Standartlar%20ve%20ilke%20kararlar%C4%B1/G%C3%9Cvence%20denet%C4%B0m%20standartları/Gds3000_5_11_2015.Pdf
- Kamu Gözetimi Kurumu. (2023). *Sürdürülebilirlik Raporlaması ve Güvence Denetimlerine İlişkin Duyuru*. Erişim Tarihi: 1.11.2023 https://www.kgk.gov.tr/Portalv2/uploads/Files/Sustainability/Surdurulebilirlik_26_05_2023.Pdf
- Konuk, S. (2019). İşletmelerde Sahiplik Yapısına İlişkin Faktörlerin Firma Değerine Etkisi: Bist 30 Şirketleri Üzerine Bir Uygulama. *Artibilim Adana Alparşan Türkes Bilim Ve Teknoloji Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), 45-54.
- Kothari, S. P. Leone, A. J. ve Wasley, C. E. (2005). Performance Matched Discretionary Accrual Measures. *Journal of Accounting and Economics*, 39(1), 163-197.
- Kpmg (Klynveld Peat Marwick Goerdeler). (2022). *The Kpmg Survey of Sustainability Reporting 2022*. <https://assets.kpmg.com/content/dam/kpmg/se/pdf/komm/2022/Global-Survey-of-Sustainability-Reporting-2022.pdf>
- Kpmg ve United Nations. (2010). Carrots and Sticks–Promoting Transparency and Sustainability. *An Update on Trends in Voluntary and Mandatory Approaches to Sustainability Reporting*. <https://www.globalreporting.org/ResourceLibrary/Carrots-And-Sticks-Promoting-Transparency-And-Sustainability.Pdf>
- Küçüksözen, C. (2005). *Finansal Bilgi Manipülasyonu: Nedenleri, Yöntemleri, Amaçları, Teknikleri, Sonuçları Ve İmkb Şirketleri Üzerine Ampirik Bir Çalışma*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Kurt, E. S. (2023). Sürdürülebilirlik Muhasebe ve Finans Alanına Nasıl Bir Yön Verdi? H. Cavlak (Ed.), *Teorik ve Uygulamalı Sürdürülebilirlik Çalışmaları*, 2-17. Nobel Yayıncılık.
- Kuşat, N. (2012). Sürdürülebilir İşletmeler İçin Kurumsal Sürdürülebilirlik ve İçsel Unsurları. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(2), 227-242.
- Lehtonen, M. (2004). The Environmental - Social Interface of Sustainable Development Capabilities, Social Capital and Institutions. *Ecological Economics*, 49(2), 199-214.

- Liu, Q. ve Lu, Z. J. (2007). Corporate Governance And Earnings Management In The Chinese Listed Companies: A Tunneling Perspective. *Journal of Corporate Finance*, 13(5), 881-906.
- London Bullion Market Association. (2022). *London Bullion Market Association Responsible Sourcing Programme Third Party Assurance Guidance*. https://cdn.lbma.org.uk/downloads/third-party-assurance-guidance-2022-v2-final_2023-01-03-104729.pdf
- Mak, M., Y. Ve Peacock, C. J. (2011). *Social Sustainability: A Comparison of Case Studies in UK, USA and Australia* 17th Pacific Rim Real Estate Society Conference, Gold Coast, Australia.
- Martinez-Ferrero, J. Banerjee, S. ve García-Sánchez, I. M. (2014). Corporate Social Responsibility as a Strategic Shield against Costs of Earnings Management Practices. *Journal of Business Ethics*, 133, 305-324.
- Mckenzie, S. (2004). *Social Sustainability: Towards Some Definitions*. Hawke Research Institute.
- Meadowcroft, J. (1997). Planning, Democracy and The Challenge of Sustainable Development. *International Political Science Review*, 18(2), 167-189.
- Meqbel, R. Alta'any, M. Kayed, S. ve Al-Omush, A. (2023). Earnings Management and Sustainability Assurance: The Moderating Role of Csr Committee. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 31(3), 1769-1785.
- Moldan, B. Janoušková, S. ve Hák, T. (2012). How to Understand and Measure Environmental Sustainability: Indicators and Targets. *Ecological Indicators*, 17, 4-13.
- Moore, J. (2005). Policy, Priorities and Action: A Case Study of The University of British Columbia's Engagement with Sustainability. *Higher Education Policy*, 18(2), 179-197.
- Morelli, J. (2011). Environmental Sustainability: A Definition for Environmental Professionals. *Journal Of Environmental Sustainability*, 1(1), 1-9.
- Nyit Chiong, P. T. (2011). *An Examination of Corporate Sustainability Disclosure Level and Its Impact on Financial Performance*. Doctoral Dissertations, Multimedia University, Malaysia.
- O'dwyer, B. (2011). The Case of Sustainability Assurance: Constructing A New Assurance Service. *Contemporary Accounting Research*, 28(4), 1230-1266.
- Organization for Economic Co-Operation and Development. (2000). *Çok Uluslu Şirketler Rehberi*. Erişim Tarihi: 31.10.2023
- Owen, D. (2008). Chronicles of Wasted Time? A Personal Reflection on The Current State of, and Future Prospects for, Social and Environmental Accounting Research. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 21(2), 240-267.
- Önce, S. ve Çavuş, G. (2020). Sürdürülebilirlik Raporlaması ve Finansal Raporlama Kalitesi İlişkisi: Bist'e Kote İmalat İşletmelerinde Araştırma. *Muhasebe Enstitüsü Dergisi* (62), 1-10.

- Özdemir, Z. ve Pamukçu, F. (2016). Kurumsal Sürdürülebilir Raporlama Sisteminin Borsa İstanbul Sürdürülebilirlik Endeksi Kapsamındaki İşletmelerde Analizi. *Mali Çözüm Dergisi/Financial Analysis*, 26(134).
- Özerhan, Y. ve Sultanoğlu, B. (2018). Sürdürülebilirlik Raporu Kapsamında Çevresel Bilgilerin Raporlanması ve Güvence Denetimi. *Muhasebe ve Denetim Bakış*, 17(53), 55-76.
- Öztürk, E. (2014). *Durağanlık Analizi Yöntemiyle Şirket Kârlarının Sürdürülebilirlik Durumunun İncelenmesi : Bist Uygulaması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Paglia, E. (2021). The Swedish Initiative and The 1972 Stockholm Conference: The Decisive Role of Science Diplomacy in The Emergence of Global Environmental Governance. *Humanities and Social Sciences Communications*, 8(1), 2.
- Paiva, I. C. ve Lourenço, I. C. (2010). Determinants of Accounting Quality: Empirical Evidence from The European Union After Ifrs Adoption. *Portugal: Iscte–Iul Business School Avenida Forças Armadas*.
- Penman, S. H. (2002). The Quality of Financial Statements: Perspectives from The Recent Stock Market Bubble. Doctoral Dissertations, Colobia University, Colobia.
- Pervan, M., Pervan, I., ve Todoric, M. (2012) Firm Ownership and Performance: Evidence Form Croatian Listed Firms. *International Journal of Social Human Science*, 6(1), 81 87.
- Pesaran, M. H. (2004). General Diagnostic Tests For Cross Section Dependence in Panels. Cambridge Working Papers. *Economics*, 1240(1), 1.
- Pirveli, E. (2014). Accounting Quality In Georgia: Theoretical Overview and Development Of Predictions. *International Journal of Business and Social Science* 5(3), 283-293.
- Prior, D. Surroca, J. ve Tribó, J. A. (2008). Are Socially Responsible Managers Really Ethical? Exploring The Relationship Between Earnings Management and Corporate Social Responsibility. *Corporate Governance: An International Review*, 16(3), 160-177.
- Ratiu, D. E. (2013). Creative Cities and/or Sustainable Cities: Discourses and Practices. *City, Culture And Society*, 4(3), 125-135.
- Reifman, A. ve Keyton, K. (2010). Winsorize. N. J. Salkind (Ed.), *Encyclopedia of Research Design*, 1636 –1638.
- Rezaee, Z., ve Tuo, L. (2019). Are The Quantity and Quality of Sustainability Disclosures Associated with The Innate and Discretionary Earnings Quality?. *Journal of Business Ethics*, 155, 763-786.
- Riewstathirathorn,P., Jumroenvong, S. ve Jiraporn,P. (2011) The Impact of Ownership Concentration on Bank Performance and Risk-Taking: Evidence from East Asia, *Journal of Emerging Markets*, 16(2), 59.
- Riley, T. ve Gadonniex, H. (2009). *The Complete Idiot's Guide to Greening Your Business*. Penguin.

- Roychowdhury, S. (2006). Earnings Management Through Real Activities Manipulation. *Journal of Accounting And Economics*, 42(3), 335-370.
- Saraç, B. ve Alptekin, N. (2017). Türkiye’de İllerin Sürdürülebilir Kalkınma Göstergelerine Göre Değerlendirilmesi. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 13, 19-49.
- Sermaye Piyasası Kurulu. (2003). *Kurumsal Yönetim İlkeleri*. Erişim Tarihi: 01.11.2023.
File:///C:/Users/Merve/Downloads/Cmb_Principles_Turkey_2005_Tr.Pdf
- Sevilengül, O. (2020). *Genel Muhasebe*. Gazi Kitabevi.
- Seydioğulları, H. S. (2013). Sürdürülebilir Kalkınma için Yenilenebilir Enerji. *Planlama*, 23(1), 19-25.
- Shah, S. Z. A. ve Butt, S. A. (2009). The Impact of Corporate Governance on The Cost of Equity: Empirical Evidence from Pakistani Listed Companies. *Lahore Journal of Economics*, 14(1), 139-171.
- Simnett, R. Vanstraelen, A. ve Chua, W. F. (2009). Assurance on Sustainability Reports: An International Comparison. *The Accounting Review*, 84(3), 937-967.
- Soderstrom, N. S. ve Sun, K. J. (2007). Ifrs Adoption and Accounting Quality: A Review. *European Accounting Review*, 16(4), 675-702.
- Soltani, B. (2007). *Auditing: An International Approach*. Pearson Education.
- Suchman, M. C. (1995). Managing Legitimacy: Strategic and Institutional Approaches. *Academy of Management Review*, 20(3), 571-610.
- Sultankhanova, G. (2020). *Güvence Denetiminin Sürdürülebilirlik Raporlarının Güvenilirliği Üzerine Etkisi ve Bir Araştırma*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Sun, N. Salama, A. Hussainey, K. ve Habbash, M. (2010). Corporate Environmental Disclosure, Corporate Governance and Earnings Management. *Managerial Auditing Journal*, 25(7), 679-700.
- Sürmeli, F. (2005). *Muhasebe Bilgi Sistemi*. Anadolu Üniversitesi.
- Şeker, Y. ve Şengür, E. D. (2021). The Impact of Environmental, Social, and Governance (Esg) Performance on Financial Reporting Quality: International Evidence. *Ekonomika*, 100(2), 190-212.
- Xu, X. ve Wang, Y. (1999). Ownership Structure and Corporate Governance in Chinese Stock Companies. *China Economic Review*, 10, 75-98.
- Tatoğlu, F. Y. (2012). *Panel Veri Ekonometrisi*. Beta Yayınevi.
- Tatoğlu, Y. (2023). *Panel Veri Ekonometrisi Stata Uygulamaları*, Beta Yayınlar, İstanbul.
- Tecimer, Y. (2010). *Halka Açık Şirketlerde Muhasebe Kültür Değerlerine Yönelik Bir Araştırma*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Temiz, H. (2016). *Kâr Yönetimi Ve Firma Yatırımları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Bist İmalat Sektörü Örneği*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Temiz, H. Ve Varıcı, İ. (2023). Sürdürülebilirlik, Kurumsal Sosyal Sorumluluk ve Finansmana Erişim Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Bist Örneği. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 9.
- Tıraş, H. (2012). Sürdürülebilir Kalkınma ve Çevre: Teorik Bir İnceleme. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(2), 57-73.
- Tokgöz, N. ve Önce, S. (2009). Şirket Sürdürülebilirliği: Geleneksel Yönetim Anlayışına Alternatif. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11(1), 249-275.
- Tuna, Ö. ve Besler, S. (2015). Kurumsal Sürdürülebilirlik Anlayışı ve Uygulamaları: Örnek Olay Çalışması. *Journal of Faculty of Political Science*, (52).
- Turguttopbaş, N. (2020). Sürdürülebilirlik, Yeşil Finans ve İlk Türk Yeşil Tahvil İhracı. *Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 12(22), 267-283.
- Tüm, K. (2014). Kurumsal Sürdürülebilirlik ve Muhasebeye Yansımaları: Sürdürülebilirlik Muhasebesi. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 5(1), 58-81.
- Uluslan, H. (2009). Çevresel Raporlama Rehberleri ve İşletme Çevresel Raporlarında Açıklanması Gereken Bilgiler. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 14(2), 181-206.
- Uluslan, H. ve Doğan, İ. (2008). Muhasebe Politikası Seçimi: Pozitif Muhasebe Teorisi ve Ekonomik Belirleyiciler- Ampirik Bir Çalışma. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 26(1).
- United Nations. (1992). *United Nations Conference on Environment and Development, Rio De Janeiro*. <https://www.un.org/en/conferences/environment/rio1992>
- United Nations. (2002). *World Summit on Sustainable Development, 26 August-4 September 2002, Johannesburg*. <https://www.un.org/en/conferences/environment/johannesburg2002>
- United Nations. (2015). *The Paris Agreement*. <https://www.un.org/en/climatechange/paris-agreement>
- United Nations Global Compact. (2015). *Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları*. <https://www.globalcompactturkiye.org/surdurulebilir-kalkinma-amaclari/>
- United Nations. (2022). *Stockholm+50*. <https://www.stockholm50.global/>
- United Nations Global Compact. (2023a). Erişim Tarihi: 30.10.2023. <https://www.globalcompactturkiye.org/un-global-compact/>
- United Nations Global Compact. (2023b). *Bm Küresel İlkeler Sözleşmesi'nin On İlkesi*. Erişim Tarihi: 30.10.2023. <https://unglobalcompact.org/what-is-gc/mission/principles>
- Van Marrewijk, M. (2003). Concepts and Definitions of Csr and Corporate Sustainability: Between Agency and Communion. *Journal of Business Ethics*, 44(2), 95-105.
- Van Tendeloo, B. ve Vanstraelen, A. (2005). Earnings Management Under German Gaap Versus IFRS. *European Accounting Review*, 14(1), 155-180.

- Varıcı, İ. ve Özdemir, F. S. (2013). Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarına Yönelişin Kültür Bağlamında Değerlendirilmesi. *Mali Çözüm Dergisi/Financial Analysis*, (119).
- Velte, P. (2019). The Bidirectional Relationship Between Esg Performance and Earnings Management–Empirical Evidence from Germany. *Journal of Global Responsibility*, 10(4), 322-338.
- Voegtlin, C. ve Pless, N. (2014). Global Governance: Csr and The Role of The United Nations Global Compact. *Journal of Business Ethics*, 122(2), 179-191.
- Watts, R. L. ve Zimmerman, J. L. (1990). Positive Accounting Theory: A Ten Year Perspective. *The Accounting Review*, 65(1), 131-156.
- Wilson, M. (2003). Corporate Sustainability: What is It and Where Does It Come from. *Ivey Business Journal*, 67(6), 1-5.
- World Commission on Environment and Development. (1987). *Report of The World Commission on Environment and Development: Our Common Future*. <https://Sustainabledevelopment.Un.Org/Content/Documents/5987our-Common-Future.Pdf>
- Yalçın, N. ve Güneş, M. (2023). The Relationship Between Sustainability and Earnings Management: A Study on OECD Countries. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 25(Modav 19. Uluslararası Muhasebe Konferansı Özel Sayısı), 365-390.
- Yanık, S. ve Türker, İ. (2012). Sürdürülebilirlik ve Sosyal Sorumluluk Raporlamasındaki Gelişmeler (Tümleşik Raporlama). *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 47, 291-308.
- Yanık, S. S. ve Çil Koçyiğit, S. (2014). Uluslararası Denetim ve Güvence Standartları Kapsamında ISAE 3000 Ve Bağımsız Güvence Raporlarının ISAE 3000 Açısından Değerlendirilmesi. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 16(4), 121-150.
- Yavuz, V. A. (2010). Sürdürülebilirlik Kavramı ve İşletmeler Açısından Sürdürülebilir Üretim Stratejileri. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(14), 63-86.
- Zink, K. J. (2008). *Corporate Sustainability as a Challenge For Comprehensive Management*. Springer.

ÖZGEÇMİŞ

Merve GÜLMEZ ÖZDEMİR Tokat Anadolu Lisesi’ni bitirdikten sonra Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İngilizce İşletme bölümünden 2018 yılında mezun oldu. 2021 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi İşletme Ana Bilim Dalı, Muhasebe /Finansman Yüksek Lisans programına girdi. 2022 yılında Ondokuz Mayıs Üniversitesi’ne araştırma görevlisi olarak atandı ve yüksek lisans öğrenimine burada devam etmektedir. İyi derecede İngilizce bilmektedir.

İletişim Bilgileri

ORCID ID: 0000- 0001- 7420- 9657

Yayınlar

1. Bilginin Kalite Maliyetleri Açısından Değerlendirilmesi: Graf Zeppelin Örneği (Makale)
2. Çevresel Bağlamda Sürdürülebilirlik Raporlarının GRI Standartları Uyumu: Bıst100’de Bir Uygulama (Bildiri)